

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Renata Burdová

Non-refoulement z pohledu mezinárodního práva

a jeho aplikace na vnitrostátní úrovni

Diplomová práce

Olomouc 2015

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Non-refoulement z pohledu mezinárodního práva a jeho aplikace na vnitrostátní úrovni*“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Kotvrdovicích dne 27. srpna 2015

.....
Renata Burdová

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Ondřeji Svačkovi, Ph.D., LL.M., za odborné vedení a rady při psaní této diplomové práce.

Poděkování také patří mé rodině za její podporu po celou dobu mého studia.

„Azylové případy se liší od většiny ostatních případů v závažnosti následků chybného rozhodnutí, zaměření rozhodnutí na budoucnost a v obtížích při sbírání důkazů.“^d

¹ Rozhodnutí Imigračního odvolacího tribunálu Spojeného království ve věci *Asuming v. SSHD*, č. 11530. Citováno dle KOSAŘ, David a kol. *Zákon o azylu. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 87.

Obsah

Seznam použitých zkratk	8
Úvod	10
1 Non-refoulement z pohledu Úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951	13
1.1 Non-refoulement dle čl. 33 Ženevské úmluvy	14
1.1.1 Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky	15
1.2 Základní aspekty aplikace čl. 33 Ženevské úmluvy	16
1.2.1 Tzv. extraterritorialita non-refoulement dle čl. 33 Ženevské úmluvy	16
1.2.2 Osobní působnost čl. 33 Ženevské úmluvy	18
1.2.3 Povaha hrozby zakázaného zacházení, jíž by uprchlík čelil v případě nuceného návratu do země původu	21
1.2.4 Výjimky dle čl. 33 odst. 2 Ženevské úmluvy	24
2 Non-refoulement z pohledu mezinárodního práva lidských práv	25
2.1 Non-refoulement v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech	26
2.1.1 Výbor pro lidská práva	29
2.2 Non-refoulement dle čl. 6 MPOPP v rozhodovací činnosti HRC	30
2.3 Non-refoulement dle čl. 7 MPOPP v rozhodovací činnosti HRC	32
2.4 Non-refoulement v rámci jiných práv dle MPOPP	35
2.5 Předběžná opatření dle MPOPP	35
2.6 Non-refoulement dle čl. 3 Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání	36
2.6.1 Výbor proti mučení	38
2.7 Non-refoulement v rozhodovací činnosti Výboru proti mučení	39
2.7.1 Předběžná opatření	43
2.7.2 Diplomatické záruky	44
2.7.3 Příklady porušení čl. 3 Úmluvy proti mučení	45
3 Non-refoulement z pohledu Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950	47

3.1	Odpovědnost smluvního státu dle čl. 3 EÚLP	48
3.2	Posouzení existence reálného nebezpečí v rámci čl. 3 EÚLP	49
3.2.1	Důkazní břemeno.....	50
3.2.2	Spojení obecné situace v cílové zemi a osobních okolností stěžovatele.....	52
3.2.3	Okamžik, ke kterému je reálné nebezpečí posuzováno.....	53
3.2.4	Původci hrozby zakázaného zacházení.....	54
3.3	Věcný rozsah ochrany před navrácením	54
3.4	Předběžná opatření.....	57
3.5	Diplomatické záruky	57
4	Komparace non-refoulement ve světle Ženevské úmluvy, MPOPP, Úmluvy proti mučení a EÚLP.....	59
4.1	Povaha non-refoulement.....	59
4.2	Osobní rozsah.....	60
4.3	Důkazní standard.....	60
4.4	Povaha újmy, před kterou je osoba chráněna.....	60
4.5	Původci zakázaného zacházení.....	61
4.6	Účinnost poskytnutí ochrany.....	61
5	Doplňující aspekty non-refoulement na mezinárodní úrovni.....	62
5.1	Non-refoulement- další zakotvení	62
5.2	Non-refoulement jako pravidlo mezinárodního obyčejového práva.....	63
5.3	Non- refoulement jako norma <i>jus cogens</i>	63
5.4	Non-refoulement ve vztahu k zavedení kvót a opatřením proti uprchlíkům.....	64
6	Non-refoulement v rámci společného evropského azylového systému.....	66
6.1	Non-refoulement z hlediska relevantní unijní právní úpravy	67
6.1.1	Listina základních práv Evropské unie	67
6.1.2	Kvalifikační směrnice	67
6.1.3	Ostatní sekundární prameny.....	69
7	Aplikace non-refoulement na vnitrostátní úrovni	70

7.1	Řízení o udělení mezinárodní ochrany dle zákona o azylu.....	72
7.1.1	Vymezení rozdílu mezi azylem a doplňkovou ochranou	73
7.1.2	Podmínky udělení doplňkové ochrany	74
7.1.3	Důkazní standard v rámci řízení o udělení doplňkové ochrany.....	77
7.1.4	Časový okamžik posuzování skutečného nebezpečí vážné újmy.....	79
7.1.5	Projev aplikační přednosti non-refoulement ve vnitrostátní právní úpravě.....	79
7.2	Správní vyhoštění cizince	81
7.3	Extradiční řízení.....	82
7.4	Soudní vyhoštění cizince	83
	Závěr.....	85
	Seznam použitých zdrojů.....	87
	Shrnutí	105
	Summary.....	106
	Klíčová slova/ Key words.....	107

Seznam použitých zkratk

ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, vyhlášena pod č. 209/1992 Sb.
HRC	Výbor pro lidská práva zřízený na základě čl. 28 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (<i>Human Rights Committee</i>)
Kvalifikační směrnice	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/95/EU ze dne 13. prosince 2011, o normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli požívat mezinárodní ochrany, o jednotném statusu pro uprchlíky nebo osoby, které mají nárok na doplňkovou ochranu, a o obsahu poskytnuté ochrany (tzv. kvalifikační směrnice recast)
Listina/LZPS	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
MPOPP	Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.
NSS	Nejvyšší správní soud
Úmluva proti mučení	Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání z roku 1984, vyhlášena pod č. 143/1988 Sb.
Ústava ČR	Ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
ÚS	Ústavní soud
Zákon o azylu	Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o pobytu cizinců	Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
Ženevská úmluva/ŽÚ	Úmluva o právním postavení uprchlíků ze dne 28. 7. 1951 a Protokol týkající se právního postavení uprchlíků ze dne 31. 1. 1967, vyhlášené sdělením ministerstva zahraničních věcí č. 208/1993 Sb., o sjednání Úmluvy o právním postavení uprchlíků a Protokolu týkajícího se právního postavení uprchlíků

Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem si zvolila princip *Non-refoulement* z pohledu mezinárodního práva a jeho aplikace na vnitrostátní úrovni.

Podnětem, který vzbudil můj zájem o tuto problematiku, byla účast v mezinárodní soutěži Philip C. Jessup International Law Moot Court Competition v roce 2012, kde jsem měla poprvé možnost tento princip zkoumat, a to výlučně z pohledu mezinárodního práva. Nezbyl prostor se mu podrobněji věnovat na vnitrostátní úrovni a prozkoumat, v rámci jakých řízení je *non-refoulement* obsaženo a jakým způsobem je povinnými orgány aplikováno.

Hlavním cílem mé diplomové práce je přinést ucelený pohled na *non-refoulement* z hlediska mezinárodního práva, v rozsahu relevantním pro Českou republiku, a to nikoliv toliko z roviny teoretické či omezení se na pouhé popisné smluvní vyjádření v mezinárodních instrumentech, ale po provedení analýzy a zhodnocení činnosti Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, pomocných kontrolních orgánů, Výboru pro lidská práva a Výboru proti mučení, a judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Na vymezený mezinárodně právní rámec naváží rozhodovací činnosti Ústavního soudu a Nejvyššího správního soudu. Po následné komparaci relevantního mezinárodně právního rámce ve vztahu k vnitrostátní aplikaci závěrem zhodnotím, a současně tak odpovím na výzkumnou otázku provázející tuto práci, a to, zda je na vnitrostátní úrovni *non-refoulement* jako mezinárodně právní závazek dodržován.

Co se týče aktuálnosti vybraného tématu, dovolím si tvrdit, že obecně téma uprchlíků, a to nejen v souvislosti s imigračními vlnami, o nichž zejména v průběhu roku 2014 a předešlých měsíců roku 2015 neustále slycháme, je v současné době jedno z nejdiskutovanějších témat. Situace nyní bývá označována za „největší uprchlickou krizi od konce druhé světové války“.² Ačkoliv by se zdálo, že *non-refoulement* je této otázce vzdáleno, protože *non-refoulement* se primárně vztahuje na situaci, až když se osoba na území daného státu nachází, bez ohledu na to, jakým způsobem se na území státu dostala, jsem přesvědčena o opaku. Princip *non-refoulement* je totiž nerozlučně spjat s právem každého vyhledat a žádat o azyl zakotveném již v čl. 14 Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948. Každý je tak oprávněn vyhledávat ochranu na území jiného státu, např. v podobě žádosti o azyl. Nárok na přiznání azylu jako lidské právo však neexistuje.³ Pokud stát azyl neudělí, jako další možná forma ochrany nastupuje *non-refoulement*. Domnívám se, že *non-refoulement* je to, čeho jsou si státy vědomy a zároveň čeho se snad nejvíce obávají, neboť

² Amnesty International k aktuální situaci: Amnesty International. *The global refugee crisis: a conspiracy of neglect*. [online]. Londýn, 15. června 2015. Dostupné na <<https://www.amnesty.org/en/documents/pol40/1796/2015/en/>>.

³ UNHCR. *Advisory Opinion on the Extraterritorial Application of Non-Refoulement Obligations under the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol* [online]. 26. ledna 2007, bod 8. Dostupné na <<http://www.refworld.org/docid/45f17a1a4.html>> (dále jen „Advisory Opinion“).

non-refoulement je nutno vnímat jako ten silný mezinárodněprávní závazek bránící státu následně vydat osobu, která podléhá jeho jurisdikci, zpátky do země jejího původu či posledního bydliště, pakliže jí v ní hrozí nebezpečí zakázaného zacházení. V této diplomové práci se mimo jiné, neboť není možné opomenout aktuální dění, pokusím nastínit, zda by se v hypotetické rovině negativní postoj zemí Evropské unie ve vztahu k zavedení kvót ohledně přijímání uprchlíků a snahy o jakési uzavírání hranic mohly dostat do kolize s principem *non-refoulement*.

Non-refoulement či zákaz navrácení lze v obecné rovině charakterizovat jako povinnost státu zdržet se vydání či vyhoštění osoby do země, kde by byl ohrožen její život nebo jí hrozilo jiné závažné porušení lidských práv.⁴ Na *non-refoulement* lze nahlížet ze tří základních oblastí.⁵ V rámci první z nich princip *non-refoulement* představuje základní stavební kámen a vůdčí princip mezinárodního uprchlického práva,⁶ který je zakotven v čl. 33 Úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951 doplněné v roce 1967 o Newyorský protokol týkající se právního postavení uprchlíků.⁷ Na poli mezinárodního práva lidských práv⁸ je princip *non-refoulement* jako významný lidskoprávní závazek obsažen na univerzální úrovni v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech z roku 1966⁹ a v Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání z roku 1984.¹⁰ Na regionální úrovni je *non-refoulement* obsaženo v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950.¹¹ V rámci třetího pojetí je na princip *non-refoulement* nutno nahlížet jako na pravidlo mezinárodního

⁴ WOUTERS, Kees. *International Legal Standards for the Protection from Refoulement*. Intersentia, 2009, s. 25. WAGNEROVÁ, E. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. 2012, s. 202, bod. 32. Nález Ústavního soudu ze dne 30. ledna 2007, sp. zn. IV. ÚS 553/06, bod 31, 33. ČÍŽINSKÝ, Pavel a kol. *Cizinecké právo*. Praha: Linde, 2012, s. 177. ČEPELKA, Čestmír, JÍLEK, Dalibor, ŠTURMA, Pavel. *Azyl a uprchlictví v mezinárodním právu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 53.

⁵ DUFFY, Aoife. Expulsion to Face Torture? *Non-refoulement* in International Law. *International Journal of Refugee Law*. 25 June 2008, vol. 20, issue 3, s. 373 (dále jen „DUFFY, Aoife. Expulsion to face Torture? ...“).

⁶ Závěr Výkonného výboru v rámci Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, No. 65 (XLII), 1991, para. (c). K výčtu rezolucí Valného shromáždění OSN potvrzující význam *non-refoulement* jako základ ochrany uprchlíků srov. LAUTERPACHT, E., BETHLEHEM, D. *The scope and content of the principle of non-refoulement: Opinion*. In FELLER, E., TÜRK, V., NICHOLSON, F. *Refugee Protection in International Law: UNHCR's Global Consultations on International Protection*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, bod 53/s. 107 (dále jen „Lauterpacht“).

⁷ Česká a Slovenská Federativní republika přistoupila k Úmluvě o právním postavení uprchlíků z roku 1951 a k Newyorskému protokolu z roku 1967 dne 26. listopadu 1991. Oba dokumenty byly publikovány ve Sbírce zákonů v srpnu roku 1993 formou sdělení Ministerstva zahraničních věcí pod č. 208/1993. Po zániku federace zůstala Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951 i nadále v platnosti na území České republiky, a to ve smyslu čl. 1 odst. 1 ústavního zákona ČNR č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské federativní republiky.

⁸ Vedle dalších instrumentů, ve kterých je *non-refoulement* obsaženo (srov. kapitola 5.1), je na univerzální úrovni explicitně vyjádřeno pouze v Úmluvě proti mučení, a na regionální úrovni v kvalifikační směrnici (srov. kapitola 6.1.2). V ostatních případech *non-refoulement* vyplývá implicitně.

⁹ Sdělení ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

¹⁰ Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání ze dne 10. prosince 1984 publikována ve Sbírce zákonů jako vyhláška Ministerstva zahraničních věcí Československé socialistické republiky č. 143/1988 Sb.

¹¹ Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. listopadu 1950, vyhlášená pod č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

obyčejového práva. Někteří autoři jsou rovněž zastánci toho, že *non-refoulement* vykryštalizovalo do podoby kogentní normy mezinárodního práva.

Na unijní úrovni je *non-refoulement* zasazeno do institutu doplňkové ochrany, kterou zavedla v rámci budování společného evropského azylového systému kvalifikační směrnice.¹² Ta poprvé zakotvila pojem mezinárodní ochrany, který představuje společné označení nejen pro osoby, které splní podmínky pro přiznání uprchlického statusu, ale vedle toho dopadá na ty, kteří tyto podmínky pro uznání za uprchlíka nesplňují, ale u kterých existují závažné důvody domnívat se, že pokud by se vrátily do země původu, byly by vystaveny reálné hrozbě, že utrpí vážnou újmu.

Česká republika, která dle čl. 1 odst. 2 a čl. 10 Ústavy ČR dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva, zakotvila *non-refoulement* v rámci několika řízení. Povinnost státních orgánů na vnitrostátní úrovni posuzovat, zda by navrácením osoby z České republiky nedošlo k porušení závazku *non-refoulement*, vyvstává v řízení o mezinárodní ochraně, v řízení extradičním, v řízení, ve kterém je rozhodováno o správním vyhoštění cizince a na posledním místě je *non-refoulement* zohledňováno při ukládání trestu vyhoštění (soudní vyhoštění).

Takto nastíněné charakteristice podstaty *non-refoulement* odpovídá struktura této práce, která je rozdělena do sedmi hlavních kapitol. Hlavní metodou používanou v této práci je analýza, kterou jsem zvolila zejména pro následné vyvozování závěrů získaných z rozhodovací činnosti v rámci jednotlivých mechanismů. Na ni navazuje metoda komparace.

Co se týče literatury k *non-refoulement*, v českém právním prostředí chybí jakákoliv publikace, která by se komplexně danému tématu věnovala, pomínu-li komentářovou literaturu k zákonu o azylu a čl. 3 EÚLP, které jsou ale úzce zaměřeny. Vedle toho existují české knihy o uprchlickém právu, ve kterých se autoři *non-refoulement* věnují jen okrajově. Proto jsem vycházela ze zahraničních odborných zdrojů, mezi kterými bych vyzdvihla, vedle ostatních knih a článků, publikací od Keese Wouterse, *International Legal Standards for the Protection from Refoulement*, a referenční studii od E. Lauterpachta. Jádrem této diplomové práce však tkví v samotné rozhodovací činnosti UNHCR, kontrolních výborů, ESLP a českých soudů.

¹² V původním znění směrnice Rady 2004/83/ES z 29. dubna 2004 o minimálních normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli žádat o postavení uprchlíka nebo osoby, která z jiných důvodů potřebuje mezinárodní ochranu, a o obsahu poskytované ochrany, Úř. věst. L 304 z 30. září 2004. Ta byla zrušena směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2011/95/EU ze dne 13. prosince 2011, tzv. kvalifikační směrnice recast.

1 Non-refoulement z pohledu Úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951

Jak je vyjádřeno již v úvodu, princip *non-refoulement* je základním stavebním kamenem mezinárodní ochrany uprchlíků.¹³ Ačkoliv tradičně bývá *non-refoulement* spojováno s čl. 33 Úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951, historické kořeny principu *non-refoulement* (ochrany před navrácením) nacházíme již v čl. 3 Úmluvy o mezinárodním postavení uprchlíků z 28. října 1933.¹⁴ *Non-refoulement* tak bylo poprvé obsaženo v právně závazné smlouvě.¹⁵ Dle čl. 3 Úmluvy se „každá ze smluvních stran zavazuje neodstraňovati ze svého území pomocí policejních opatření, jako je vypovězení a vyhoštění, uprchlíků, jimž byl povolen stálý pobyt, pokud tato opatření nejsou vyžadována zájmy státní bezpečnosti a veřejného pořádku“. Včlenění *non-refoulement* do čl. 3 Úmluvy bylo považováno za „vyztužení“ právní ochrany uprchlíků.¹⁶ *Non-refoulement* nebylo formulováno jako pravidlo bezvýjimečné, ale obsahovalo výjimky diktované zájmem národní bezpečnosti a veřejného pořádku. I přes četné výhrady nízkého počtu smluvních stran¹⁷ obsažené v Úmluvě a omezenosti osobní působnosti pouze na uprchlíky vymezené v čl. 1 Úmluvy, vzor chování vtělený do čl. 3 Úmluvy konstituoval novou formu mezinárodní ochrany uprchlíků¹⁸ a omezil státy ve volnosti s nakládání s běženci.¹⁹

I přes výše uvedené prvotní vyjádření, princip *non-refoulement* bývá významově uváděn až v souvislosti s přijetím Úmluvy o právním postavení uprchlíků ze dne 28. července 1951 a na ni navazujícího Newyorského protokolu z roku 1967.²⁰ Až Ženevská úmluva poprvé obecným způsobem stanovila, kdo má požívat právního postavení uprchlíka a vytvořila rámec základních práv uprchlíků, mezi kterými je nejvýznamnější²¹ princip *non-refoulement*. *Non-refoulement* vyjádřený v

¹³ Metodický pokyn k extradici a mezinárodní ochraně uprchlíků Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR), Sekce politiky ochrany a právního poradenství, Divize služeb mezinárodní ochrany, Ženeva, duben 2008 (dále jen „Metodický pokyn“), str. 6/bod 8. GLUCK, Suzanne. Intercepting Refugees At Sea: An Analysis of the United States' Legal and Moral Obligations. *Fordham Law Review*, 1993, Vol. 61, Issue 4, s. 865.

¹⁴ Úmluva o mezinárodním postavení uprchlíků sjednána 28. října 1933, uvedená ve Sbírce zákonů a nařízení z roku 1935 pod č. 179. DUFFY, Aoife. Expulsion to face Torture? s. 373. D'Angelo, Ellen. F. Non-Refoulement: The Search for a Consistent Interpretation of Article 33. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 2009, vol. 42, s. 282. K bližšímu procesu sjednávání Úmluvy z roku 1933 srov. JÍLEK, Dalibor. *Odpověď mezinárodního práva na hromadné uprchlosti*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1996, s. 23-27 (dále jen „Jílek“).

¹⁵ ZIMMERMANN, Andreas. *The 1951 Convention relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol. A Commentary*. New York: Oxford University Press, 2011, s. 18, 1336 (dále jen „Zimmermann“)

¹⁶ Jílek, s. 26.

¹⁷ Ratifikována jen 8 státy. Cit In Zimmermann, s. 19.

¹⁸ Tamtéž, s. 25.

¹⁹ Jílek, s. 28.

²⁰ Oba dokumenty publikované pod č. 208/1993 Sb., o sjednání Úmluvy o právním postavení uprchlíků a Protokolu týkajícího se právního postavení uprchlíků (dále jen „Ženevská úmluva“).

²¹ Zimmermann, s. 1334.

Ženevské úmluvě tak představuje základ a východisko²² následně přijatých lidskoprávních smluv, které rovněž obsahují zákaz navrácení.

1.1 Non-refoulement dle čl. 33 Ženevské úmluvy

Princip *non-refoulement* je explicitně zakotven v čl. 33 odst. 1 Ženevské úmluvy,²³ který stanoví, že „žádný smluvní stát nevyhostí jakýmkoli způsobem nebo nevrátí uprchlíka na hranice země, ve kterých by jeho život či osobní svoboda byly ohroženy na základě jeho rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité společenské vrstvě či politického přesvědčení.“ Dle čl. 33 odst. 2 Ženevské úmluvy „výhody tohoto ustanovení však nemohou být požadovány uprchlíkem, který z vážných důvodů může být považován za nebezpečného v zemi, ve které se nachází, nebo který poté, co byl usvědčen konečným rozsudkem ze zvláště těžkého trestného činu, představuje nebezpečí pro společnost této země.“

Čl. 33 ŽÚ odráží základní smysl a účel Ženevské úmluvy, kterým je ochrana základních lidských práv lidí, kteří nejsou pod ochranou jejich vlastní země a mají tak právo domáhat se této ochrany jinde.²⁴ Ochrana před navrácením je dle čl. 33 ŽÚ poskytována jak uprchlíkům, tak i

²² Až Ženevská úmluva bývá někdy považována za pomyslný historický kámen ve vývoji principu *non-refoulement*. Cit. In WEISSBRODT, David, HÖRTREITER, Isabel. The Principle of Non-Refoulement: Article 3 of the Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment in Comparison with the Non-Refoulement Provisions of Other International Human Rights Treaties. *Buffalo Human Rights Law Review*, 1999, vol. 5, s. 2, 17. WOUTERS, Kees. *International Legal Standards for the Protection from Refoulement*. Intersentia, 2009, s. 25 (dále jen „Wouters“).

²³ „*Non-refoulement*“ vtělený do čl. 33 Ženevské úmluvy patří k hlavním mezinárodním závazkům ČR v oblasti uprchlického práva (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 6. 2007, sp. zn. 9 Azs 23/2007-64).

Aplikační přednost mezinárodního závazku ČR plynoucího z čl. 33 Ženevské úmluvy před vnitrostátní právní úpravou je dokládána judikaturou. Již Vrchní soud v Praze rozhodnutím ze dne 22. 7. 1994, sp. zn. 6 A 590/93, uložil povinnost správnímu orgánu rozhodujícímu o zastavení řízení, aby posoudil, zda takový postup byl v dané věci v souladu s ustanoveními Ženevské úmluvy, a to z hlediska tehdejšího znění čl. 10 Ústavy ČR (znění čl. 10 Ústavy před tzv. *euronovelou* Ústavy, vyhlášenou ústavním zákonem č. 395/2001 Sb., kterým se mění ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů). K tzv. *euronovele* blíže srov. KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 147, 148 (dále jen „Komentář k Evropské úmluvě o lidských právech“). Následně se k aplikační přednosti vyjádřil Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 14. 6. 2007, sp. zn. 9 Azs 23/2007- 64, ve kterém uvedl, že ačkoliv tzv. *euronovela* s účinností od 1. 6. 2002 odstranila zvláštní kategorii mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách, Ženevská úmluva i nadále patří do okruhu mezinárodních smluv o ochraně lidských práv, jimž je přiznávána aplikační přednost ve světle čl. 1 odst. 2 Ústavy ve spojení s čl. 10 Ústavy [srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 15. 4. 2003, sp. zn. I. ÚS 752/02, dle kterého i nadále mezinárodní smlouvy o lidských právech představují zvláštní skupinu norem]. Takto stanovená aplikační přednost norem obsažených v mezinárodních smlouvách spadajících do vymezení čl. 10 Ústavy přitom působí i proti kogentním normám vnitrostátního (obyčejného) práva, a to normám hmotněprávním i procesním. Obdobně viz rozsudek NSS ze dne 4. 8. 2005, sp. zn. 2 Azs 343/2004- 56; rozsudek NSS ze dne 26. 8. 2005, sp. zn. 2 Azs 325/2004- 63; rozsudek NSS ze dne 9. 3. 2006, sp. zn. 8 Azs 143/2005- 76. K aplikační přednosti rovněž nálezy Ústavního soudu ze dne 15. 4. 2003, sp. zn. I. ÚS 752/02; nálezy Ústavního soudu ze dne 3. 1. 2007, sp. zn. III. ÚS 534/06; nálezy Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2015, sp. zn. II. ÚS 1017/14, bod 14, 16. Obecně povinnost nahlížet na Ženevskou úmluvu jako na lidskoprávní smlouvu srov. Wouters, s. 35, 178.

²⁴ Mezinárodní ochrana nastupuje až v případě, když selže ochrana národní. Závěr o subsidiaritě mezinárodní ochrany srov. Příručka k postupům pro určování právního postavení uprchlíků a vybraná doporučení UNHCR z oblasti mezinárodní ochrany. Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, Praha, srpen 2006, s. 22/bod 90 a s. 25/bod 106 (dále jen „Příručka k určování postavení uprchlíků, UNHCR, 2006“). Závěr Výkonného výboru v rámci Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (tzv. EXCOMu), No. 65 (XLII), 1991, para. (c). Wouters, s. 138. ČEPELKA, Čestmír, JÍLEK, Dalibor, ŠTURMA, Pavel. *Azyl a uprchlictví v mezinárodním právu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 65 (dále jen „Čepelka“).

žadatelům o azyl.²⁵ Tato povinnost dle čl. 33 ŽÚ dopadá pouze na smluvní státy Ženevské úmluvy a Newyorského protokolu, a zavazuje nejen jeho státní, ale i další orgány, jejichž jednání je danému státu přičitatelné.²⁶ Čl. 33 ŽÚ není jakkoliv podmíněn zákonností vstupu či pobytu na území.²⁷ Slovní spojení „*jakýmkoliv způsobem*“ (*in any manner whatsoever*) obsažené v čl. 33 ŽÚ pokrývá jakoukoliv formu nuceného návratu osoby, jež by vedla k následkům předpokládaným v čl. 33 ŽÚ, a to bez ohledu na formální označení takového jednání.²⁸ Zákaz navrácení dle čl. 33 ŽÚ je formulován jako tzv. nederogovatelný, neboť dle čl. 42 odst. 1 ŽÚ je vyloučeno, aby smluvní stát učinil k čl. 33 ŽÚ výhradu.²⁹ I přes to není formulován jako absolutní, neboť jsou z něj připuštěny výjimky obsažené v čl. 33 odst. 2 ŽÚ.³⁰

1.1.1 Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky

Dle preambule Ženevské úmluvy je Vysoký komisař OSN pro uprchlíky³¹ orgánem, který vykonává dohled nad výkladem a aplikací Ženevské úmluvy smluvními stranami.³² O ustavení Úřadu Vysokého komisaře Organizace spojených národů pro uprchlíky rozhodlo v roce 1949 Valné shromáždění OSN.³³ Dle čl. 1 Statutu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky,³⁴ Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (dále jen „UNHCR“) poskytuje ochranu uprchlíkům, kteří spadají pod rozsah ŽÚ.³⁵ Z čl. 35 ŽÚ plyne povinnost státu, který je smluvní stranou ŽÚ, spolupracovat s UNHCR.³⁶ UNHCR není vybaven donucujícími pravomocemi.³⁷ I přesto dle Wouterse jak stanoviska UNHCR, tak i Závěry Výkonného výboru v rámci programu UNHCR,

²⁵ K vymezení okruhu osob chráněných čl. 33 Ženevské úmluvy blíže kapitola 1.2.2.

²⁶ Lauterpacht, bod 144/ písm. (a) - (c). Advisory Opinion, bod 9.

²⁷ Goodwin- Gill, s. 246.

²⁸ Čl. 33 Ženevské úmluvy pokrývá odmítnutí na hranici (srov. Lauterpacht, bod. 114 písm. (d); zde podkapitola 1.2.1), formu nuceného návratu v podobě vyhoštění, extradice (srov. Lauterpacht, bod 69, 71, 74,75; Goodwin-Gill, s. 257; Zimmermann, s. 1364; čl. 3 odst. 2 Evropské úmluvy o vydávání, vyhl. pod č. 549/1992 Sb.). Wouters, s. 133, 136.

²⁹ Srov. čl. VII (1) Newyorského Protokolu z roku 1967.

³⁰ K výjimkám blíže podkapitola 1.2.4.

³¹ Vzhledem k tomu, že je dále odkazováno na řadu závěrů či stanovisek Úřadu Vysokého komisaře pro uprchlíky, k jeho samotné povaze a právní závaznosti jeho závěrů již na tomto místě.

³² Čl. 8 písm. a) Statutu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky.

³³ Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky zřízen rezolucí Valného shromáždění OSN 319 (IV) ze dne 3. prosince 1949, a to jako pomocný orgán dle čl. 22 vyhlášky ministra zahraničních věcí č. 30/1947 Sb., o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora.

³⁴ Statut Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky přijatý rezolucí Valného shromáždění OSN 428 (V), ze dne 14. prosince 1950.

³⁵ K bližším pravomocem UNHCR srov. čl. 8 Statutu.

³⁶ Srov. čl. II. Newyorského Protokolu týkající se právního postavení uprchlíků z roku 1967.

³⁷ Absence mezinárodně právně závazného zdroje výkladu aplikace Ženevské úmluvy má být odstraněna činností UNHCR a Výkonného výboru v rámci programu UNHCR. Čepelka, s. 66.

poradního orgánu UNHCR („*Executive Committee*“, dále jen „EXCOM“) ³⁸ jsou, a to nejen smluvními stranami, obecně akceptovány jako autoritativní zdroj výkladu Ženevské úmluvy.³⁹

1.2 Základní aspekty aplikace čl. 33 Ženevské úmluvy

Na obecné vymezení čl. 33 Ženevské úmluvy (1.1) navazují v rámci této podkapitoly aplikačním rozsahem čl. 33 Ženevské úmluvy, a to nejprve z hlediska okamžiku, ke kterému se „aktivuje“ ochrana před navrácením, neboť ten považuji za *conditio sine qua non* dalšího zkoumání (1.2.1). Následně se zabývám osobní působností, tedy jaké osoby jsou čl. 33 Ženevské úmluvy chráněny (1.2.2) a hrozbě jakého zakázaného zacházení by v případě navrácení byly vystaveny (1.2.3). Pro ucelenost *non-refoulement* neopomínám výjimky obsažené v čl. 33 odst. 2 Ženevské úmluvy (1.2.4).

1.2.1 Tzv. extraterritorialita non-refoulement dle čl. 33 Ženevské úmluvy

Základním předpokladem, který je nutno zkoumat na počátku, a ze kterého vyvstává ochrana v podobě *non-refoulement* dle čl. 33 ŽÚ, je, že osoba domáhající se ochrany se nadále nenachází na území své domovské země.⁴⁰ Již od samotného přijetí Ženevské úmluvy, jak poznamenává Pavel Pořízek,⁴¹ se objevovaly spory o to, zda se pro spuštění *non-refoulement* vyžaduje ze strany uprchlíka překročení hranice státu, či stačí, pokud se nachází teprve na jeho hranici. Původně, s odkazem na význam pojmů „*vybostit, navrátit (expel, return, refouler)*“, se *non-refoulement* vykládalo tak, že vyžadovalo, aby se uprchlík již na území státu nacházel, pouhá jeho přítomnost na hranicích státu nepostačovala.⁴² Příklad tohoto, dle mě, zcela nesprávného výkladu čl. 33 Ženevské úmluvy, shledávám v praxi Spojených států amerických v 80. a 90. letech minulého století, a to ve vztahu k po volném moři prchajícím haitským uprchlíkům.⁴³ Situace se nezměnila ani poté, co Nejvyšší soud USA ve svém rozhodnutí deklaroval s odkazem na čl. 33 Ženevské úmluvy povinnost smluvních stran Ženevské úmluvy (mezi nimi i USA) nenavrátit

³⁸ Čepelka, s. 73. *Přehled Závěrů EXCOMu týkajících se ochrany uprchlíků No. 1- 109 přijatých v letech 1975-2009* [online]. Refworld.org, prosinec 2009. Dostupné na <<http://www.refworld.org/docid/4b28bf1f2.html>>.

³⁹ Wouters, s. 42. Advisory Opinion, bod 4. Za autoritní zdroj je považována i Příručka k určování postavení uprchlíků, UNHCR, 2006. K povaze tohoto nezávazného právního dokumentu v českém prostředí srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 8. 2005, sp. zn. 2 Azs 14/2005.

⁴⁰ Příručka k určování postavení uprchlíků, UNHCR, 2006, s. 22/bod 88. Wouters, s. 49. Čepelka, s. 69.

⁴¹ POŘÍZEK, Pavel. *Vstup cizince na území státu. Pohled mezinárodního, unijního a českého práva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2013, s. 222 (dále jen „Pořízek“). Shodně srov. Wouters, s. 51.

⁴² Zastáncem byl např. GRAHL-MADSEN, A. *The Status of Refugees in International Law. Volume II. Asylum, Entry and Sojourn*. Leyden: A. W. Sijthoff, 1966, s. 94: „*Article 33 may only be invoked in respect of persons who are already present, lawfully or unlawfully, in the territory of Contracting States*“.

⁴³ „*US Haitian interdiction programme*“. Odpovědi na příliv prchajících uprchlíků z Haiti z důvodu tamní politické situace byla praxe amerických imigračních příslušníků, kteří lodě s těmito uprchlíky na volném moři zadrželi a nuceně vrátili zpět, bez ohledu na to, zda by tzv. „vyšetřili“ jejich uprchlický status, na základě kterého by následně mohli žádat o politický azyl v USA. K americké praxi srov. blíže GLUCK, Suzanne. *Intercepting Refugees At Sea: An Analysis of the United States' Legal and Moral Obligations*. *Fordham Law Review*, 1993, Vol. 61, Issue 4, s. 865-893.

osobu do země, kde by její život či osobní svoboda byly ohroženy z důvodů uvedených v čl. 1A (2) Ženevské úmluvy.⁴⁴ V té době se k tomu vyjádřil UNHCR, kdy uvedl, že *non-refoulement* alespoň předpokládá, že dané osobě bude umožněno, aby předložila svoji žádost o azyl příslušným orgánům, která bude náležitě „vyšetřena“ a v tomto mezidobí nedojde k jejímu nucenému návratu do země jejího původu.⁴⁵ Neuznání extraterritoriální aplikace principu *non-refoulement* na volném moři bylo i přesto dále potvrzeno v často kritizovaném rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci *Sale*.⁴⁶ Tento výklad je nutno odmítnout. Ze současné nauky, dle G. Goodwin-Gilla a Jane McAdamové, Keese Wouterse, E. Lauterpachta, i z praxe států, vyplývá, že je zastáváno široké pojetí, dle kterého *non-refoulement* dopadá na případy tzv. odmítnutí na hranici.⁴⁷

Extraterritorialitu čl. 33 Ženevské úmluvy výslovně uvádí Zimmermann, dle kterého: „*Article 33 applies anywhere a State exercises jurisdiction over a refugee*“.⁴⁸ Dovojuje tak ze samotného smyslu a účelu Ženevské úmluvy, zatímco Lauterpacht si ke stejnému závěru dopomáhá s odkazem na institut přičitatelnosti jednání státu, dle kterého tak otázka, zda vyvstane odpovědnost státu dle čl. 33 Ženevské úmluvy, závisí na tom, zda jednání, v rámci kterého dojde k navrácení, bude přičitatelné tomuto smluvnímu státu,⁴⁹ bez ohledu na to, zda k němu dojde na území státu či mimo něj. Dle Lauterpachta⁵⁰ „*se tak osoba nachází pod jurisdikcí státu za okolností, o nichž lze říci, že se nachází pod účinnou kontrolou tohoto státu či obecněji na ni dopadá [jednání] těch, kdož jednají jménem státu, kdekoli k němu dojde.*“⁵¹ Z toho vyplývá, že zásada *non-refoulement* se bude aplikovat na jednání státních činitelů či těch, kdo jednají jménem státu kdekoli k němu dojde, at' už mimo státní území dotyčného státu, na hraničních přechodech⁵² či ostatních místech vstupu, v mezinárodních zónách, v tranzitních místech“.⁵³

⁴⁴ U. S. Supreme Court, *Immigration and Naturalization Service v. Cardoza- Fonseca*, 480 U. S. 421, 429 (9. března 1987).

⁴⁵ Cit. In GLUCK, Suzanne. *Intercepting Refugees At Sea: An Analysis of the United States' Legal and Moral Obligations*. *Fordham Law Review*, 1993, Vol. 61, Issue 4, s. 888.

⁴⁶ U. S. Supreme Court, *Sale, Acting Commissioner, Immigration and Naturalisation Service, et al. v. Haitian Centers Council, Inc., et al.* 509 U. S. 155 (21. června 1993).

⁴⁷ GOODWIN-GILL, G. S., McADAM, J. *The Refugee in International Law*. Third edition. Oxford: Oxford University Press, 2007, s. 207, 378 (dále jen „Goodwin-Gill“). Závěr EXCOMu, No. 6 (XXVIII), 1977, para. (c). Závěr EXCOMu, No. 85 (XLIX), 1998, para. (q). Závěr EXCOMu, No. 108, 2008. K tzv. *non-refoulement* na hranici státu srov. Pořízek, s. 222, 223. *Non-refoulement* dopadá jak na případy mezinárodních letišť, pobřežní vody i na volné moře. Cit In Wouters, s. 51-55.

⁴⁸ Zimmermann, s. 1361. *Advisory Opinion*, bod 24.

⁴⁹ Koncept přičitatelnosti jednání. *Návrh článků o odpovědnosti států za protiprávní jednání* přijatý Komisí pro mezinárodní právo v rámci OSN dne 31. května 2001, čl. 4.

⁵⁰ Z čl. 33 Ženevské úmluvy vyplývá závazek nevrátit uprchlíka či žadatele do státu, kde by mohl být vystaven nebezpečí pronásledování či závažné újmy, který platí kdekoli, kde stát vykonává svoji jurisdikci, včetně hranic, na volném moři či na území jiného státu. Srov. čl. 1 EÚLP.

⁵¹ Lauterpacht, bod 62, 63/s. 110.

⁵² Závěr EXCOMu, No. 6 (XXVIII), 1977, para. (c).

⁵³ Tamtéž, bod 67/s. 111.

Aby stát jednal v souladu s *non-refoulement*, vyžaduje se od něj, aby, pokud se osoba bude nacházet pod jeho jurisdikcí, tuto osobu alespoň dočasně přijal⁵⁴ a náležitě, po zhodnocení individuálních okolností jejího případu, vyšetřil nejen její uprchlický status, ale též hrozbu, jíž by mohla čelit v případě navrácení. Ve spojení s tím, že *non-refoulement* dopadá i na odmítnutí na hranici státu, Wouters zachází dále, když, a dle mě správně, uvádí, že i samotné uzavírání hranic států, opatření směřující k zatlačení uprchlíků zpět, odmítání na hranicích, ve spojení se zabráněním v přístupu k azylovému řízení, je s odkazem na princip *non-refoulement* zakázáno.⁵⁵

1.2.2 Osobní působnost čl. 33 Ženevské úmluvy

Dle jazykového vyjádření je ochrana před navrácením v čl. 33 ŽÚ poskytována uprchlíkům.⁵⁶ Definice toho, kdo je uprchlíkem a kdo tak spadá pod rozsah čl. 33 ŽÚ, nacházíme v čl. 1A (2) ŽÚ,⁵⁷ dle kterého je uprchlíkem kterákoliv osoba, jež: „*se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti; totéž platí pro osobu bez státní příslušnosti nacházející se mimo zemi svého dosavadního pobytu, a která vzhledem ke shora uvedeným obavám se tam nechce nebo nemůže vrátit.* Osoba je uprchlíkem jakmile naplní výše uvedená kritéria v čl. 1A (2) ŽÚ.⁵⁸ Čl. 33 ŽÚ dopadá jak na uprchlíky, tak i na žadatele o azyl,⁵⁹ ačkoliv s jistými omezeními (viz níže).

Vzhledem k omezenému rozsahu diplomové práce nezbyvá prostor se detailně zabývat pojmem uprchlík tak, jak je vymezen v definici v čl. 1A (2) Ženevské úmluvy⁶⁰ a pojmem „*odůvodněný strach z pronásledování*“, jež je tzv. „*branou k postavení uprchlíka*“⁶¹ a podmínkou pro následné udělení azylu. Pro vymezení obsahu *non-refoulement* je však nutno se v relevantním rozsahu zabývat „*odůvodněným strachem z pronásledování*“ a „*pronásledováním*“,⁶² neboť je to spojení čl.

⁵⁴ Goodwin-Gill, s. 215, 379. Zimmermann, s. 211. Wouters, s. 148. Jílek, s. 132.

⁵⁵ Wouters, s. 137, 138.

⁵⁶ Lauterpacht, s. 115.

⁵⁷ Definice uprchlíka dle čl. 1A (2) Ženevské úmluvy ve znění čl. I odst. 2 Newyorského Protokolu z roku 1967.

⁵⁸ Goodwin-Gill, s. 51. Wouters, s. 47. Příručka k určování postavení uprchlíků, UNHCR, 2006, s. 10/bod 28. Čepelka, s. 70. KOSAŘ, David a kol. *Zákon o azylu. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, úvod (XLVII): „*uprchlíkem se osoba stává okamžikem naplnění všech prvků definice uprchlíka bez ohledu na jakýkoliv volní akt přijímacího státu*“ (dále jen „KOSAŘ, *Zákon o azylu. Komentář**“).

⁵⁹ Advisory Opinion, bod 6. Wouters, s. 47. Zimmermann, s. 1360, 1370. Lauterpachtem dovozováno ze spojení „*to any person who owing to well-founded fear of being persecuted*“ bez vyjádření „*formally recognized*“ (Lauterpacht, bod 90). Závěr EXCOMu, No. 6 (XXVIII), 1997, para. (c); Závěr EXCOMu, No. 79 (XLVII), 1996, písm. (j): „*the fundamental importance of the principle of non-refoulement, which prohibits expulsion and return of refugees, in any manner whatsoever, to the frontiers of territories where their life or freedom would be threatened on account of their race, religion, nationality, membership of a particular social group or political opinion, whether or not they have formally been granted refugee status*“; Závěr EXCOMu, No. 81 (XLVIII), 1997, písm. (i). PORÍZEK, s. 221. Jílek, s. 92.

⁶⁰ Goodwin-Gill, s. 37. Čepelka, s. 103.

⁶¹ Čepelka, s. 104.

⁶² Čl. 33 Ženevské úmluvy je považován za zdroj výkladu pojmu pronásledování. Srov. Komentář k zákonu o azylu, s. 81. Wouters, s. 57, 58.

33 odst. 1 a čl. 1A (2) ŽÚ, jež udává obsah *non-refoulement*, ze kterého vyplývá povinnost smluvního státu ŽÚ nevyhostit či nevydat jakýmkoliv způsobem uprchlíka na hranice zemí, ve kterých by jeho život či osobní svoboda byly ohroženy na základě pronásledování jednoho z pěti taxativně uvedených důvodů v čl. 1A (2) ŽÚ.

I když „záměrně“⁶³ neexistuje všeobecně přijatá definice pronásledování a za první autoritativní pokus o výklad pronásledování bývají považovány čl. 51, 52 Příručky Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky k postupům pro určování právního postavení uprchlíků, sám UNHCR v čl. 51 příručky hledá význam pojmu pronásledování v čl. 33 ŽÚ, v *non-refoulement*.⁶⁴ Wouters uvádí, že „*obrožení života či osobní svobody*“ nesmí být ale užito tak, aby jím bylo definováno pronásledování.⁶⁵ S tímto koresponduje závěr Pavla Molka,⁶⁶ který dovozuje, že „*obrožením života či osobní svobody*“ se ale pojem pronásledování přeci nevyčerpává a zůstává otevřený, což následně umožňuje podřadit pod pojem pronásledování i další situace. Pronásledování tak nelze omezit jen na ohrožení života či osobní svobody, ale taková hrozba by měla být vnímána jen jako určitá množina v rámci pronásledování,⁶⁷ avšak která je pronásledováním vždy.

„*Obrožení života či osobní svobody*“, které brání navrácení dle čl. 33 ŽÚ, tak musí být vykládáno v tom smyslu, že v sobě zahrnuje oblasti ve vztahu, ke kterým má uprchlík či žadatel o azyl odůvodněný strach z pronásledování.⁶⁸ Je proto nutno odmítnout výklad, který někdy vychází z pouhé obdobnosti vyjádření „*obrožení života či osobní svobody*“ a „*odůvodněného strachu z pronásledování*“, že by pro překážku navrácení dle čl. 33 Ženevské úmluvy byl vyžadován nějaký vyšší standard, tzv. „něco navíc“ oproti „*odůvodněným obavám z pronásledování*“. Tomu tak není, protože vyjádření „*na hranice zemí, kde by jeho život či osobní svoboda byla obrožena*“ má stejný význam jako „*odůvodněné obavy z pronásledování*“.

Vzhledem k tomu, jak úzce a zároveň striktně je vymezeno poskytnutí ochrany dle čl. 1A (2) a čl. 33 odst. 1 Ženevské úmluvy, což mimo jiné bylo i důvodem pro pozdější zavedení tzv. doplňkových forem ochrany,⁶⁹ tak pokud osoba bude uprchlíkem dle Ženevské úmluvy nebo žadatelem o azyl (a to do doby, než bude její uprchlický status v rámci řízení vyšetřen a

⁶³ Záměrem tvůrců Ženevské úmluvy byla snaha o vytvoření flexibilního konceptu schopného reagovat na v budoucnu vzniklé situace. Cit. In MOLEK, Pavel. *Právní pojem „pronásledování“ v souvislostech evropského azylového práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 25, 42 (dále jen „Molek“).

⁶⁴ Čl. 51 uvedené příručky: „*Jednání v čl. 33 Ženevské úmluvy, tedy obrožení života či osobní svobody z pětice taxativně stanovených důvodů, je vždy pronásledováním*“.

⁶⁵ Wouters, s. 57.

⁶⁶ Molek, s. 44.

⁶⁷ Za zavádějící, ba dokonce chybný, shledávám názor uvedený v Čepelka, s. 108: „*Pronásledování podmiňuje obrožení života a osobní svobody*“.

⁶⁸ Lauterpacht, bod 123/ s. 123. Wouters, s. 59: „*We may look at Article 1 in order to determine the scope of Article 33, but not vice versa*“.

⁶⁹ Goodwin-Gill, s. 49.

vyvrácen),⁷⁰ automaticky na ni dopadá ochrana dle čl. 33 Ženevské úmluvy. K tomuto závěru mě tak vede i samotné vymezení pojmu pronásledování z hlediska jeho prvních dvou základních stavebních jednotek, a to chráněných zájmů a způsobů jejich ohrožení tak, jak činí Molek⁷¹ vědom si toho, že „je krajně těžké stanovit arbitrární množinu práv, jejichž porušení může založit pronásledování; spadá sem tak nejen právo na život, právo nebýt mučen, právo na osobní svobodu, ale i další základní práva“.⁷² I když existuje další možný přístup k pojmu pronásledování, spočívající v odlišení lidskoprávního a odpovědnostního pojetí, jak uvádí David Kosař,⁷³ mám za to, že by mělo převážit pojetí lidskoprávní, a to ze dvou důvodů. Za prvé s ohledem na *non-refoulement*, který bych označila za „lidskoprávní základ“ výkladu pronásledování, a za druhé, dle mě již odpovědnostní pojetí nenachází přílišné uplatnění, neboť dle odpovědnostního pojetí se vyžaduje, aby stát alespoň pronásledování toleroval nebo podporoval, přinejmenším svým pasivním chováním.⁷⁴ Oproti tomu v rámci lidskoprávního pojetí, a jež zastávám, pro existenci pronásledování stačí, že „stát není schopen zajistit efektivní ochranu“.⁷⁵

Ačkoliv jsem výše uvedla, že *non-refoulement* dopadá na uprchlíka a žadatele o azyl, u kterého ale jen do doby, než bude jeho uprchlický status vyvrácen, je mi otázkou, zda i na takového žadatele o azyl, který nebude shledán za uprchlíka, ale který současně bude vykazovat potřebu některé z doplňkových forem mezinárodní ochrany, je možné aplikovat *non-refoulement* dle čl. 33 Ženevské úmluvy. Novodobým trendem jsou případy, kdy státy namísto toho, aby shledaly danou osobou uprchlíkem, udělí jí některou z možných forem doplňkové ochrany.⁷⁶ U žadatele o azyl spatřuji čtyři možné situace z hlediska aplikace *non-refoulement*. Za prvé, na žadatele o azyl dopadá *non-refoulement* v průběhu trvání příslušného azylového řízení, a to do doby, než je jeho uprchlický status vyšetřen, tedy do rozhodnutí příslušného orgánu, kterým buď shledá žadatele uprchlíkem či ne. Za druhé, aniž by proběhlo azylové řízení, *non-refoulement* dopadá na osobu, jíž byla udělena doplňková ochrana.⁷⁷ Potřeba řádného azylového řízení tu přetrvává a až po negativním rozhodnutí o uprchlickém statusu, může být žadatel o azyl navrácen do země původu

⁷⁰ Zimmermann, s. 1370.

⁷¹ Molek, s. 44, 50- 77.

⁷² Molek, s. 58.

⁷³ KOSAŘ, David. Pojem „pronásledování“ v Ženevské úmluvě o uprchlících z roku 1951. *Právník*, 2005, č. 5, s. 467- 493.

⁷⁴ Kosař, s. 486.

⁷⁵ Tamtéž, s. 487. Wouters, s. 78, 80. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. května 2009, sp. zn. 6 Azs 41/2008 – 129: „Za pronásledování se považuje i jednání soukromých osob, pokud lze prokázat, že stát není schopen odpovídajícím způsobem zajistit ochranu před takovým jednáním“. Čepelka, s. 107.

⁷⁶ Jak uvádí UNHCR, *Statistical Yearbook 2013*, Asylum and Refugee Status Determination, s. 58: „z 286 500 žádostí o azyl jen 213 700 žadatelům byl udělen azyl, a 52 800 žadatelům byla udělena forma tzv. doplňkové ochrany. Dostupné na <<http://www.unhcr.org/54cf9a629.html>>.

⁷⁷ Ženevskou úmluvu v tomto směru doplnila kvalifikační směrnice, která v čl. 2 písm. (e) zavádí podpůrné formy ochrany a *non-refoulement* je obsaženo v čl. 21 kvalifikační směrnice. Ke kvalifikační směrnici blíže kapitola 6.

dle Ženevské úmluvy.⁷⁸ Za třetí, domnívám se, že takových případů bude málo, protože pokud takovým osobám, u kterých nebyl deklarován uprchlický status, by po jejich návratu do země původu hrozilo nebezpečí zakázaného jednání, budou chráněny opět *non-refoulement*, ale tentokrát již v režimu mezinárodního práva lidských práv (blíže kapitola 2). A za čtvrté, ochrana v podobě *non-refoulement* odpadá, pokud je nárok žadatele o azyl zjevně neopodstatněný.⁷⁹

1.2.3 Povaha hrozby zakázaného zacházení, již by uprchlík čelil v případě nuceného návratu do země původu⁸⁰

Zatímco kapitola 1.2.2 se zaměřila z hlediska působnosti na vztah *non-refoulement* a pronásledování, zde se soustředím na povahu hrozby zakázaného zacházení, tedy to, čemu by uprchlík (nikoliv už žadatel o azyl) čelil po svém návratu a před čím ho tak má čl. 33 ŽÚ chránit. Zabývám se vztahem „*oprávněné obavy před pronásledováním*“ a „*ohrožení života či osobní svobody*“ z hlediska uprchlíkovi hrozící újmy. Z praktického hlediska se jedná o otázku, zda je rozdíl mezi „*tzv. odůvodněnými obavami z pronásledování*“ a „*ohrožením života či osobní svobody*“ dle čl. 33 ŽÚ, jež brání následnému navrácení uprchlíka.

„*Odůvodněné, či někdy oprávněné, opodstatněné obavy před pronásledováním*“ jsou v rámci posuzování uprchlického statusu kumulativním spojením subjektivního a objektivního aspektu.⁸¹ Subjektivním prvkem jsou obavy (strach), které vnitřně motivují uprchlíka k odchodu ze země,⁸² a vyjadřují výhledově očekávající nebezpečí.⁸³ Tento je doplněn o prvek objektivní, kdy je vyžadováno, aby strach uprchlíka byl kvalifikovaný, tzv. opodstatněný, založený na důvodných okolnostech, podpořený objektivní situací v zemi původu.⁸⁴ Stát, který o uprchlickém statusu

⁷⁸ Zimmermann, s. 1374.

⁷⁹ Tamtéž, 1375. K členění na 4 výše uvedené skupiny mě vede i praxe českých soudů. Příkladem uvádím, kdy NSS rozsudkem ze dne 4. 8. 2005, sp. zn. 2 Azs 343/2004 – 56 dovedl aplikaci čl. 33 Ženevské úmluvy jen ve vztahu k uprchlíkům a nikoliv ve vztahu ke každému žadateli o azyl. Obdobně se vyjádřil i ve svém rozsudku NSS ze dne 26. 3. 2008, sp. zn. 2 Azs 71/2006- 82, kde stanovil jako předpoklad pro uplatnění zásady *non-refoulement* to, aby byl stěžovatel nejprve uprchlíkem dle čl. 1 Ženevské úmluvy. I když zde NSS jen zopakoval předešlý závěr, z jeho odůvodnění je patrné, že i když tu nebyl uprchlík, ale neúspěšný žadatel o azyl, NSS se detailně zabýval situací v zemi, kam měl být navrácen (Nigérie). Správným shledáván závěr NSS, který ve svém rozsudku ze dne 17. 9. 2010, sp. zn. 2 Azs 14/2010 – 92, s odkazem na čl. 33 Ženevské úmluvy uvedl, že i v případě zastavení řízení o udělení mezinárodní ochrany dle § 25 písm. i) zákona o azylu, je nutno zkoumat *non-refoulement*, tedy i v případě žadatele o azyl (obdobně rozsudek NSS ze dne 23. června 2010, sp. zn. 4 Azs 16/2010 – 47). Tento závěr činím i navzdory tomu, že jsem si vědoma následného rozsudku rozšířeného senátu NSS ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. 3 Azs 6/2011 – 96, který v bodě 21 rozhodl opačně, ale v souladu se závěrem uvedeným v 4. skupině. Blíže kapitola č. 7.

⁸⁰ Čl. 33 odst. 1 Ženevské úmluvy používá spojení „*na hranici země*“. Zpravidla územím, kam hrozí návrat osoby, je země jejího původu či posledního bydliště. Daný výraz je nutno vykládat tak, že *non-refoulement* zakazuje vydání na jakékoliv území, v němž by hrozilo vydávané osobě nebezpečí zakázaného zacházení. S výše uvedeným souvisí i zákaz vydání osoby do „*zdanlivě*“ bezpečné země, za předpokladu, že zde hrozí, že z této země následně osoba bude vydána do země, kde jí bude hrozit výše uvedené nebezpečí (tzv. „*indirect refoulement*“). Lauterpacht, bod 115/s. 122.

⁸¹ Zimmermann, s. 338, 339.

⁸² Příručka k určování postavení uprchlíků, UNHCR, 2006, bod. 40. Goodwin- Gill, s. 63, 64. Molek, s. 97. Čepelka, s. 105.

⁸³ Zimmermann, s. 341.

⁸⁴ Zimmermann, s. 337. Wouters, s. 83.

osoby rozhoduje, musí zvážit, jaký stupeň takového nebezpečí tu je („*the degree of likelihood*”). Dle UNHCR by obavy osoby měly být posouzeny jako opodstatněné, pokud osoba bude schopna prokázat v přiměřené míře, že její trvalý pobyt se v zemi jejího původu stal pro něho nesnesitelným z pětice důvodů, nebo by se pro ni stal nesnesitelný, kdyby se tam vrátila.⁸⁵ Tento test je označován jako „*reasonable possibility test*“. Vyžaduje se určitá míra pravděpodobnosti, nikoliv jistoty.⁸⁶ Někdy se používá spojení, že je pravděpodobnější, že ten následek nastane, než že ne. Opodstatněnost nároku se odvíjí i od toho, jaké lidské právo má být zasaženo.

K vzájemnému vztahu „*ohrožení života či osobní svobody*“ a „*oprávněným obavám z pronásledování*“ z hlediska hrozící újmy je nutno poznamenat, že již od samotného počátku Ženevské úmluvy nebylo úmyslem, aby čl. 33 ŽÚ chránil jen některé uprchlíky,⁸⁷ ačkoliv doslovné vyjádření „*ohrožení života či osobní svobody*“ v sobě implikuje jakési užší vnímání. Dle doktríny, ale i současné praxe států, je čl. 33 Ženevské úmluvy vykládán tak, že zahrnuje veškeré formy pronásledování obsažené v čl. 1A (2).⁸⁸ Vzhledem k této vzájemnosti, někdy dochází k zaměňování pojmů při aplikaci čl. 33 ŽÚ, kdy namísto spojení „*ohrožení života či osobní svobody*“ je používán pojem pronásledování, aniž by ohrožení života bylo zmíněno.⁸⁹ Lauterpacht dospívá ke stejnému závěru, ale opětovně⁹⁰ tak činí s odkazem na *non-refoulement* ve světle lidských práv, kdy uvádí, že ohrožení života či osobní svobody je nutno vykládat široce, a to tak, že zahrnuje případy, kdy uprchlík či žadatel o azyl mají „*a) odůvodněné obavy z pronásledování, b) čelí skutečnému nebezpečí mučení, krutého, nelidského či ponižujícího zacházení či c) jsou ohroženi na životě, fyzické integritě či osobní svobodě*“.⁹¹ Ohrožení života či osobní svobody není další bariérou, kterou by měl uprchlík překonat, aby byl mohl být chráněn *non-refoulement*.⁹²

Při výkladu spojení „*ohrožení života či osobní svobody*“ je nutno vycházet z toho, že čl. 33 Ženevské úmluvy je do značné míry ve svém obsahu určen čl. 1A (2) Ženevské úmluvy, a proto podkladem pro zjišťování „*ohrožení života či osobní svobody*“ jsou důkazy týkající se oprávněných obav z pronásledování.⁹³ Při nalézání „*ohrožení života či osobní svobody*“ si tak pokládáme stejnou otázku, jako když se ptáme, zda jsou dány „*odůvodněné obavy před pronásledováními*“. Jediným

⁸⁵ Příručka k určování postavení uprchlíků, UNHCR, 2006, bod 42. UNHCR. *Note on Burden and Standard of Proof in Refugee Claims*. [online] 16. prosince 1998, bod 16. Dostupné na <<http://www.refworld.org/docid/3ae6b3338.html>>.

⁸⁶ Zimmermann, s. 341, 342. UNHCR. *Note on Burden and Standard of Proof in Refugee Claims*. 16. prosince 1998, bod 2, 17. Důkazní standard přiměřené pravděpodobnosti pro zkoumání odůvodněnosti strachu z pronásledování zastává NSS, srov. rozsudek NSS ze dne 26. března 2008, sp. zn. 2 Azs 71/2006- 82; rozsudek NSS ze dne 29. května 2009, sp. zn. 6 Azs 41/2008 – 129; rozsudek NSS ze dne 8. dubna 2010, sp. zn. 1 Azs 7/2010 - 114 bod 20

⁸⁷ Zimmermann, s. 1387. Goodwin-Gill, s. 233.

⁸⁸ Tamtéž, s. 1388.

⁸⁹ Závěr EXCOMu, No. 15 (XXX), 1979, para. (b): „*Action whereby a refugee is obliged to return to a country where he has reason to fear persecution constitutes a grave violation of non-refoulement*“.

⁹⁰ Srov. 1.2.2.

⁹¹ Lauterpacht, para. 133, 128.

⁹² Wouters, s. 57.

⁹³ Zimmermann, s. 1389.

rozdílem je to, že u „*oprávněných obav před pronásledováním*“ nás zajímá země původu, zatímco „*obroženi života či osobní svobody*“ zkoumáme ve vztahu k jakékoliv potencionální přijímací zemi. Odpovědí na výše položenou otázku vztahu mezi „*odůvodněnými obavami před pronásledováním*“ a „*obrožením života či osobní svobody*“ je, že je nutné je vnímat společně, prvně uvedené jako základ pro to druhé a je nutno odmítnout snahu o hledání rozdílu mezi nimi.⁹⁴ Újma, před kterou je osoba chráněna čl. 33 Ženevské úmluvy, je tak nejlépe vyjádřena v čl. 1A (2) Ženevské úmluvy.⁹⁵

Stejně jako u oprávněných obav při pronásledování, ochrana dle čl. 33 Ženevské úmluvy se zakládá na osobních tvrzeních žadatele odůvodněnými objektivními okolnostmi v zemi původu či třetí zemi. Vyžaduje se opětovně spojení osoby žadatele s informacemi o zemi, kam má být navrácen. Není vyžadováno, aby již osoba byla v minulosti pronásledována, ale může to být jednou z indicí, ze které lze vyjít.⁹⁶ Důkazním standardem je zase určitá míra pravděpodobnosti, obecně je vyžadováno něco více než pouhý odhad.⁹⁷ Tento důkazní standard je v souladu s prospektivní povahou čl. 33 ŽÚ, kdy se řeší pravděpodobnost následku, který by mohl nastat v budoucnu. Důkazní standardy v čl. 33 odst. 1 ŽÚ a v čl. 1A (2) jsou shodné.⁹⁸

Důkazní břemeno na počátku stíhá uprchlíka⁹⁹, který v prvotní fázi musí vyvinout skutečné úsilí, aby odůvodnil svůj nárok, podat „*důvěryhodnou zprávu o svém strachu*“.¹⁰⁰ Alespoň se musí pokusit poskytnout důkazy k prokázání svých tvrzení. Následně již dochází k rozložení důkazního břemene mezi stát a žadatele, protože stát sdílí povinnost osvětlit a vyhodnotit všechna relevantní fakta a rozhodnout, zda je žadatel uprchlíkem, či ne. Rozhodující orgány by neměly k požadavku předložení důkazů žadatelem přistupovat příliš striktně, měly by vzít v úvahu situaci, v jaké se žadatel nachází. Nelze od žadatele požadovat, aby dokazoval každou část svého příběhu, v opačném případě by většina uprchlíků ani uznána nebyla.¹⁰¹ V řízení vyvstanuvší pochybnosti mají být řešeny ve prospěch žadatele.¹⁰² Těžší důkazní postavení má žadatel, pokud není schopen svůj nárok opodstatnit podmínkami v zemi, odkud přichází. Ačkoliv se státy v této chvíli omezí na posuzování důvěryhodnosti žadatele, i zde přetrvává povinnost státu vyžádat si ze všech dostupných zdrojů informace o situaci v zemi a následně s tím konfrontovat žadatele. Stát rovněž musí být schopen reagovat na změnu okolností¹⁰³ v zemi, kam má být osoba vydána, proto je třeba vycházet z aktuálně dostupných informací.

⁹⁴ Goodwin-Gill, s. 234.

⁹⁵ Wouters, s. 179.

⁹⁶ Wouters, s. 85.

⁹⁷ Rozdílné oproti „testu reálného nebezpečí“ dle čl. 3 EÚLP.

⁹⁸ Zimmermann, s. 1392.

⁹⁹ Příručka k určování postavení uprchlíků, UNHCR, 2006, bod. 196.

¹⁰⁰ Čepelka, s. 105.

¹⁰¹ Tamtéž, bod 203.

¹⁰² Wouters, s. 93.

¹⁰³ Wouters, s. 99.

Non-refoulement tak vyžaduje zkoumání okolností každého jednotlivého případu.¹⁰⁴ Jen po náležitém vyšetření každého případu může být rozhodnuto, zda ochrana před navrácením dle čl. 33 ŽÚ má být poskytnuta či ne. Za určité nepřímé obcházení, a to ve světle ŽÚ,¹⁰⁵ považuji diplomatické záruky. Ty představují institut, kdy namísto toho, aby osobě byla poskytnuta ochrana dle čl. 33 ŽÚ a nebyla navrácena, vydávající stát si vyžádá od přijímajícího státu diplomatickou záruku, kterou se přijímající stát zaváže, že daná osoba po návratu nebude vystavena zakázanému zacházení. K tomuto závěru dospívám za prvé na základě toho, že ŽÚ neobsahuje ustanovení, jež by jejich použití odůvodňovalo. Za druhé je jen těžko představitelné, že stát, ve kterém je osoba pronásledována a který jí není schopen ochranu zajistit, bude způsobilý ji ochránit po jejím návratu. Dle UNHCR nelze uplatnit diplomatické záruky,¹⁰⁶ pokud uprchlík i žadatel o azyl, požívá ochrany před navrácením dle čl. 33 ŽÚ.

1.2.4 Výjimky dle čl. 33 odst. 2 Ženevské úmluvy

Čl. 33 odst. 2 ŽÚ obsahuje dvě výjimky z *non-refoulement*. Navrácení je přípustné, pokud uprchlík představuje nebezpečí pro společnost země, v níž se nachází nebo je nebezpečným pro danou zemi z důvodu, že byl konečným rozsudkem usvědčen ze spáchání zvláště těžkého trestného činu a toto odsouzení je v příčinné souvislosti s nebezpečím, jež představuje. Tyto výjimky se vztahují k uprchlíkovi, který by jinak byl chráněn čl. 33 odst. 1 ŽÚ. Závěr státu o tom, že uprchlík představuje nebezpečí pro danou zemi, musí být opodstatněný, nikoliv arbitrární¹⁰⁷ a k užití výjimek by mělo být přistoupeno jen výjimečně. Jejich použití uprchlíka nezabavuje jeho uprchlického statusu a jediným následkem je, že se nemůže domáhat ochrany v čl. 33 odst. 1 ŽÚ.

Vzhledem k tomu, že posouzení uprchlického statusu má být založeno na lidských právech,¹⁰⁸ užití výjimek v čl. 33 odst. 2 ŽÚ je možné jen v případech, kdy daný stát nebude vázán ani jednou z lidskoprávních úmluv zakotvujících *non-refoulement*, která by poskytovala absolutní ochranu. Jak bylo výše uvedeno, *non-refoulement* obsahuje ochranu před mučením a jinými formami zakázaného jednání. Tudíž, i pokud by stát chtěl uprchlíka navrátit na základě některé z výjimek v čl. 33 odst. 2 ŽÚ, nebude tak moci učinit, pokud mu v tom bude bránit jiný jeho mezinárodně právní závazek,¹⁰⁹ např. čl. 7 MPOPP, čl. 3 Úmluvy proti mučení¹¹⁰ či čl. 3 EÚLP. Použití výjimek dle čl. 33 odst. 2 ŽÚ tak shledávám za zcela ojedinělé.

¹⁰⁴ Závěr EXCOMu, No. 30 (XXXIV), 1983, para. (e),(f): „an applicant should be given a complete personal interview“.

¹⁰⁵ Nutno odlišovat od diplomatických záruk dle EÚLP.

¹⁰⁶ UNHCR. *Note on Diplomatic Assurances and International Refugee Protection*. [online] Srpen 2006, para. 30. Dostupné na <<http://www.refworld.org/docid/44dc81164.html>>. Wouters, s. 111

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 113.

¹⁰⁸ Wouters, s. 109.

¹⁰⁹ Advisory Opinion, bod 11. Opačně srov. Rozsudek Velkého senátu ESLP ve věci Chahal proti Spojenému království ze dne 15. listopadu 1996. Stížnost č. 22414/93, bod 80.

2 Non-refoulement z pohledu mezinárodního práva lidských práv

Non-refoulement významem nelze omezit toliko na jeho vyjádření v Ženevské úmluvě.¹¹¹ Ta představuje pouhý základ, ze kterého se *non-refoulement* vyvinulo ve svébytný institut na poli mezinárodního práva lidských práv.¹¹² *Non-refoulement* v oblasti lidských práv bývá chápáno jako doplněk Ženevské úmluvy.¹¹³ Obojí si klade stejný cíl, a tím je předcházet zásahům do lidských práv osob po jejich návratu, Ženevská úmluva tak činí jen ve vztahu k určitým osobám, uprchlíkům či žadatelům o azyl, zatímco *non-refoulement* ve světle lidských práv takto chrání každého. Ochrana uprchlíků dle čl. 33 Ženevské úmluvy bývá označována jako *lex specialis*¹¹⁴ ve vztahu k jeho obecnému vyjádření v lidskoprávních úmluvách. Lze se ojedinele setkat i s názorem, že úprava *non-refoulement* z hlediska lidských práv „přerostla“ *non-refoulement* dle ŽÚ, která v tomto ohledu pozbyla na významu. Sám Výkonný výbor UNHCR v roce 2005 přijal Závěr, ve kterém vyzval státy, aby respektovaly základní princip *non-refoulement* nejen ve vztahu k uprchlíkům či žadatelům o azyl, ale obecně ve vztahu k osobám, které se nacházejí mimo zemi svého původu a domáhají se ochrany.¹¹⁵ Na mezinárodní úrovni tak tento Závěr představuje jeden ze *soft law* základů doplňkové ochrany¹¹⁶ spolu se smluvními, a to čl. 7 MPOPP, čl. 3 Úmluvy proti mučení a čl. 3 EÚLP. Goodwin-Gill označuje doplňkovou ochranu vedle Ženevské úmluvy za další možnou formu, jak chránit osoby v rámci mezinárodního režimu ochrany.¹¹⁷

Ve druhé a třetí kapitole se věnuji principu *non-refoulement* z pohledu mezinárodního práva lidských práv, a to těmi mezinárodními instrumenty, jimiž je ČR vázána, Mezinárodním paktem o občanských a politických právech z roku 1966¹¹⁸ a Úmluvou proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání z roku 1984.¹¹⁹ Následně se zabývám principem *non-refoulement* dle čl. 3 regionální Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

¹¹⁰ Zimmermann, s. 1419: „převážná většina smluvních států Ženevské úmluvy jsou zároveň i smluvními státy MPOPP a Úmluvy proti mučení“.

¹¹¹ Goodwin- Gill, s. 285.

¹¹² Lauterpacht, para. 154.

¹¹³ Advisory Opinion, bod 17. Zimmermann, s. 1407.

¹¹⁴ Zimmermann, s. 1419. Goodwin-Gill, s. 331.

¹¹⁵ Závěr EXCOMu, No. 103, 2005, para. (h), (i).

¹¹⁶ Goodwin- Gill, s. 296.

¹¹⁷ Goodwin-Gill, s. 335. Výbor proti mučení např. v případě Abdussamatov v. Kazachstán, sdělení č. 444/2010 ze dne 11. července 2012 vytkl smluvnímu státu, že nezohlednil při vydání stěžovatele vedle ŽÚ své povinnosti vyplývající z *non-refoulement* dle čl. 3 Úmluvy proti mučení (para. 13.9).

¹¹⁸ Sdělení č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

¹¹⁹ Vyhláška č. 143/1988 Sb., o Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

2.1 Non-refoulement v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech

I přesto, že Mezinárodní pakt o občanských a politických právech neobsahuje výslovně *non-refoulement*, tento princip je v něm zakotven implicitně, a to jako nedílná součást zákazu svévolného zbavení života a zákazu mučení, krutého, nelidského a ponižujícího zacházení nebo trestání. Výbor pro lidská práva¹²⁰ deklaroval existenci zákazu navrácení v čl. 6 a čl. 7 MPOPP, v rámci kterých se vyvíjí a vytváří svůj obsah.¹²¹ Čl. 6 MPOPP je chráněno právo na život a dle čl. 7 MPOPP „*nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu*“. Vzhledem k tomu, že zákaz mučení představuje imperativní normu, tak i *non-refoulement* je v jeho rámci formulováno jako pravidlo nederogovatelné, absolutní, jehož obsah nelze modifikovat učiněním výhrady.¹²²

Non-refoulement dle MPOPP lze charakterizovat jako povinnost smluvního státu MPOPP nevydat, nevyhostit, nenavrátit či jakýmkoliv jiným způsobem nepřemístit osobu do země, ve které jsou dány podstatné důvody domnívat se, že jí osobně, ať už v této zemi či v kterékoliv jiné, do které by byla následně přemístěna, hrozí reálné, skutečné nebezpečí nenapravitelné újmy, zejména té, které se snaží předcházet čl. 6 a čl. 7 MPOPP.¹²³ V rámci této povinnosti by nemělo docházet k jakémukoliv zohledňování národní bezpečnosti státu, který danou osobu vydává, či

¹²⁰ Dále jen „HRC“. K Výboru pro lidská práva blíže 2.1.1.

¹²¹ Výbor pro lidská práva, General Comment, No. 20 (1992), para. 9. Výbor pro lidská práva, General Comment, No. 31 (2004), para. 12. Wouters, s. 360. Zimmermann, s. 1350. WEISSBRODT, David, HÖRTREITER, Isabel. The Principle of *Non-Refoulement*: Article 3 of the Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment in Comparison with the *Non-Refoulement* Provisions of Other International Human Rights Treaties. *Buffalo Human Rights Law Review*, 1999, vol. 5, s. 42.

¹²² Čl. 4 odst. 2 MPOPP. Výbor pro lidská práva, General Comment, No. 20 (1992), para. 3. Výbor pro lidská práva, General Comment, No. 24 (1994), para. 5, 8. HRC, Rozhodnutí ve věci Ahani v. Kanada ze dne 15. června 2004. Sdělení č. 1051/2002, para. 10.10. Wouters, s. 402. JOSEPH, Sarah, CASTAN, Melissa. *The International Covenant on Civil and Political Rights. Cases, Materials, and Commentary*. Third edition. New York: Oxford University Press, 2013, s. 216.

¹²³ Výbor pro lidská práva, General Comment, No. 31 (2004), para. 12. HRC, Rozhodnutí ve věci Byahuranga v. Dánsko ze dne 9. prosince 2004. Sdělení č. 1222/2003, para. 11.2; HRC, Rozhodnutí ve věci Kaba v. Kanada ze dne 21. května 2010. Sdělení č. 1465/2006, para. 10.1; HRC, Rozhodnutí ve věci Biao Lin v. Austrálie ze dne 24. dubna 2013. Sdělení č. 1957/2010, para. 9.3; HRC, Rozhodnutí ve věci M. I. v. Švédsko ze dne 26. září 2013. Sdělení č. 2149/2012, para. 7.4; HRC, Rozhodnutí ve věci Naveed Akram Choudhary v. Kanada ze dne 17. prosince 2013. Sdělení č. 1898/2009, para. 9.2; HRC, Rozhodnutí ve věci Nikolai Valetov v. Kazachstán ze dne 29. dubna 2014. Sdělení č. 2104/2011, para. 14.2; HRC, Rozhodnutí ve věci X. v. Dánsko ze dne 12. května 2014. Sdělení č. 2007/2010, para. 9.2; HRC, Rozhodnutí ve věci Iraj Ostavari v. Korejská republika ze dne 15. května 2014. Sdělení č. 1908/2009, para. 11.3; HRC, Rozhodnutí ve věci Z. v. Austrálie ze dne 25. srpna 2014. Sdělení č. 2049/2011, para. 9.3; HRC, Rozhodnutí ve věci Mr. X. and Ms. X. v. Dánsko ze dne 17. listopadu 2014. Sdělení č. 2186/2012, para. 7.3; HRC, Rozhodnutí ve věci B. L. v. Austrálie ze dne 7. ledna 2015. Sdělení č. 2053/2011, para. 7.3; HRC, Rozhodnutí ve věci N. S. v. Ruská federace ze dne 30. dubna 2015. Sdělení č. 2192/2012, para. 10.3; HRC, Rozhodnutí ve věci P. T. v. Dánsko ze dne 13. května 2015. Sdělení č. 2272/2013, para. 7.2.

jednání, kterého se tato osoba dopustila, popř. ze kterého je obviněna.¹²⁴ Oproti čl. 33 odst. 2 Ženevské úmluvy, *non-refoulement* dle MPOPP takové vyvažování nepřipouští.

Povinnost smluvních států MPOPP chránit osobu před navrácením není určována pouze čl. 6 a 7 MPOPP, ale je nutno ji vnímat i s ohledem na čl. 2 MPOPP, protože ten stanoví, které osoby jsou chráněny. Z hlediska osobní působnosti se *non-refoulement* vztahuje na všechny jednotlivce, kteří se nachází na území smluvního státu MPOPP, podléhají jeho jurisdikci či na ty, kteří jsou pod jeho tzv. účinnou kontrolou,¹²⁵ a to jak na žadatele o azyl, uprchlíky, pracující migranty a další osoby.¹²⁶ Tuto povinnost smluvních států MPOPP spočívající v zajištění práv vyplývajících z MPOPP HRC vyzdvihuje zejména vůči osobám, které mají být vyhoštěny.¹²⁷ *Non-refoulement* je dáno i přesto, že MPOPP nepřiznává cizincům právo na vstup na území státu.¹²⁸ Pokud stát vyhostí ze svého území či jurisdikce osobu, jejíž práva jí garantována MPOPP budou porušena pod jurisdikcí jiného státu, vydávající stát sám poruší MPOPP.¹²⁹

V rámci důkazního standardu je vyžadováno, aby stěžovatel prokázal, že v případě návratu mu hrozí reálné nebezpečí, že s ním bude zacházeno způsobem zakázaným čl. 6 a 7 MPOPP.¹³⁰ Aby nebezpečí mohlo být vnímáno jako skutečné, musí představovat nezbytný a předvídatelný následek nuceného návratu.¹³¹ Ze spojení „nezbytný a předvídatelný následek“ vyplývá, že je vyžadován vyšší důkazní práh („*high threshold*“) reálného nebezpečí zakázaného zacházení.¹³² Je primární povinností příslušných orgánů rozhodujících o vydání osoby posoudit, zda je dáno reálné nebezpečí, že tato osoba bude po svém návratu v zemi vystavena zakázanému zacházení.¹³³ Za tímto účelem příslušné orgány vychází v první řadě z konkrétních tvrzení

¹²⁴ HRC, Rozhodnutí ve věci Maksudov, Rakhimov, Tashbaev a Pirmatov v. Kyrgyzstán ze dne 31. července 2008. Sdělení č. 1461,1462,1476& 1477/2006, para. 12.4; Nikolai Valetov v. Kazachstán, para. 14.2.

¹²⁵ Goodwin- Gill, s. 245.

¹²⁶ HRC, General Comment, No. 15 (1986), para. 1. HRC, General Comment, No. 31 (2004), para. 10, 12. Wouters, s. 372, 375.

¹²⁷ HRC, Rozhodnutí ve věci Hamida v. Kanada ze dne 13. dubna 2010. Sdělení č. 1544/2007, para. 8.2; HRC, Rozhodnutí ve věci Ernest Sigman Pillai a ostatní v. Kanada ze dne 9. května 2011. Sdělení č. 1763/2008, para. 11.2; HRC, Rozhodnutí ve věci Thuraisamy v. Kanada ze dne 9. července 2013. Sdělení č. 1912/2009, para. 7.2; HRC, Rozhodnutí ve věci Masih Shakeel v. Kanada ze dne 30. září 2013. Sdělení č. 1881/2009, para. 8.2; HRC, Rozhodnutí ve věci X. v. Dánsko ze dne 12. května 2014. Sdělení č. 2007/2010, para. 9.2.

¹²⁸ HRC, General Comment, No. 15 (1986), para. 5.

¹²⁹ HRC, Rozhodnutí ve věci A.R.J. v. Austrálie ze dne 11. srpna 1997. Sdělení č. 692/1996, para. 6.9; HRC, Rozhodnutí ve věci Mrs. G. T. v. Austrálie ze dne 4. prosince 1997. Sdělení č. 706/1996, para. 8.2; Nikolai Valetov v. Kazachstán, para. 14.2.

¹³⁰ Hamida v. Kanada, para. 8.7.

¹³¹ A.R.J. v. Austrálie, para. 6.8, 6.12; G. T. v. Austrálie, para. 8.1; X. v. Dánsko, sdělení č. 2007/ 2010, para. 9.2. Wouters, s. 392.

¹³² Wouters, s. 422. P. T. v. Dánsko, para. 7.2.

¹³³ M. I. v. Švédsko, para. 7.4; Choudhary v. Kanada, para. 9.2; Z. v. Austrálie, para. 9.3; B. L. v. Austrálie, para. 7.3; N. S. v. Ruská federace, para. 10.3.

stěžovatele, skutkových okolností, které předloží, dále z jeho důvěryhodnosti a z toho, zda skutečnosti touto osobou tvrzené obstojí ve světle informací dostupných obecně o dané zemi.¹³⁴

Ačkoliv odpovědným za náležité vyšetření existence reálného nebezpečí je stát, který rozhoduje o vydání,¹³⁵ důkazní břemeno leží částečně i na stěžovateli, který v první fázi musí tzv. opodstatnit svůj nárok tak, aby jeho žádost byla shledána za přijatelnou. Nestací, aby jen odkázal na obecně špatnou situaci v zemi, kam má být navrácen, ale vyžaduje se, aby svůj nárok odůvodnil okolnostmi, které se týkají jeho osoby, neboť nebezpečí zakázaného zacházení musí čelit osobně.¹³⁶ Příslušné orgány posuzují okolnosti existující v průběhu řízení a jsou povinny reagovat na jakoukoliv jejich relevantní změnu, a to i takovou, která by nastala v bezprostřední časové blízkosti aktu vyhoštění.

I přesto, že primární postavení při posuzování reálného nebezpečí, že s osobou, o jejíž vydání jde, bude v zemi zacházeno zakázaným způsobem, zaujímají příslušné státní orgány, na jejichž závěry HRC často odkazuje či o ně opírá svá rozhodnutí o individuálních stížnostech,¹³⁷ jsou případy, ve kterých je to HRC, který musí určit, zda by vydání osobu nevystavilo hrozbě nenapravitelné újmy.¹³⁸ Činí tak zejména za situace, kdy příslušné orgány zcela opomenou relevantní tvrzení osoby, označí ji za nedůvěryhodnou bez náležitého odůvodnění, nevypořádají se s dostupnými informacemi o zemi, do které má být osoba vrácena či HRC jen shledá potřebu hlubšího zkoumání.¹³⁹ HRC tak nastupuje při posuzování existence reálného nebezpečí až, když postup státu shledá za arbitrární, hraničící s odepřením spravedlnosti.¹⁴⁰ HRC uvádí, že při zjišťování existence reálného nebezpečí zohledňuje všechny rozhodné skutečnosti, včetně obecného stavu lidských práv v dané zemi,¹⁴¹ a to ve světle informací, které byly známy či takových, které měly být známy příslušným orgánům státu.¹⁴²

Při posuzování reálného nebezpečí sehrávají významnou úlohu diplomatické záruky.¹⁴³ HRC akceptuje jejich užívání za určitých podmínek.¹⁴⁴ Aby představovaly efektivní institut, který

¹³⁴ Wouters, s. 422.

¹³⁵ Wouters, s. 397.

¹³⁶ A.R.J. v Austrálie, para. 6.6; X. v. Dánsko, 9.2; P. T. v. Dánsko, para. 7.2.

¹³⁷ Wouters, s. 396.

¹³⁸ HRC, Rozhodnutí ve věci Masih Shakeel v. Kanada ze dne 30. září 2013. Sdělení č. 1881/2009, para. 8.4; Iraj Ostavari v. Korejská republika, para. 11.3.

¹³⁹ Choudhary v. Kanada, para. 9.6; Nikolai Valetov v. Kazachstán, para. 14.4, 14.7; Iraj Ostavari v. Korejská republika, para. 11.5; HRC, Rozhodnutí ve věci X. v. Švédsko ze dne 17. ledna 2012. Sdělení č. 1833/2008, para. 9.4.

¹⁴⁰ HRC, Rozhodnutí ve věci P. K. v. Kanada ze dne 22. května 2007. Sdělení č. 1234/2003, para. 7.3: „*the evaluation was clearly arbitrary or amounted to a denial of justice.*” X. v. Dánsko, para. 9.3; HRC, Rozhodnutí ve věci Kesmatulla Khakdar v. Rusko ze dne 26. listopadu 2014. Sdělení č. 2126/2011, para. 11.3; P. T. v. Dánsko, para. 7.3.

¹⁴¹ HRC, Rozhodnutí ve věci Mohammed Alzery v. Švédsko ze dne 10. listopadu 2006. Sdělení č. 1416/2005, para. 11.3; HRC, Rozhodnutí ve věci Ali Aarrass v. Španělsko ze dne 30. září 2014. Sdělení č. 2008/2010, para. 10.3.

¹⁴² HRC, Rozhodnutí ve věci Maksudov, Rakhimov, Tashbaev a Pirmatov v. Kyrgyzstán ze dne 31. července 2008. Sdělení č. 1461,1462,1476& 1477/2006, para. 12.4.

¹⁴³ Alzery v. Švédsko, para. 11.3; Maksudov a ost. v. Kyrgyzstán, para. 12.4.

¹⁴⁴ Wouters, s. 402. Nikolai Valetov v. Kazachstán, para. 14.5.

zaručí bezpečnost osobě po jejím návratu nebo alespoň sníží riziko jí hrozícího zakázaného zacházení tak, aby vydávající stát neporušil *non-refoulement*, musí být v rámci nich přijata taková opatření, mechanismy, které budou důsledně dbát na jejich dodržování.¹⁴⁵

2.1.1 Výbor pro lidská práva

Výbor pro lidská práva byl zřízen na základě čl. 28 MPOPP a jeho úkolem je dohlížet na aplikaci a dodržování povinností zakotvených v MPOPP smluvními stranami. Státy, které jsou jeho smluvními stranami, jsou povinny mu předkládat zprávy o opatřeních přijatých k zajištění práv zakotvených v MPOPP.¹⁴⁶ HRC, jako kontrolní a monitorující mechanismus, na základě čl. 40 odst. 4 MPOPP vydává *General Comments*,¹⁴⁷ které slouží jako významný zdroj výkladu MPOPP.¹⁴⁸ Dle čl. 1 Opčního protokolu,¹⁴⁹ jednotlivec, který má za to, že se stal obětí porušení některého z práv stanovených v MPOPP státem, je oprávněn se obrátit na HRC, který obdržené oznámení posoudí.¹⁵⁰ Nicméně, jak posouzení individuální stížnosti, ve které tak HRC dospěje k závěru, zda stát porušil MPOPP či nikoliv, tak i dokumenty přijaté HRC, nejsou právně závazné a tudíž ani vynutitelné. Pokud tak HRC shledá, že by stát vydáním osoby porušil *non-refoulement*, neexistuje záruka, že se tím smluvní stát bude řídit.¹⁵¹ I přesto HRC za účelem posílení svého postavení, rozhoduje o individuálních stížnostech v souladu se svými předchozími přijatými závěry s cílem vytvořit konstantní rozhodovací aparát.¹⁵²

Od roku 2013 lze vidět v rozhodovací činnosti HRC nárůst případů, ve kterých se HRC meritorně zabýval otázkou vydání a rozhodoval o případném porušení *non-refoulement*. Zatímco v letech 1990 až 2012 se jednalo o cca 18 případů,¹⁵³ stejný počet případů rozhodl HRC v letech

¹⁴⁵ Za zcela nedostatečné označil HRC diplomatické záruky, které Švédsku poskytl Egypt v případě Alzery [srov. Alzery v. Švédsko, para. 11.5, 12]. Ačkoliv Švédsko v tomto případě připustilo pravděpodobnost vystavení p. Alzeryho zakázanému zacházení, snažilo se domoci efektivních záruk tak, aby jeho vydáním do Egypta alespoň snížilo toto reálného nebezpečí a neporušilo tak *non-refoulement* [para. 3.6, 3.9]. I přes tuto snahu však HRC shledal vydání p. Alzeryho do Egypta v rozporu s čl. 7 MPOPP, neboť po návratu do Egypta byla práva p. Alzeryho porušena. Za nedostatečné HRC označil rovněž diplomatické záruky poskytnuté Uzbekistánem, které neobsahovaly žádný konkrétní mechanismus jejich dodržování a nemohly tak ochránit stěžovatele v případě jeho návratu [Maksudov a ost. v. Kyrgyzstán, para. 12.5].

¹⁴⁶ Čl. 40 MPOPP.

¹⁴⁷ V českém znění dle čl. 40 odst. 4 MPOPP „obecné připomínky“, někdy překládáno jako „obecný komentář“.

¹⁴⁸ JOSEPH, Sarah, MITCHELL, Katie, GYORKI, Linda. *Seeking remedies for torture Victims. A Handbook on the Individual Complaints Procedures of the UN Treaty Bodies*. Ženeva: World Organisation against Torture, 2006, s. 44 (dále jen „Handbook on the Individual Complaints Procedures of the UN Treaty Bodies“).

¹⁴⁹ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 169/1991 Sb.

¹⁵⁰ Tamtéž, čl. 5.

¹⁵¹ Goodwin- Gill, s. 297, 300.

¹⁵² HRC, Rozhodnutí ve věci Roger Judge v. Kanada ze dne 20. října 2003. Sdělení č. 829/1998, para. 10.3.

¹⁵³ Období 1990-2012, sdělení HRC č. 291/1988; č. 470/1991; č. 469/1991; č. 539/1993; č. 692/1996; č. 706/1996; č. 900/1999; č. 829/1998; č. 1051/2002; č. 1222/2003; č. 1416/2005; č. 1461/2006; č. 1442/2005; 1544/2007; č. 1465/2006; č. 1763/2008; č. 1833/2008; č. 1821/2008.

2013, 2014 a 2015 (do června 2015).¹⁵⁴ Za poslední 3 roky tak HRC rozhodl v tolika případech jako za předchozích 22 let.

2.2 Non-refoulement dle čl. 6 MPOPP v rozhodovací činnosti HRC

Ochrana před navrácením dle čl. 6 MPOPP je převážně poskytována osobám, které by po svém návratu byly vystaveny trestu smrti, či by byl jejich život jinak ohrožen např. v důsledku válek či obecného násilí, pokud stát není schopen zajistit odpovídající ochranu.¹⁵⁵ Až s přijetím Druhého Opčního protokolu k MPOPP s účinností od 1991¹⁵⁶ došlo v některých zemích ke zrušení trestu smrti.¹⁵⁷ Původně tomu tak ale nebylo, což se odrazilo i v rozhodování HRC o individuálních stížnostech. Historicky první případ, ve kterém bylo stěžovatelem namítáno porušení čl. 6 MPOPP (zároveň i čl. 7), se meritorně zabýval extradicí stěžovatele odsouzeného za vraždu prvního stupně z Kanady do Spojených států amerických.¹⁵⁸ HRC dospěl k závěru, že Kanada, země, která zrušila trest smrti v roce 1976, vydáním stěžovatele, Josepha Kindlera, do Spojených států amerických, kde by mu hrozil trest smrti, neporuší čl. 6 MPOPP.¹⁵⁹ O rok později se v případě *Chitat Ng proti Kanadě*¹⁶⁰ HRC zabýval, nikoliv samotným trestem smrti, ale způsobem jeho výkonu, kdy shledal, že pokud při něm dochází k praktice nazývané „dušení plynem“, jejímž cílem je pouze prodloužit utrpení a nezpůsobit smrt v takovém časovém intervalu, v jakém by měla nastat, jedná se o jednání povahou obdobné mučení či nelidskému zacházení, které je v rozporu s čl. 7 MPOPP.¹⁶¹ Oproti tomu, ve stejném roce HRC neshledal za rozporný s čl. 7 MPOPP výkon trestu smrti smrtící injekcí.¹⁶² Ani vydání osoby do země, která nezrušila trest smrti, nebylo shledáno v rozporu s čl. 6 MPOPP, když tento stát neprojevil úmysl danou osobu po jejím návratu stíhat, či tak učinit dokonce pod hrozbou trestu smrti. Trest smrti tak nebyl předvídatelným následkem návratu, neboť ani v obdobných situacích trest smrti nebyl ukládán.¹⁶³ Posuzování existence reálného nebezpečí s ohledem na úmysl státu, do kterého je

¹⁵⁴ Období 2013- červen 2015, sdělení č. 1957/2010; č. 2149/2012; č. 1912/2009; č. 1881/2009; č. 1955/2010; č. 1898/2009; č. 2104/2011; č. 2007/2010; č. 1908/2009; č. 2049/2011; č. 2008/2010; č. 2186/2012; č. 2126/2011; č. 2053/2011; č. 2192/2012; č. 2272/2013; č. 1937/2010; č. 2091/2011.

¹⁵⁵ Wouters, s. 389. Obdobně v evropském prostředí čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice.

¹⁵⁶ Druhý Opční Protokol k MPOPP přijatý rezolucí Valného shromáždění OSN, č. 44/128 ze dne 15. prosince 1989. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 100/2004 Sb.m.s.

¹⁵⁷ Přehled smluvních stran Druhého Opčního protokolu k MPOPP, srpen 2015. [online] Dostupný na: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-12&chapter=4&lang=en.

¹⁵⁸ HRC, Rozhodnutí ve věci Kindler v. Kanada ze dne 11. listopadu 1993. Sdělení č. 470/1991, para. 3.

¹⁵⁹ Tamtéž, para. 16. Zajímavostí je, že již v případě Kindler v para. 15.3 je zřejmá snaha odlišit tento případ od případu Soering (ESLP, blíže kapitola 3), což jen dokládá vzájemnost a prolínání se *non-refoulement* ve světle mezinárodních úmluv.

¹⁶⁰ HRC, Rozhodnutí ve věci Chitat Ng v. Kanada ze dne 7. ledna 1994. Sdělení č. 469/1991.

¹⁶¹ Tamtéž, para. 16.3, 16.4, 17.

¹⁶² HRC, Rozhodnutí ve věci Cox v. Kanada ze dne 31. října 1994. Sdělení č. 539/1993, para. 17.2, 17. 3. Opětná snaha o odlišení od případu Soering v para. 13.7.

¹⁶³ A.R.J. v. Austrálie, para. 6.12, 6. 13.

osoba navracena, stejně jako zohlednění praxe v obdobných případech, bylo následně potvrzeno v případě *G. T. proti Austrálii*.¹⁶⁴

Zcela zásadním způsobem došlo ke změně postoje HRC v otázce extradice stěžovatele, do země, kde by mu hrozil trest smrti, v roce 2003, kdy v případě *Roger Judge proti Kanadě* HRC rozhodl, že vydáním stěžovatele do Spojených států amerických, kde by po svém návratu čelil trestu smrti, se Kanada dopustí porušení práva na život stěžovatele dle čl. 6 MPOPP, pakliže si nevyžádá záruku v podobě, že trest smrti nebude vykonán.¹⁶⁵ HRC v tomto rozhodnutí uvedl, že i přesto, že dbá na konsistenci své rozhodovací činnosti, ve výjimečných případech, jako je ochrana jedné z nejzákladnějších hodnot, práva na život, je mu dovoleno se od svých předchozích závěrů odchýlit. Učinil tak i s ohledem na to, že v průběhu let 1993-2003 se změnil na mezinárodním poli přístup států znějící ve prospěch zrušení trestu smrti. HRC v tomto rozhodnutí zdůraznil, že je zapotřebí MPOPP vykládat jako živoucí instrument ve světle podmínek té doby, ve které je rozhodováno o případném návratu stěžovatele.¹⁶⁶ HRC obecně upřednostňuje právo na život a zákaz trestu smrti v rámci *non-refoulement* před povinností státu vydat danou osobu na základě extradičních smluv.¹⁶⁷ Zaujal tak opačný postoj, než jak tomu bylo v případech *Kindler*,¹⁶⁸ či *A.R.J. proti Austrálii*.¹⁶⁹

O 6 let později v případě *Kwok proti Austrálii* (2009) HRC deklaroval, že stát, který zruší trest smrti, poruší čl. 6 MPOPP, pokud vydá osobu do země, kde jí taková sankce bude hrozit.¹⁷⁰ Paní Kwok, čínská státní příslušnice, byla zadržena v Austrálii, kde se dozvěděla, že na ni byl vydán zatykač čínskými státními orgány pro podezření ze zpronevěry a přijetí úplatku. Po následující tři roky byla zadržována.¹⁷¹ Namítala, že pokud by byla navracena do Číny, byla by vystavena trestu smrti. Tento nárok odůvodnila situací svého politicky aktivního manžela, který byl za stejné skutky odsouzen k smrti. HRC shledal, že není nezbytné, aby osoba v takové situaci prokázala, že bude po návratu odsouzena k trestu smrti, ale pro zabránění navracení postačí, pokud prokáže, že je zde reálné nebezpečí, že by jí byl takový trest uložen.¹⁷²

HRC shledal, že by bylo porušením čl. 6 MOPP, pokud by stát vydal stěžovatele do Pákistánu, kde jsou známy případy, kdy dochází k vraždění členů náboženských minorit obviněných z rouhání, soukromými osobami, aniž by pákistánské úřady byly schopny tyto osoby,

¹⁶⁴ G.T. v. Austrálie, para. 8.4.

¹⁶⁵ HRC, Rozhodnutí ve věci Roger Judge v. Kanada ze dne 20. října 2003. Sdělení č. 829/1998, para. 10.6, 11.

¹⁶⁶ Tamtéž, para. 10.3, 10.7. Goodwin-Gill, s. 307.

¹⁶⁷ Wouters, s. 406.

¹⁶⁸ Kindler, para. 14.5.

¹⁶⁹ A.R.J. v. Austrálie, para. 6.13

¹⁷⁰ HRC, Rozhodnutí ve věci Kwok v. Austrálie ze dne 23. listopadu 2009. Sdělení č. 1442/2005, para. 9.4, 10.

¹⁷¹ Její zadržení bylo v rozporu s čl. 9 MPOPP (srov. para. 10).

¹⁷² Kwok v. Austrálie, para. 9.6.

čelící nejčastěji tzv. fatvě, ochránit.¹⁷³ Porušení čl. 6 MPOPP dále shledal HRC v případě extradice osob do Uzbekistánu, kdy vydávající stát Kyrgyzstán nezohlednil obecně známé a věrohodné veřejné zprávy dokazující, že osoby, které jsou zadržovány z politických důvodů (podobně stěžovatelé), jsou v Uzbekistánu mučeny. Zároveň stěžovatelům za činy, pro které byly hledány, hrozil vedle mučení i trest smrti.¹⁷⁴

V roce 2014 dospěl HRC k porušení čl. 6 MPOPP (zároveň i čl. 7 MPOPP) v případě, pokud by došlo k vydání muslima, který konvertoval ke křesťanství a stal se evangelickým teologem, do Islámské republiky Írán, která se naopak snaží násilím přivést křesťany k islámu.¹⁷⁵ Poněkud překvapivě HRC neshledal porušení čl. 6 MPOPP v případě stěžovatelů, členů rodiny ruských státních příslušníků, kteří se odmítli zapojit do činnosti tamního seskupení „Wahhábských bojovníků“. A to navzdory tomu, že někteří rodinní příslušníci byli těmito bojovníky zabití. I přesto ale HRC nekonstatoval porušení čl. 6 MPOPP v případě jejich navrácení do Ruské federace,¹⁷⁶ protože poté, co byl stěžovatel těmito bojovníky vydírán, aby spáchal teroristický útok, a on oznámil tento záměr bezpečnostním složkám, tři z těchto bojovníků byli těmito složkami zabití.¹⁷⁷ Domnívám se, že HRC k takovému závěru vedlo to, že HRC shledal přijímající stát schopným poskytnout ochranu tak, že nevyvstala povinnost v rámci *non-refoulement*.¹⁷⁸ V roce 2015 např. HRC neshledal porušení čl. 6 MPOPP v případě stěžovatele, který, ačkoliv konvertoval ke křesťanství a obával se tak návratu do Senegalu, kde se ho jeho muslimská rodina snažila násilím přivést zpět k Islámu, by byl vydán do jiné části Senegalu, kde by mu nebezpečí od jeho rodiny nehrozilo.¹⁷⁹

2.3 Non-refoulement dle čl. 7 MPOPP v rozhodovací činnosti HRC

Non-refoulement dle čl. 7 MPOPP chrání osobu před navrácením do země, ve které je reálné nebezpečí, že bude po svém návratu vystavena mučení, krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. MPOPP neobsahuje definici mučení ani ostatních forem zakázaného jednání.¹⁸⁰ HRC ani nepovažuje za relevantní vytvářet seznam zakázaných jednání dle čl. 7 MPOPP¹⁸¹ či mezi nimi hledat rozdíly, ale záměrem je nechat obsah tohoto článku otevřený

¹⁷³ Choudhary v. Kanada, para. 9.8. Obdobně Shakeel v. Kanada, para. 8.6.

¹⁷⁴ Maksudov a ost. v. Kyrgyzstán, para. 12.5.

¹⁷⁵ Iraj Ostavari v. Korejská republika, para. 11.2, 11.5, 12.

¹⁷⁶ Mr. X. and Ms. X. v. Dánsko, para. 7.5.

¹⁷⁷ Tamtéž, para. 7.2.

¹⁷⁸ Wouters, s. 398.

¹⁷⁹ B. L. v. Austrálie, para. 7.4.

¹⁸⁰ JOSEPH, Sarah, CASTAN, Melissa. *The International Covenant on Civil and Political Rights. Cases, Materials, and Commentary*. Third edition. New York: Oxford University Press, 2013, s. 216 (dále jen „Joseph, The ICCPR“).

¹⁸¹ HRC, General Comment, No. 20 (1992), para. 4.

tak, aby bylo možné vedle široké škály zakázaných jednání, která lze podřadit pod čl. 7 MPOPP již nyní, zahrnout i další, které „vyžadované kvality“ čl. 7 MPOPP dosáhnou v budoucnu.

Čl. 7 MPOPP obecně dopadá pouze na takové formy zacházení, které způsobují fyzickou bolest (např. tělesné tresty) nebo duševní utrpení.¹⁸² Při posuzování, zda dané jednání spadá pod rozsah čl. 7 MPOPP, se vychází např. z pohlaví, staří, zdravotního stavu oběti. Aby určité jednání bylo možné kvalifikovat za ponižující, musí dosáhnout určitého minimálního stupně závažnosti.¹⁸³ Mezi formy zakázaného zacházení patří příkladmo užívání elektrických šoků, systematické bití oběti při výslechu, vyhrožování mučením, nedostatek potravin a vody v detenci, pobývání v přeplněných celách, neodůvodněné prodlužování samovazby, odmítání poskytnout lékařskou péči zraněné zadržované osobě, nucená sterilizace, mrzačení ženských pohlavních orgánů, znásilňování, domácí násilí.¹⁸⁴

Při posuzování, zda je tu reálné nebezpečí, že osoba bude po svém návratu vystavena zacházení zakázanému v čl. 7 MPOPP, se vychází z konkrétních okolností jednotlivého případu.¹⁸⁵ Skutečné, reálné je nebezpečí tehdy, pokud zakázané zacházení by bylo nezbytným a předvídatelným důsledkem návratu.¹⁸⁶ HRC vyžaduje pečlivý přezkum („*closest scrutiny*“) v případě, že osobě po jejím návratu hrozí, že bude vystavena mučení.¹⁸⁷ Jinak zdůrazňuje, aby státy k posuzování existence reálného nebezpečí postupovaly s náležitou péčí.¹⁸⁸

Typickým příkladem újmy, před kterou je osoba pro případ svého vydání chráněna *non-refoulement*, je újma způsobená tělesnými tresty.¹⁸⁹ Pronásledování, které je důvodem pro přiznání uprchlického statusu, ještě automaticky neznamená ochranu před navrácením dle čl. 7 MPOPP. V případě *C. proti Austrálii* HRC shledal, že porušením čl. 7 MPOPP by bylo, pakliže by došlo k vydání stěžovatele, kterému byl udělen status uprchlíka a kdy v zemi, kam má být navrácen, Íránu, nedošlo k změně okolností, která by odůvodňovala pozbytí platnosti uprchlického statusu, nicméně to až ve spojení s dalším důvodem, a to, že mu v Íránu nemůže být poskytnuta dostatečná zdravotní péče vzhledem k jeho zdravotnímu stavu.¹⁹⁰ Povinnost státu upustit od vydání, které by vedlo k porušení čl. 7 MPOPP, HRC konstatoval v případě *Kaba proti Kanadě*. Stěžovatelka, paní Diene Kaba, utekla spolu se svojí dcerou z Guiney, protože ji její otec chtěl

¹⁸² HRC, Rozhodnutí ve věci A.H.G. v. Kanada ze dne 5. června 2015. Sdělení č. 2091/2011, para. 10.4.

¹⁸³ HRC, Rozhodnutí ve věci Vuolanne v. Finsko ze dne 2. května 1989. Sdělení č. 265/1987, para. 9.2.

¹⁸⁴ K dalším zakázaným praktikám srov. Wouters, s. 384, 386, 387. Joseph, *The ICCPR*, s. 241.

¹⁸⁵ Kindler, para. 15.2.

¹⁸⁶ A.R.J. v Austrálii, para. 6. 14.

¹⁸⁷ Ahani v. Kanada, para. 10.6.

¹⁸⁸ Byahuranga v. Dánsko, 11.4.

¹⁸⁹ Ačkoliv tělesné tresty v rozporu s čl. 7 MPOPP byly namítány v případech A.R.J. v Austrálii, para. 6.14 (hrozba bičování) a G. T. v. Austrálii, para. 8.6 (hrozba výpraskem), HRC neshledal pravděpodobné, že by k nim bylo přistoupeno.

¹⁹⁰ HRC, Rozhodnutí ve věci C. v. Austrálii ze dne 13. listopadu 2002. Sdělení č. 900/1999, para. 8.5.

násilím podrobit ženské obřízce. HRC uvedl, že není pochyb o tom, že v dnešní době již podstoupení nucené obřízky je zakázaným jednáním dle čl. 7 MPOPP.¹⁹¹ I přesto, že je obřízka guinejským právem zakázána, není tento zákaz dodržován. Stěžovatelka předložila důkazy, ze kterých je patrné, že obřízka je v Guineji stále častým jevem. Navíc osoby, které ji provádí, nejsou trestány. HRC zohlednil také věk dcery stěžovatelky, které je pouhých 15 let. Dospěl k závěru, že vydáním dcery stěžovatelky do Guiney by došlo k porušení čl. 7 MPOPP.¹⁹² V případě osoby stěžovatelky shledal její stížnost za nepřijatelnou, neboť neprokázala, jakému zakázanému jednání by sama čelila v případě návratu do Guiney.

K porušení čl. 7 MPOPP dospěl HRC dále v případě *M. I. proti Švédsku*. Stěžovatelka je bangladéšskou státní příslušnicí, jejíž rodina poté, co se dozvěděla, že je homosexuálně orientovaná, ji donutila ke sňatku s mužem žijícím ve Švédsku. Poté, co se to dozvěděl, ji přiměl k návratu do Bangladéše, kde následně začala žít se svojí přítelkyní. Vzhledem k tomu, že trestní zákon v Bangladéši zakazuje homosexuální styky, byla zatčena a zadržena, kdy v průběhu vazby byla nejen bita, ale i znásilněna. Její přítelkyně zmizela. Protože měla platné povolení k pobytu, odjela do Švédska. HRC tak konstatoval, že jejím vyhoštěním do Bangladéše by Švédsko porušilo čl. 7 MPOPP.¹⁹³ Porušení čl. 7 MPOPP s ohledem na *non-refoulement* shledal v případě vydání stěžovatele do Eritrey, kde jako osoba, která nebude moci prokázat, že tuto zemi opustila legálně, nedokončila ani povinný vojenský výcvik, bude zařazena mezi skupinu lidí, kteří jsou podle dostupných zdrojů podrobováni obecně špatnému zacházení;¹⁹⁴ v případě extradice stěžovatele do Maroka, který je podezřelý ze spáchání teroristických útoků v Maroku a s ohledem na přijaté marocké antiteroristické zákonodárství a dostupné informace, je reálné nebezpečí, že bude vystaven mučení.¹⁹⁵

V jednom z posledních dostupných rozhodnutí dospěl HRC k porušení čl. 7 MPOPP v případě vydání stěžovatele z Kanady na Jamajku, který v Kanadě žil více než 31 let, trpěl paranoidní schizofrenií, v příčinné souvislosti se kterou spáchal trestné činy mu kladené za vinu. HRC shledal, že jeho vydáním na Jamajku by došlo k přerušení léčby, která mu byla dostupná v Kanadě a na které byl závislý. Vydáním by Kanada porušila čl. 7 MPOPP.¹⁹⁶ Aniž by to HRC blíže specifikoval, připustil, že zdravotní stav stěžovatele může za zcela výjimečných okolností založit povinnost státu nevydat osobu dle *non-refoulement*.¹⁹⁷

¹⁹¹ Kaba v. Kanada, para. 10.1.

¹⁹² Kaba v. Kanada, para. 10.3.

¹⁹³ M. I. v. Švédsko, para. 7.5, 8.

¹⁹⁴ X. v. Dánsko, para. 9.4.

¹⁹⁵ Ali Aarrass v. Španělsko, para. 10.4.

¹⁹⁶ A.H.G. v. Kanada ze dne 5. června 2015, para. 10.4, 11.

¹⁹⁷ Biao Lin v. Austrálie, para. 9.4; Z. v. Austrálie, para. 9.5.

Naopak porušení čl. 7 MPOPP HRC neshledal v případech, kdy by stěžovatel po svém vydání do USA čelil doživotnímu trestu odnětí svobody bez možnosti podmíněného propuštění (odsouzen k 845 letům)¹⁹⁸ či pokud je stěžovatel pouhým běžným členem určité skupiny, ačkoliv lidská práva jejich hlavních představitelů, či prominentních členů jsou porušována.¹⁹⁹

2.4 Non-refoulement v rámci jiných práv dle MPOPP

Ačkoliv *non-refoulement* bývá primárně spojován s čl. 6 a 7 MPOPP, neomezuje se pouze na ně. *Non-refoulement* tak může potencionálně vyvstat v rámci jakéhokoliv práva garantovaného MPOPP, které by v případě návratu vedlo k následku v podobě nenapravitelné újmy.²⁰⁰ Právo, jehož porušení dále bývá nejčastěji namítáno ve spojení s *non-refoulement* je právo na ochranu soukromého života a rodiny (čl. 17 MPOPP). HRC si je vědom toho, že pokud stát odmítne udělit povolení některému členovi rodiny zůstat na území státu, může tím být zasaženo právo na rodinný život.²⁰¹ Takovým zásahem je například, pokud stát nařídí odjezd otce rodiny, ve které je nezletilé dítě, a nutí rodinu si vybrat, zda chce zůstat s otcem, či na území státu.²⁰²

2.5 Předběžná opatření dle MPOPP

Predběžná opatření jsou mechanismem, který často v případech vydání a hrozícího porušení *non-refoulement* HRC využívá.²⁰³ Jejich základem je čl. 92 Jednacího řádu Výboru pro lidská práva,²⁰⁴ na základě kterého HRC se obrací na příslušný stát s žádostí, aby do doby, než o individuální stížnosti nebude rozhodnuto, danou osobu nevydával.²⁰⁵ S ohledem na povahu HRC jako orgánu, jehož rozhodnutí nejsou právně závazná, by se mohlo zdát, že i tato předběžná postrádají právní závaznost. Tomu tak není. Přistoupením k Opčnímu protokolu MPOPP²⁰⁶ se v čl. 1 jeho smluvní strany zavázaly uznávat příslušnost HRC. Smluvní státy jsou povinny jednat v souladu s postupy, které HRC stanoví.²⁰⁷ Pokud stát navzdory tomuto předběžnému opatření

¹⁹⁸ HRC, Rozhodnutí ve věci Weiss v. Rakousko ze dne 27. listopadu 2012. Sdělení č. 1821/2008, para. 9.3, 9.4.

¹⁹⁹ Biao Lin v. Austrálie, para. 9.4, 10. Obdobně Z. v. Austrálie (2049/2011), para. 9.4, 10.

²⁰⁰ Goodwin-Gill, s. 308.

²⁰¹ HRC, Rozhodnutí ve věci Al-Gertani v. Bosna and Hercegovina ze dne 28. listopadu 2013. Sdělení č. 1955/2010, para. 10.8; HRC, Rozhodnutí ve věci Leghaei a ost. v. Austrálie ze dne 15. května 2015. Sdělení č. 1937/2010, para. 10.3.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ Např. P. T. v. Dánsko, para. 1.2. A.H.G. v. Kanada, para. 1.2.

²⁰⁴ HRC, Jednací řád Výboru pro lidská práva ve znění k 11. lednu 2012, dostupný na http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=8&DocTypeID=65.

²⁰⁵ Handbook on the Individual Complaints Procedures of the UN Treaty Bodies, s. 98.

²⁰⁶ V platnosti od 23. března 1976. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 169/1991 Sb., o Opčním protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech.

²⁰⁷ Nikolai Valetov v. Kazachstán, para. 12.1; Ali Aarrass v. Španělsko, para. 8.1.

osobu vydá, dopustí se vážného porušení svých povinností vyplývajících z čl. 1 Opčního Protokolu MPOPP.²⁰⁸

2.6 Non-refoulement dle čl. 3 Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání

Princip *non-refoulement* je explicitně vyjádřen v čl. 3 Úmluvy proti mučení, dle kterého „žádný stát, který je smluvní stranou této Úmluvy, nevypoví, nevrátí či nevydá osobu jinému státu, jsou-li vážné důvody se domnívat, že by jí v něm hrozilo nebezpečí mučení“. Na rozdíl od čl. 7 MPOPP, který brání v navrácení i v případech, kdy osobě po jejím návratu hrozí kruté, nelidské či ponižující zacházení, *non-refoulement* dle čl. 3 Úmluvy proti mučení zakazuje navrácení osoby jen, pokud by po svém návratu byla vystavena mučení ve smyslu čl. 1 Úmluvy proti mučení. *Non-refoulement* tak nechrání osobu v situaci, kdy jí po jejím návratu hrozí nebezpečí zacházení zakázaného v čl. 16 Úmluvy proti mučení.²⁰⁹

Ochrana před navrácením dle čl. 3 Úmluvy proti mučení je garantována každému jednotlivci, který se nachází na území daného státu či mimo takové území, pokud nad ním stát vykonává účinnou kontrolu.²¹⁰ Na rozdíl od čl. 1 (F) písm. (c) ŽÚ, který vylučuje určité osoby z ochrany poskytované ŽÚ a čl. 33 odst. 2 Ženevské úmluvy, který připouští výjimky z *non-refoulement* a dle kterého tak může být uprchlík navrácen do země původu, pokud představuje ohrožení národní bezpečnosti vydávající země, *non-refoulement* v čl. 3 Úmluvy proti mučení zakotvuje absolutní právo, které není předmětem omezení či výhrad.²¹¹ Absolutní povaha čl. 3 Úmluvy proti mučení se projevuje zejména v případech, kdy stát rozhoduje o vydání osoby, která čelí obvinění z terorismu. I když by taková osoba byla z ochrany ŽÚ vyloučena, ve smyslu čl. 3 Úmluvy proti mučení Výbor proti mučení konstatoval, že ani boj proti terorismu nezbavuje daný stát povinnosti zdržet se vydání takové osoby, pokud by po svém návratu byla vystavena mučení.²¹² Stejně tak se Výbor proti mučení nezabývá povahou trestních obvinění vůči vydávané

²⁰⁸ Nikolai Valetov v. Kazachstán, para. 12.2, 15; Ali Aarrass v. Španělsko, para. 8.2; N. S. v. Ruská federace, para. 8.3, 12; A.H.G. v. Kanada, para. 8.

²⁰⁹ Výbor proti mučení, Oznámení ve věci T.M. v. Švédsko ze dne 2. prosince 2003. Sdělení č. 228/2003, para. 6.2. NOWAK, Manfred, McARTHUR, Elizabeth. *The United Nations Convention Against Torture. A Commentary*. New York: Oxford University Press, 2008, s. 165 (dále jen „Nowak, CAT Commentary“).

²¹⁰ Wouters, s. 437. Výbor proti mučení, Rozhodnutí ve věci Sonko v. Španělsko ze dne 20. února 2012. Sdělení č. 368/2008, para. 10.3.

²¹¹ Nowak, CAT Commentary, s. 129, 210. Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Ktiti v. Maroko ze dne 5. července 2011. Sdělení č. 419/2010, para. 8.8.

²¹² Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Aytulun a Guclu v. Švédsko ze dne 3. prosince 2010. Sdělení č. 373/2009, para. 7.7; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Mükerrrem Güclü v. Švédsko ze dne 16. prosince 2010. Sdělení č. 349/2008, para. 3.6, 6.6, 6.7; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Abdussamatov a ost. v. Kazachstán ze dne 11. července 2012. Sdělení č. 444/2010, para. 13.7; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Nasirov v. Kazachstán ze dne 24. června 2014. Sdělení č. 475/2011, para. 11.6.

osobě.²¹³ Čl. 3 Úmluvy proti mučení vytváří doplňkový systém ochrany²¹⁴ např. pro ty, kterým se nepodaří prokázat příčinnou souvislost nebezpečí mučení s jedním z důvodů stanovených v ŽÚ.²¹⁵

Obsah *non-refoulement* je v rámci Úmluvy proti mučení dán spojením čl. 1 a čl. 3 Úmluvy proti mučení.²¹⁶ Vzhledem k tomu, jak je vymezena definice mučení v čl. 1 Úmluvy proti mučení, je nutno se zabývat původci hrozby mučení v případě návratu osoby. Zatímco v rámci čl. 7 MPOPP byla ochrana před navrácením poskytována i pokud nebezpečí zakázaného zacházení pocházelo od soukromé osoby a stát nebyl schopen poskytnout ochranu, v čl. 1 Úmluvy proti mučení je výslovně stanoveno, že „*taková bolest nebo utrpení jsou působeny veřejným činitelem nebo jinou osobou jednající z úředního pověření nebo z jejich podnětu či s jejich výslovným nebo tichým souhlasem.*“ Takto požadovanou míru zapojení ze strany státu je možno vnímat jako výrazné omezení principu *non-refoulement*. Jednoznačně sem spadají případy, kdy se veřejní činitelé budou přímo podílet na mučení,²¹⁷ na úmyslném působení silné bolesti nebo tělesných či duševních útrap, dále pokud osoba bude takto jednat z úředního povolení nebo se souhlasem státu, což znamená, že stát takovou činnost podporuje či jí napomáhá,²¹⁸ nebo ji jen „tíše akceptuje“ (tzv. *acquiescence*). Pokud hrozba mučení v případě návratu osoby bude pocházet od nestátních původců, dle Výboru proti mučení bude dána povinnost smluvního státu upustit od vydání osoby pouze za předpokladu, že stát s hrozbou takového jednání souhlasí či ho nečinně toleruje.²¹⁹ I pokud by stát nesouhlasil či takové jednání netoleroval, povinnost státu dle čl. 3 Úmluvy proti mučení nevydat osobu do země vyvstane, pokud nevládní původci hrozby mučení budou ovládat a vykonávat tzv. quasi-státní pravomoc nad územím, kam má být osoba navracena. Za takovou entitu bylo až do roku 2009 možno považovat např. Tamilské tygry, militantní separatistickou organizaci ovládající sever Srí Lanky a bojující proti tamní vládě.²²⁰

Zajímavou skutečností, kterou Výbor proti mučení zohledňuje je, pokud stát, do kterého má být osoba vydána, není smluvní stranou Úmluvy proti mučení. V takovém případě Výbor proti mučení poukazuje na to, že nejen, že hrozí, že stěžovatel bude vystaven nebezpečí mučení

²¹³ Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Inass Abichou v. Německo ze dne 16. července 2013. Sdělení č. 430/2010, para. 11.4. Wouters, s. 502, 523. Goodwin-Gill, s. 301.

²¹⁴ Nowak, CAT Commentary, s. 147.

²¹⁵ Goodwin-Gill, s. 303.

²¹⁶ Výbor proti mučení, General Comment, No. 1: *Implementation of Article 3 of the Convention in the Context of Article 22* (21. listopadu 1997), bod 1. Výbor proti mučení, Oznámení ve věci M.P.S. v. Austrálie ze dne 22. ledna 2003. Sdělení č. 138/1999, para. 7.4; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci U. S. v. Finsko ze dne 22. května 2003. Sdělení č. 197/2002, para. 7.5.

²¹⁷ Wouters, s. 445.

²¹⁸ Tamtéž, s. 446.

²¹⁹ Výbor proti mučení, General Comment, No. 1, bod 3. M.P.S. v. Austrálie, sdělení č. 138/1999, para. 7.4; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci A. A. M. v. Švédsko ze dne 24. července 2012. Sdělení č. 413/2010, para. 9.2; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Dewage v. Austrálie ze dne 17. prosince 2013. Sdělení č. 387/2009, para. 10.9.

²²⁰ Wouters, s. 451, 454. M.P.S. v. Austrálie, sdělení č. 138/1999, para. 7.5.

po svém návratu, ale rovněž, že pokud bude vydán, v zemi návratu ztratí možnost domáhat se ochrany obrácením se na Výbor proti mučení.²²¹

2.6.1 Výbor proti mučení

Výbor proti mučení byl zřízen na základě čl. 17 odst. 1 Úmluvy proti mučení. Je to autonomní smluvní orgán v rámci OSN, ustavený smluvními státy tak, aby dohlížel nad implementací a dodržováním povinností vyplývajících z Úmluvy proti mučení. Sám Výbor proti mučení sebe nepovažuje ani za odvolací, či správní, quasi-soudní orgán, ale spíše za orgán monitorovací s deklaratorními pravomocemi.²²² Jeho postavení a funkce jsou obdobné jako u HRC, kdy např. opět smluvní státy jsou dle čl. 19 Úmluvy proti mučení povinny předkládat Výboru zprávy o opatřeních, která přijaly ke splnění svých závazků. Ty jsou následně posuzovány Výborem, který k těmto zprávám může učinit dle čl. 19 odst. 3 Úmluvy proti mučení obecné poznámky, tzv. *Concluding Observations*.²²³ Vedle toho, aniž by se obracel ke konkrétní smluvní straně, přijímá Výbor proti mučení *General Comments*, ve kterých autoritativně interpretuje jednotlivá ustanovení Úmluvy proti mučení. Z dosavadních tří přijatých *General Comments*²²⁴ je nejvýznamnější *General Comment*, No. 1 z 21. listopadu 1997, který podává výklad k *non-refoulement* dle čl. 3 Úmluvy proti mučení a na který Výbor proti mučení v rámci své rozhodovací činnosti stále odkazuje i v dnešní době. Prostřednictvím sdělení dle čl. 22 odst. 7 Úmluvy proti mučení a *General Comments*, *Concluding Observations*, Výbor proti mučení podává autoritativní výklad Úmluvy proti mučení na mezinárodní úrovni.

Dle čl. 22 Úmluvy proti mučení Výbor proti mučení přijímá oznámení od jednotlivců, kteří si stěžují, že státy porušily některé z ustanovení Úmluvy proti mučení. Poté, co Výbor takové oznámení posoudí, sdělí svůj názor příslušnému státu a jednotlivci,²²⁵ který ale postrádá právní závaznosti. Podstatou těchto oznámení, která se týkají *non-refoulement* (tzv. fakultativní stížnostní procedura) je sdělení Výboru proti mučení, ve kterém buď konstatuje, že vydáním stěžovatele do dané země nedojde k porušení čl. 3 Úmluvy proti mučení, či že takové porušení nastane, a v tom případě doporučí danému státu, aby se zdržel vydání stěžovatele. Ojedinele se lze setkat s tím, že pokud Výbor proti mučení dospěje k závěru, že vydáním stěžovatele by došlo

²²¹ Khalsa a ost. v. Švýcarsko, sdělení č. 336/2008, para. 11.7; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Tahmuresi v. Švýcarsko ze dne 8. prosince 2014. Sdělení č. 489/2012, para. 7.7; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Azizi v. Švýcarsko ze dne 19. ledna 2015. Sdělení č. 492/2012, para. 8.8.

²²² Výbor proti mučení, General Comment, No. 1, bod 9.

²²³ Wouters, s. 430.

²²⁴ Přehled přijatých General Comments Výborem proti mučení k 15. červenci 2015 dostupný na <http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=1&DocTypeID=11>.

²²⁵ Čl. 22 odst. 7 Úmluvy proti mučení.

k porušení čl. 3 Úmluvy proti mučení, uloží povinnost státu, aby stěžovatele, pokud je zadržován, propustil.²²⁶

2.7 Non-refoulement v rozhodovací činnosti Výboru proti mučení

Podstatou oznámení, kterým se jednotlivec obrací na Výbor proti mučení, je posouzení toho, zda by se smluvní stát dopustil porušení *non-refoulement*, pokud by vydal osobu do země, kde jsou vážné důvody domnívat se, že by jí v ní hrozilo nebezpečí mučení. Níže uvedený výklad se stal základem odůvodnění rozhodnutí, ve kterých se Výbor proti mučení meritorně zabývá namítaným porušením *non-refoulement* dle čl. 3 Úmluvy proti mučení.

Aby osoba mohla být chráněna dle čl. 3 Úmluvy proti mučení, musí být dány podstatné důvody domnívat se, že jí v zemi, kam má být navrácena, hrozí nebezpečí mučení, tzv. *substantial grounds*. Při jejich posuzování, jak Výbor proti mučení, tak příslušné státní orgány, *vezmou v úvahu veškeré související okolnosti, včetně, v odůvodněných případech, existenci trvalého, hrubého, zřejmého nebo masového porušování lidských práv ve státě, kam má být osoba navrácena.*²²⁷ Cílem takového zkoumání je určit, zda této osobě hrozí skutečné, předvídatelné, a v čase po jejím návratu, nebezpečí mučení. *Non-refoulement* dle čl. 3 Úmluvy proti mučení tak vyžaduje, aby nebezpečí mučení hrozilo konkrétně osobě, která má být navrácena, bylo pro ni skutečné, předvídatelné a tato hrozba byla aktuální, přítomná. Taková hrozba mučení je objektivním požadavkem, neboť se nezohledňuje strach osoby v případě jejího návratu.

V rámci zkoumání toho, zda osobě hrozí, že po svém návratu bude vystavena mučení, se kumulují dva základní prvky, a to osobní aspekty týkající se konkrétního stěžovatele spolu s obecnou úrovní dodržování lidských práv v zemi, kam má být osoba navrácena.²²⁸ Existence trvalého hrubého, zřejmého nebo masového porušování lidských práv v daném státě sama o sobě ještě nevytváří dostatečný důvod pro rozhodnutí, že určitá osoba bude po svém návratu vystavena mučení. Jen špatný stav ochrany lidských práv v dané zemi k ochraně před navrácením nestačí.²²⁹ Musí tu existovat další důvody (tzv. *additional, specific grounds*), které prokáží, že daná osoba bude po svém návratu vystavena nebezpečí mučení. A obdobně, stejně jako nepostačuje špatná úroveň ochrany lidských práv v zemi, kam má být osoba navrácena, absence takové

²²⁶ Ktiti v. Maroko, sdělení č. 419/2010, para. 10.

²²⁷ Čl. 3 odst. 2 Úmluvy proti mučení.

²²⁸ Wouters, s. 462.

²²⁹ Výbor proti mučení, Oznámení ve věci T.I v. Kanada ze dne 3. prosince 2010. Sdělení č. 333/2007, para. 7.4; Y.G.H. a ost. v. Austrálie, sdělení č. 434/2010, para. 8.4; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci T.M. v. Korejská republika ze dne 8. prosince 2014. Sdělení, č. 519/2012, para. 9.7; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci W.G. D. v. Kanada ze dne 10. prosince 2014. Sdělení č. 520/2012, para. 8.7.

úrovně ochrany lidských práv rovněž neznamená, že osoba by nemohla být vystavena mučení po svém návratu na základě svých specifických okolností.²³⁰

Požadovaná míra prokázání nebezpečí mučení osoby po jejím návratu je stanovena jako jdoucí nad rámec pouhé teorie či podezření.²³¹ Nevyžaduje se, aby taková hrozba byla vysoce pravděpodobná či prokázána s určitostí,²³² ale musí být, jak výše uvedeno, skutečná, osobní, hrozící v době po návratu, aktuální²³³ a předvídatelná.²³⁴ Výbor proti mučení se ve svých rozhodnutích odvolává na *General Comment*, č. 1 z roku 1997, jehož bod 6 to dokládá.

Důkazní břemeno leží na stěžovateli, který jak v řízení před příslušnými státními orgány, tak i před Výborem proti mučení,²³⁵ musí předložit rozhodujícímu orgánu svůj „*arguable case*“, prokazující, že mu v případě návratu hrozí osobní, reálné, skutečné a předvídatelné nebezpečí mučení.²³⁶ Výbor proti mučení si je vědom obtížné situace, která stíhá stěžovatele a kdy neúspěch

²³⁰ Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Mutombo v. Švýcarsko ze dne 27. dubna 1994. Sdělení č. 13/1993, para. 9.3; U.S. v. Finsko, sdělení č. 197/2002, para. 7.3; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Z. T. v. Austrálie ze dne 19. listopadu 2003. Sdělení č. 153/2000, para. 6.1; T.M. v. Švédsko, sdělení č. 228/2003, para. 7.2; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci S.U.A. v. Švédsko ze dne 29. listopadu 2004. Sdělení č. 223/2002, para. 6.3; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Agiza v. Švédsko ze dne 24. května 2005. Sdělení č. 233/2003, para. 13.3; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci S.N.A.W. a ost. v. Švýcarsko ze dne 29. listopadu 2005. Sdělení č. 231/2003, para. 7.3; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Elmansoub v. Švýcarsko ze dne 26. června 2006. Sdělení č. 278/2005, para. 6.3; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci V. L. v. Švýcarsko ze dne 22. ledna 2007. Sdělení č. 262/2005, para. 8.3; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci L. J. R. v. Austrálie ze dne 26. listopadu 2008. Sdělení č. 316/2007, para. 7.2; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci X. v. Austrálie ze dne 5. května 2009. Sdělení č. 324/2007, para. 7.2; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Njamba a Balikosa v. Švédsko ze dne 3. června 2010. Sdělení č. 322/2007, para. 9.3; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Amini v. Dánsko ze dne 30. listopadu 2010. Sdělení č. 339/2008, para. 9.3; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Aytulun a Guclu v. Švédsko ze dne 3. prosince 2010. Sdělení č. 373/2009, para. 7.3; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci E.C.B. v. Švýcarsko ze dne 5. července 2011. Sdělení č. 369/2008, para. 10.3; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Boily v. Kanada ze dne 13. ledna 2012. Sdělení č. 327/2007, para. 14.1; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci S.M., H.M. a A.M. v. Švédsko ze dne 17. ledna 2012. Sdělení č. 374/2009, para. 9.4; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci M.A.M.A. a ost. v. Švédsko ze dne 10. července 2012. Sdělení č. 391/2009, para. 9.3; Nasirov v. Kazachstán, sdělení č. 475/2011, para. 11.3; Tahmuresi v. Švýcarsko, sdělení č. 489/2012, para. 7.3; Azizi v. Švýcarsko, sdělení č. 492/2012, para. 8.3.

²³¹ Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Jahani v. Švýcarsko ze dne 1. července 2011. Sdělení č. 357/2008, para. 9.3; Ktiti v. Maroko, sdělení č. 419/2010, para. 8.4; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci T. D. v. Švýcarsko ze dne 7. července 2011. Sdělení č. 375/2009, para. 7.4.

²³² S.U.A. v. Švédsko, sdělení č. 223/2002, para. 6.3; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci S.S.H. v. Švýcarsko ze dne 5. prosince 2005. Sdělení č. 254/2004, para. 6.4; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci A.H. v. Švédsko ze dne 30. listopadu 2006. Sdělení č. 265/2005, para. 11.4; V. L. v. Švýcarsko, sdělení č. 262/2005, para. 8.5; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci N.B.-M. v. Švýcarsko ze dne 17. ledna 2012. Sdělení č. 347/2008, para. 9.6.

²³³ L. J. R. v. Austrálie, sdělení č. 316/2007, para. 7.3; X. v. Austrálie, sdělení č. 324/2007, para. 7.3, 7.4.

²³⁴ Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Minani v. Kanada ze dne 10. prosince 2009. Sdělení č. 331/2007, para. 7.3; Njamba a Balikosa v. Švédsko, sdělení č. 322/2007, para. 9.4; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Y.Z.S. v. Austrálie ze dne 31. ledna 2013. Sdělení č. 417/2010, para. 7.3; Inass Abichou v. Německo, sdělení č. 430/2010, para. 11.3; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Y.G.H. a ost. v. Austrálie ze dne 17. prosince 2013. Sdělení č. 434/2010, para. 8.3; Nasirov v. Kazachstán, sdělení č. 475/2011, para. 11.4; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci K.N., F.W. a S.N. v. Švýcarsko ze dne 24. června 2014. Sdělení č. 481/2011, para. 7.3; Tahmuresi v. Švýcarsko, sdělení č. 489/2012, para. 7.4.

²³⁵ Amini v. Dánsko, sdělení č. 339/2008, para. 9.5.

²³⁶ E.C.B. v. Švýcarsko, sdělení č. 369/2008, para. 10.5; T. D. v. Švýcarsko, sdělení č. 375/2009, para. 7.4; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Sylvie Bakatu-Bia v. Švédsko ze dne 8. července 2011. Sdělení č. 379/2009, para. 10.4; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Eftekhary v. Norsko ze dne 11. ledna 2012. Sdělení č. 312/2007, para. 7.2; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Faragollah a ost. v. Švýcarsko ze dne 17. ledna 2012. Sdělení, č. 381/2009, para. 9.3; M.A.M.A. a ost. v. Švédsko, sdělení č. 391/2009, para. 9.4; Výbor proti mučení, Oznámení ve

v počáteční fázi může vést před Výborem proti mučení k prohlášení oznámení za nepřijatelné. Proto Výbor proti mučení alespoň demonstrativním výčtem v bodu 8 *General Comment*, č. 1 z roku 1997 uvedl, jaké okolnosti by měl stěžovatel ve svém oznámení uvést. Na prvním místě tak stěžovatel překládá informace týkající se jeho osoby, které by měl prokázat co nejvíce důkazy, které má k dispozici. Mezi ně lze řadit tvrzení o tom, zda byl stěžovatel dříve podroben mučení²³⁷ či jinému špatnému zacházení. K prokázání předchozího mučení mu mohou sloužit např. lékařské záznamy.²³⁸ To, že byl stěžovatel již podroben mučení nebo špatnému zacházení, je jen jedním z prvků, ačkoliv relevantním, který Výbor proti mučení zohledňuje při posuzování, zda takové zacházení osobě hrozí i v současné době, tedy po jejím návratu.²³⁹ I pokud ale osoba byla dříve mučení vystavena, nemusí to nutně znamenat, že jí takové nebezpečí hrozí i v současné době, tedy po návratu.²⁴⁰ Relevantním, a co zároveň posuzuje Výbor proti mučení, je zapojení stěžovatele ať v politické, či v jakékoliv jiné organizaci (náboženské), kdy jeho členství a činnost v ní, tu je navíc třeba specifikovat,²⁴¹ ho činí zranitelným.²⁴² Výbor proti mučení např. neshledal za dostačující tvrzení stěžovatele, jež by mělo odůvodnit zabránění jeho návratu, založené na pouhé jedné jeho účasti na veřejné demonstraci²⁴³ či řadovém členství.²⁴⁴ Výbor proti mučení rovněž uvádí, že pouhá skutečnost, že osoba bude po svém návratu zatčena, případně uvězněna a odsouzena, ještě neznamená, že by měla být vystavena mučení.²⁴⁵

věci G.B.M. v. Švédsko ze dne 30. ledna 2013. Sdělení č. 435/2010, para. 7.4; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci H.K. v. Švýcarsko ze dne 6. února 2013. Sdělení č. 432/2010, para. 7.3; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Y. v. Švýcarsko ze dne 12. července 2013. Sdělení č. 431/2010, para. 7.3; Dewage v. Austrálie, sdělení č. 387/2009, para. 10.4; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci D.Y. v. Švédsko ze dne 16. července 2013. Sdělení č. 463/2011, para. 9.4; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Mr. X a Mr. Z v. Finsko ze dne 5. srpna 2014. Sdělení č. 483/2011, 485/2011, para. 7.4; W.G. D. v. Kanada, sdělení č. 520/2012, para. 8.4; Azizi v. Švýcarsko, sdělení č. 492/2012, para. 8.4.

²³⁷ Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Z.T. v. Norsko ze dne 5. prosince 2005. Sdělení č. 238/2003, para. 13.1.

²³⁸ Amini v. Dánsko, sdělení č. 339/2008, para. 9.8; T.I v. Kanada, sdělení č. 333/2007, para. 7.5; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Mondal v. Švédsko ze dne 7. července 2011. Sdělení č. 338/2008, para. 7.6; Dewage v. Austrálie, sdělení č. 387/2009, para. 10.7; Y.G.H. a ost. v. Austrálie, sdělení č. 434/2010, para. 8.5; Mr. X a Mr. Z v. Finsko, sdělení č. 483/2011, 485/2011, para. 7.5; S.M., H.M. a A.M. v. Švédsko, sdělení č. 374/2009, para. 9.7.

²³⁹ Y. v. Švýcarsko, sdělení č. 431/2010, para. 7.7; Y.G.H. a ost. v. Austrálie, sdělení č. 434/2010, para. 8.5.

²⁴⁰ Výbor proti mučení, Oznámení ve věci V.R. v. Dánsko ze dne 21. listopadu 2003. Sdělení č. 210/2002, para. 6.3; Z.T. v. Norsko, sdělení č. 238/2003, para. 13.2; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci N.S. v. Švýcarsko ze dne 3. června 2010. Sdělení č. 356/2008, para. 7.4; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Khalsa a ost. v. Švýcarsko ze dne 7. července 2011. Sdělení č. 336/2008, para. 11.4; G.B.M. v. Švédsko, sdělení č. 435/2010, para. 7.7.

²⁴¹ Výbor proti mučení, Oznámení ve věci M.D.T. v. Švýcarsko ze dne 9. července 2012. Sdělení č. 382/2009, para. 7.7; Y.Z.S. v. Austrálie, sdělení č. 417/2010, para. 4.12, 7.4 (Falun Gong); H.K. v. Švýcarsko, sdělení č. 432/2010, para. 7.4, 7.6; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Y.B.F., S.A.Q. a Y.Y. v. Švýcarsko ze dne 15. července 2013. Sdělení č. 467/2011, para. 7.6; A.H. v. Švédsko, sdělení č. 265/2005, para. 11.6; N.B.-M. v. Švýcarsko, sdělení č. 347/2008, para. 9.6.

²⁴² Elmansoub v. Švýcarsko, sdělení č. 278/2005, para. 6.5.

²⁴³ M.B. v. Švýcarsko, sdělení č. 439/2010, para. 7.8.

²⁴⁴ Výbor proti mučení, Oznámení ve věci E.T. v. Švýcarsko ze dne 10. července 2012. Sdělení č. 393/2009, para. 7.4.

²⁴⁵ S.N.A.W. a ost. v. Švýcarsko, sdělení č. 231/2003, para. 7.6; S.S.H. v. Švýcarsko, sdělení č. 254/2004, para. 6.8; Y. v. Švýcarsko, sdělení č. 431/2010, para. 7.8.

Osobní okolnosti je třeba posléze doplnit o informace týkající se obecného stavu lidských práv v zemi návratu. Výbor proti mučení, co do zjišťování informací týkající se země návratu, vychází ze svých *Concluding Observations*,²⁴⁶ ze zpráv, které mu státy předkládají, ze zpráv lidskoprávních monitorovacích orgánů OSN,²⁴⁷ UNHCR, ze zpráv předkládaných zvláštním zpravodajem OSN,²⁴⁸ či nevládními organizacemi,²⁴⁹ např. Amnesty International,²⁵⁰ Human Rights Watch.²⁵¹ Zmiňované jsou i zprávy Ministerstva zahraničních věcí USA.²⁵² Výbor proti mučení zohledňuje aktuální situaci v zemi,²⁵³ k okamžiku návratu stěžovatele, tudíž je pro posouzení relevantní případná změna týkající se stavu ochrany lidských práv.²⁵⁴ Jen špatný stav ochrany lidských práv však v dané zemi nepostačuje k tomu, aby osoba byla chráněna čl. 3 Úmluvy proti mučení.²⁵⁵ Opakovaně uvádím, že je vždy třeba, aby prokázala, že jí osobně hrozí skutečné, předvídatelné nebezpečí, že bude po svém návratu mučena.

Výbor proti mučení rovněž poukázal na to, že skutečností, kterou stát nesmí opomíjet v případě vydání osoby je, pokud jí byl dřív udělen uprchlický status.²⁵⁶

Aby byl stěžovatel úspěšný, vyžaduje se, aby jeho tvrzení byla věrohodná, smluvním státem rozhodujícím o jeho vydání ověřitelná, aby předložil takové informace, které budou dostatečně podrobné, pokud možno úplné, konzistentní a pravděpodobné vzhledem ke stavu lidských práv v zemi návratu.²⁵⁷ Jsou to zejména nesrovnalosti, rozporná tvrzení, nedostatek důkazů, které oslabují nárok stěžovatele a snižují jeho šance, že bude ochráněn čl. 3 Úmluvy proti mučení.²⁵⁸

Informace předložené stěžovatelem hodnotí nejprve příslušné státní orgány. Výbor proti mučení uvádí, že přikládá značnou váhu zjištěním, ke kterým smluvní stát dospěje, nicméně,

²⁴⁶ Abdussamatov v. Kazachstán, sdělení č.444/2010, para. 13.8; Gbadjavi v. Švýcarsko, sdělení č. 396/2009, para. 7.7.

²⁴⁷ Njamba a Balikosa v. Švédsko, sdělení č. 322/2007, para. 9.5; Jahani v. Švýcarsko, sdělení č. 357/2008, para. 9.4; Bakatu-Bia, sdělení č. 379/2009, para. 10.6; Abichou v. Německo, sdělení č. 430/2010, para. 11.6; Eftekhary v. Norsko, sdělení č. 312/2007, para. 7.5; Tahmuresi v. Švýcarsko, sdělení č. 489/2012, para. 7.6.

²⁴⁸ V. L. v. Švýcarsko, sdělení č. 262/2005, para. 8.4; Mr. X a Mr. Z v. Finsko, sdělení č. 483/2011, para. 7.3.

²⁴⁹ Güclü v. Švédsko, sdělení č. 349/2008, para. 6.2; Abichou v. Německo, sdělení č. 430/2010, para. 11.6; Dewage v. Austrálie, sdělení č. 387/2009, para. 10.8.

²⁵⁰ S.N.A.W. a ost. v. Švýcarsko, sdělení č. 231/2003, para. 7.2.

²⁵¹ Nowak, CAT Commentary, s. 226.

²⁵² V. L. v. Švýcarsko, sdělení č. 262/2005, para. 8.4.

²⁵³ Abichou v. Německo, sdělení č. 430/2010, para. 11.6; Kalinichenko v. Maroko, sdělení č. 428/2010, para. 15.6; Jahani v. Švýcarsko, sdělení č. 357/2008, 9.4; Mondal v. Švédsko, sdělení č. 338/2008, para.7.5; Singh v. Kanada, sdělení č. 319/2007, para. 8.2; K.N., F.W. a S.N. v. Švýcarsko, sdělení č. 481/2011, para. 7.5.

²⁵⁴ U.S. v. Finsko, sdělení č. 197/2002, para. 7.7; T. D. v. Švýcarsko, sdělení č. 375/2009, para. 7.6; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci M.A.H. a F.H v. Švýcarsko ze dne 17. prosince 2013. Sdělení č. 438/2010, para. 7.5 (zohlednění změny situace v Tunisku); Aytulun a Guclu v. Švédsko, sdělení č. 373/2009, para. 7.2, 7.6.

²⁵⁵ M.D.T. v. Švýcarsko, sdělení č. 382/2009, para. 7.8; G.B.M. v. Švédsko, sdělení č. 435/2010, para. 7.5; H.K. v. Švýcarsko, sdělení č. 432/2010, para. 7.6.

²⁵⁶ Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Pelit v. Azerbajdžán ze dne 5. června 2007. Sdělení č. 281/2005, para. 11.

²⁵⁷ Wouters, s. 475.

²⁵⁸ S.U.A. v. Švédsko, sdělení č. 223/2002, para. 6.5; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci E. L. v. Švýcarsko ze dne 18. ledna 2012. Sdělení č. 351/2008, para. 9.6; Y.Z.S. v. Austrálie, sdělení č. 417/2010, para. 7.6.

Výbor proti mučení takovými závěry smluvního státu není vázán. Namísto toho je Výbor proti mučení oprávněn dle čl. 22 odst. 4 Úmluvy proti mučení²⁵⁹ k vlastnímu, nezávislému posouzení každého případu na základě poskytnutých informací.²⁶⁰ I pokud by byly dány určité pochybnosti ohledně pravdivosti tvrzení předložených stěžovatelem, převážít by měl zájem nad zajištěním jeho bezpečnosti.²⁶¹ Za tímto účelem tak není třeba prokazovat každou skutečnost, ale postačí, pokud je v souhrnu bude možno považovat za opodstatněné a spolehlivé.²⁶²

Non-refoulement se primárně soustřeďuje na to, aby ochránilo osobu, které navrácení teprve hrozí. To nebrání tomu, aby Výbor proti mučení posuzoval, zda se stát dopustil porušení *non-refoulement* a tudíž i čl. 3 Úmluvy proti mučení, pakliže již osobu navrátil do určité země.²⁶³ V takovém případě Výbor proti mučení vychází z informací, které byly známy vydávajícímu státu nebo které mu měly být známy v době vydání.²⁶⁴ Pokud Výbor proti mučení posuzuje vydání, které se již uskutečnilo, zohledňuje i události, které nastaly po návratu.²⁶⁵ Např. Výbor proti mučení rozhodl v případě *Agiza*, že Švédsko porušilo *non-refoulement*, když navrátilo stěžovatele do Egypta.²⁶⁶ Agiza namítal, že po návratu do Egypta bude po předchozích zkušenostech vězněn a vystaven mučení z důvodu jeho politického zapojení, a navíc i proto, že jeden z jeho příbuzných se podílel na atentátu, při kterém byl zabit egyptský prezident Anvar as-Sádát v roce 1981.

2.7.1 Předběžná opatření

Na základě čl. 114 Jednacího řádu Výboru proti mučení,²⁶⁷ může Výbor proti mučení, pokud shledá potřebným,²⁶⁸ požádat smluvní stát či mu uložit povinnost, aby přijal takové

²⁵⁹ General Comment, No. 1 z roku 1997, bod 9 písm. (b). Ojedinelý pokus ze strany smluvního státu (Kanady) zpochybnit tuto pravomoc Výboru proti mučení vyvrácen v Oznámení ve věci Singh v. Kanada ze dne 8. července 2011. Sdělení č. 319/2007, para. 8.3.

²⁶⁰ S.M., H.M. a A.M. v. Švédsko, sdělení č. 374/2009, para. 9.5; Njamba a Balikosa v. Švédsko, sdělení č. 322/2007, para. 9.4; Jahani v. Švýcarsko, sdělení č. 357/2008, para. 9.3; E.C.B. v. Švýcarsko, sdělení č. 369/2008, para. 10.5; T. D. v. Švýcarsko, sdělení č. 375/2009, para. 7.7; Boily v. Kanada, sdělení č. 327/2007, para. 14.2; E. L. v. Švýcarsko, sdělení č. 351/2008, para. 9.3, 9.6; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Kalinichenko v. Maroko ze dne 18. ledna 2012. Sdělení č. 428/2010, para. 15.4; M.A.M.A. a ost. v. Švédsko, sdělení č. 391/2009, para. 9.4; A. A. M. v. Švédsko, sdělení č. 413/2010, para. 9.4; Y.Z.S. v. Austrálie, sdělení č. 417/2010, para. 7.5; Y. v. Švýcarsko, sdělení č. 431/2010, para. 7.5; Výbor proti mučení, Oznámení ve věci M.B. v. Švýcarsko ze dne 17. července 2013. Sdělení č. 439/2010, para. 7.5; Nasirov v. Kazachstán, sdělení č. 475/2011, para. 11.8; K.N., F.W. a S.N. v. Švýcarsko, sdělení č. 481/2011, para. 7.3; Mr. X a Mr. Z v. Finsko, sdělení č. 483/2011, 485/2011, para. 7.4; W.G. D. v. Kanada, sdělení č. 520/2012, para. 8.4; Tahmuresi v. Švýcarsko, sdělení č. 489/2012, para. 7.4; Azizi v. Švýcarsko, sdělení č. 492/2012, para. 8.4.

²⁶¹ Njamba a Balikosa v. Švédsko, sdělení č. 322/2007, para. 9.5.

²⁶² M.P.S. v. Austrálie, sdělení č. 138/1999, para. 7.3.

²⁶³ T.M. v. Švédsko, sdělení č. 228/2003, para. 8; Boily v. Kanada, sdělení č. 327/2007, para. 14.4; Abichou v. Německo, sdělení č. 430/2010, para. 11.7.

²⁶⁴ Abdussamatov v. Kazachstán, sdělení č. 444/2010, para. 13.2.

²⁶⁵ Agiza v. Švédsko, sdělení č. 233/2003, para. 13.2; Abichou v. Německo, sdělení č. 430/2010, para. 11.2.

²⁶⁶ Agiza v. Švédsko, sdělení č. 233/2003, para. 13.4, 14.

²⁶⁷ Výbor proti mučení, Jednací řád Výboru proti mučení ve znění k 1. září 2014, CAT/C/3/Rev. 6, dostupný na http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=1&DocTypeID=65.

²⁶⁸ S.S.H. v. Švýcarsko, sdělení č. 254/2004, para. 1.2.

předběžné opatření, na základě kterého nedojde k navrácení osoby do země, a to do té doby, než Výbor proti mučení posoudí oznámení a sdělí smluvnímu státu svůj závěr.²⁶⁹ Velmi často se Výbor proti mučení obrací na státy a žádá je, aby osobu nevydávaly do doby, než rozhodne.²⁷⁰ Ve většině případů státy vyhoví a pozastaví účinky příkazu k vydání.²⁷¹ Jsou známy ale i případy, kdy smluvní stát navrátí či vydá osobu do země navzdory takovému předběžnému opatření.²⁷² V takovém případě Výbor proti mučení konstatuje, že smluvní stát nejen, že porušil čl. 22 Úmluvy proti mučení,²⁷³ ale také, že nerespektováním předběžného opatření pak rozhodnutí Výboru proti mučení postrádají smysl a jsou bez významu.²⁷⁴

2.7.2 Diplomatické záruky

Úmluva proti mučení nezakazuje používání diplomatických záruk, institutu, prostřednictvím kterého dochází k navrácení osoby do země, kdy je vydávající stát takovou zemí ujistěn, že osoba nebude po svém navrácení vystavena mučení. Smluvní státy se skrze ně snaží snížit riziko vystavení nebezpečí mučení.²⁷⁵ Výbor proti mučení ale připomíná, že diplomatické záruky nemohou být užívány jako prostředek ospravedlnění porušení *non-refoulement*.²⁷⁶ Skrze diplomatické záruky nelze obcházet princip *non-refoulement*.²⁷⁷ Dle Výboru proti mučení jsou diplomatické záruky přípustné tam, kde se jedná o vydání do státu, který systematicky neporušuje lidská práva, po důkladném posouzení případu²⁷⁸ a pokud budou zároveň přijata dostatečná a účinná kontrolní opatření, která zajistí, že vydaná osoba nebude vystavena zakázanému

²⁶⁹ Čl. 22 odst. 7 Úmluvy proti mučení.

²⁷⁰ M.P.S. v. Austrálie, sdělení č. 138/1999, para. 1.2 (Srí Lanka); U. S. v. Finsko, sdělení č. 197/2002, para. 1.2 (Srí Lanka); Z. T. v. Austrálie, sdělení č. 153/2000, para. 1.2 (Alžírsko); S.U.A. v. Švédsko, sdělení č. 223/2002, para. 1.2 (Bangladéš); A.H. v. Švédsko, sdělení č. 265/2005, para. 1.2 (Azerbajdžán); V. L. v. Švýcarsko, sdělení č. 262/2005, para. 1.2 (Bělorusko); Amíni v. Dánsko, sdělení č. 339/2008, para. 1.2. (Írán); Aytulun a Guclu v. Švédsko, sdělení č. 373/2009, para. 1.2 (Turecko); Ktiti v. Maroko, sdělení č. 419/2010, para. 1.2. (Alžírsko); Khalsa a ost. v. Švýcarsko, sdělení č. 336/2008, para. 1.2 (Indie); Singh v. Kanada, sdělení č. 319/2007, para. 1.2 (Indie); N.B.-M. v. Švýcarsko, sdělení č. 347/2008, para. 1.2 (Demokratická republika Kongo). Gbadjavi v. Švýcarsko, sdělení č. 396/2009, para. 1.2 (Togo); Dewage v. Austrálie, sdělení č. 387/2009, para. 1.2 (Srí Lanka); Nasirov v. Kazachstán, sdělení č. 475/2011, para. 1.2 (Uzbekistán); Mr. X a Mr. Z v. Finsko, sdělení č. 483/2011, 485/2011, para. 1.2 (Írán);

²⁷¹ U.S. v. Finsko, sdělení č. 197/2002, para. 1.2; Elmansoub v. Švýcarsko, sdělení č. 278/2005, para. 1.2; M.A.M.A. a ost. v. Švédsko, sdělení č. 391/2009, para. 1.2.

²⁷² M.P.S. v. Austrálie, sdělení č. 138/1999, para. 4.1; Z. T. v. Austrálie, sdělení č. 153/2000, para. 1.2; Pelit v. Azerbajdžán, sdělení č. 281/2005, para. 1.2, 10.1, 11; Abdussamatov v. Kazachstán, sdělení č. 444/2010, para. 1.2.

²⁷³ Pelit v. Azerbajdžán, sdělení č. 281/2005, para. 10.2, 12; Abdussamatov v. Kazachstán, sdělení č. 444/2010, para. 1.3, 13.9. Nowak, CAT Commentary, s. 155, bod 94.

²⁷⁴ Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Brada v. Francie ze dne 24. května 2005. Sdělení č. 195/2002, para. 13.4.

²⁷⁵ Boily v. Kanada, sdělení č. 327/2007, para. 14.4.

²⁷⁶ Abichou v. Německo, sdělení č. 430/2010, para. 11.5. Handbook on the Individual Complaints Procedures of the UN Treaty Bodies, s. 496, bod 39.

²⁷⁷ Abdussamatov v. Kazachstán, sdělení č. 444/2010, para. 13.10.

²⁷⁸ Nowak, CAT Commentary, s. 150.

zacházení.²⁷⁹ Těmi je např. pravidelná možnost navštívit takovou osobu vydávajícím státem. V řadě případů ale Výbor dospěl k závěru, že mechanismy kontroly byly nedostatečné.²⁸⁰

2.7.3 Příklady porušení čl. 3 Úmluvy proti mučení

Vzhledem k rozsáhlé rozhodovací činnosti Výboru proti mučení, uvádím pouze příkladmo, ve kterých případech Výbor proti mučení dospěl k závěru, že vydáním stěžovatele by smluvní stát porušil *non-refoulement* dle čl. 3 Úmluvy proti mučení.

Výbor proti mučení shledal, že v rozporu s čl. 3 Úmluvy proti mučení by bylo, pokud by byla vydána stěžovatelka do Běloruska, které musela opustit kvůli svému politicky aktivnímu manželovi. Poté, co on odjel ze země a ona zůstala, se po ní policejní úředníci domáhali informací, kde je její manžel, během výslechu byla znásilněna, a opětovně poté, co tento čin ohlásila. Výbor proti mučení vzal v potaz situaci v Bělorusku, kde policie údajně používá praktiky, jakými jsou např. mučení, zastrasování, sexuální zneužívání, dále to, že byla pod kontrolou policie, ti, kterými byla znásilněna, nikdy nebyli potrestáni, a i když už nežije s manželem, stále představuje pro běloruské orgány možný zdroj informací o něm.²⁸¹ Dále v případě vydání stěžovatele a jeho rodiny do Turecka, když stěžovatel byl 14 let členem Strany kurdevských pracujících (PKK), jíž předsedal. I když z ní vystoupil, Švédsko by se dopustilo jeho vydáním do Turecka porušení *non-refoulement*, protože členové PKK (i bývalí) jsou považováni za zvláštní cílovou skupinu, která je vystavena mučení a nuceným doznáním.²⁸²

S ohledem na obecný stav lidských práv v Íránu, která se nezlepšila ani poté, co v roce 2013 odešel ze svého úřadu prezident Mahmúd Ahmadínežád, Výbor proti mučení označuje stav v Íránu za mimořádně znepokojující a stále zaznamenává zprávy o zadržování a mučení politických odpůrců.²⁸³ Proto např. Výbor proti mučení rozhodl v lednu 2015, že by Švýcarsko porušilo *non-refoulement*, pokud by do Íránu vydalo stěžovatele, který je členem Kurdecké demokratické strany, ve svých politických aktivitách pokračuje i po dobu, co pobývá ve Švýcarsku, konvertoval ke křesťanství a je známo, že se o něj zajímají iránské úřady.²⁸⁴ Dále v červnu roku 2014 Výbor proti mučení rozhodl, že by Švýcarsko porušilo *non-refoulement*, pokud by do Íránu vydalo politicky aktivního stěžovatele s rodinou (člen opoziční politické strany Komala);²⁸⁵ stejně tak Finsko, pokud by vydalo do Íránu stěžovatele (bratry), politicky aktivní

²⁷⁹ Boily v. Kanada, sdělení č. 327/2007, para. 14.4. Wouters, s. 497.

²⁸⁰ Agiza v. Švédsko, sdělení č. 233/2003, para. 13.4; Pelit v. Azerbajdžán, sdělení č. 281/2005, para. 11; Boily v. Kanada, sdělení č. 327/2007, para. 14.5; Kalinichenko v. Maroko, sdělení č. 428/2010, para. 15.6; Abdussamatov v. Kazachstán, sdělení č. 444/2010, para. 13.10; Abichou v. Německo, sdělení č. 430/2010, para. 11.7.

²⁸¹ V. L. v. Švýcarsko, sdělení č. 262/2005, para. 8.7, 8.10.

²⁸² Aytulun a Guclu v. Švédsko, sdělení č. 373/2009, para. 7.6, 7.7.

²⁸³ K.N., F.W. a S.N. v. Švýcarsko, sdělení č. 481/2011, para. 7.6.

²⁸⁴ Azizi v. Švýcarsko, sdělení č. 492/2012, para. 8.8.

²⁸⁵ K.N., F.W. a S.N. v. Švýcarsko, sdělení č. 481/2011, para. 7.7.

členy kurdské menšiny (Komala), pocházející z vysoce postavené rodiny, jejíž příslušníci byli pronásledováni a i stěžovatelé mučeni poté, co byli označeni za nepřátele islámu.²⁸⁶ *Non-refoulement* by porušilo Švýcarsko i v případě vydání stěžovatele, který je členem švýcarské Demokratické asociace pro uprchlíky, jejímž účelem je snaha chránit lidská práva v Íránu, kdy stěžovatel zastává vedoucí pozici, vede kampaně, účastní se demonstrací proti íránskému režimu;²⁸⁷ a íránského novináře, který byl poté, co odcestoval do Norska, v nepřítomnosti odsouzen teheránským Revolucionářským soudem k 5 letům vězení za to, že publikoval články proti Islámské republice.²⁸⁸

Porušení *non-refoulement* shledal Výbor proti mučení, pokud by Švédsko navrátilo stěžovatele do Bangladéše, a to nejen pro jeho politickou činnost, ale také proto, že se jedná o hinduistu, člena náboženské minoritní skupiny, která je pronásledována v Bangladéši, a navíc z důvodu jeho homosexuální orientace, která je v Bangladéši zakázána a kvůli které na něho byla nařízena fatva.²⁸⁹ V rozporu s *non-refoulement* by bylo vydání stěžovatele do Egypta, kdy on a jeho rodina jsou příbuznými poručníka Khalida Islambouliho, atentátníka, který v roce 1981 zavraždil egyptského prezidenta, a kdy následně celá rodina byla kvůli němu vyslýchána, mučena, a stále přetrvávají obavy, že jsou předmětem zájmu egyptských úřadů.²⁹⁰

²⁸⁶ Mr. X a Mr. Z v. Finsko, sdělení č. 483/2011 7.3, 7.6.

²⁸⁷ Tahmuresi v. Švýcarsko, sdělení č. 489/2012, para. 7.6; Obdobně rozhodl Výbor proti mučení v případě Faragollah a ost. v. Švýcarsko, sdělení, č. 381/2009, para. 9.5, 9.6 a Jahani v. Švýcarsko, sdělení č. 357/2008, 9.5, 9.10.

²⁸⁸ Eftekhary v. Norsko, sdělení č. 312/2007, para. 7.7, 7.9.

²⁸⁹ Mondal v. Švédsko, sdělení č. 338/2008, para. 7.4, 7.7.

²⁹⁰ M.A.M.A. a ost. v. Švédsko, sdělení č. 391/2009, para. 9.6, 9.7.

3 Non-refoulement z pohledu Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950

Ačkoliv v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod²⁹¹ není zásada *non-refoulement* explicitně zakotvena, její existence je dovozována bohatou judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, a to zejména k čl. 3 EÚLP. Za počátek vývoje v oblasti *non-refoulement* bývá označován rozsudek ve věci *Soering proti Spojenému království*,²⁹² ve kterém ESLP konstatoval, že může vyvstat odpovědnost smluvního státu podle čl. 3 EÚLP, pakliže rozhodne o vydání stěžovatele do země, existují-li současně podstatné důvody domnívat se, že dotčené osobě po návratu hrozí reálné nebezpečí, že bude vystavena zacházení v rozporu s čl. 3 EÚLP.²⁹³ Vzhledem k tomu, že ani EÚLP, ani její Protokoly nezakotvují právo na politický azyl, je to *non-refoulement* dle čl. 3 EÚLP, které vyplňuje mezeru, co do rozsahu poskytované ochrany, jež vznikla v důsledku stále více restriktivního přístupu evropských států při plnění povinností vyplývajících jim z Ženevské úmluvy.²⁹⁴ ESLP si je této skutečnosti vědom a na to, že ochrana poskytovaná dle čl. 3 EÚLP je širší než ta v ŽÚ, výslovně odkazuje ve svých rozhodnutích.²⁹⁵ Zimmermann uvádí, že *non-refoulement* dle judikatury ESLP k čl. 3 EÚLP představuje doplňkovou ochranu k čl. 33 ŽÚ.²⁹⁶ Zatímco rozsudek *Soering* z roku 1989 bývá označován za počátek *non-refoulement* dle čl. 3 EÚLP, v roce 2008 lze hovořit již o ustálených pravidlech (níže uvedených), která se vyvinula k vyhoštění a možnému porušení čl. 3 EÚLP.²⁹⁷

Ochrana před navrácením dle čl. 3 EÚLP je formulována jako absolutní, neboť čl. 3 EÚLP nepřipouští žádné výhrady, výjimky, a to za žádných okolností. Dle čl. 15 EÚLP není rovněž možné odstoupit od závazku v čl. 3 EÚLP ani v případě veřejného ohrožení.²⁹⁸

Absolutní povaha čl. 3 EÚLP ve vztahu k *non-refoulement* se projevuje v několika ohledech. Za prvé se vyžaduje, aby posouzení existence reálného nebezpečí bylo vždy důkladné a aktuální s ohledem na obecnou situaci v zemi, kam má být osoba navrácena. Důkladnost posouzení se zakládá na tom, že čl. 3 EÚLP zakotvuje jednu z nejzákladnějších hodnot demokratické

²⁹¹ Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. listopadu 1950, vyhlášená pod č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Dále jen „EÚLP“.

²⁹² Rozhodnutí ve věci *Soering* proti Spojenému království ze dne 7. července 1989. Stížnost č. 14038/88.

²⁹³ *Soering*, para. 91.

²⁹⁴ Zimmermann, s. 123. Rozhodnutí ve věci *Vilvarajah a ost.* proti Spojenému království ze dne 30. října 1991. Stížnost č. 13163/87, bod 97.

²⁹⁵ Rozsudek Velkého senátu ve věci *Saadi* proti Itálii ze dne 28. února 2008. Stížnost č. 37201/06, bod 138. Rozhodnutí ve věci *Azimov* proti Rusku ze dne 18. dubna 2013. Stížnost č. 67474/11, bod 118. Rozhodnutí ve věci *Tatar* proti Švýcarsku ze dne 14. dubna 2015. Stížnost č. 65692/12, bod 40.

²⁹⁶ Zimmermann, s. 123.

²⁹⁷ Rozhodnutí ve věci *NA.* proti Spojenému království ze dne 17. července 2008. Stížnost č. 25904/07, bod 108. Rozhodnutí ve věci *Mawaka* proti Nizozemí ze dne 1. června 2010. Stížnost č. 29031/04, bod 40.

²⁹⁸ *Soering*, bod 88.

společnosti.²⁹⁹ Vedle pojmu důkladný se někdy používá pojem přísný, pečlivý přezkum (*rigorous scrutiny*).³⁰⁰ Za druhé, vyhoštění dle čl. 3 EÚLP je zakázáno, i pokud nebezpečí zakázaného zacházení hrozí od soukromých osob (viz blíže 3.2.4). Za třetí, vzhledem k absolutní povaze čl. 3 EÚLP, *non-refoulement* chrání stěžovatele před navrácením bez ohledu na to, jak zavrženíhodného jednání se dopustil, a to i v případě, pokud je podezřelý z terorismu (viz blíže 3.2.2). A za čtvrté, je v souladu s absolutní povahou čl. 3 EÚLP, aby chránil za zcela výjimečných okolností i nemocné osoby (viz blíže 3.3).³⁰¹

Z pohledu EÚLP je zcela irelevantní důvod, na základě kterého má dojít k navrácení osoby do cílové země. *Non-refoulement* dle čl. 3 EÚLP dopadá na extradici, správní, trestní vyhoštění, či jiné způsoby navrácení osoby do cílové země.³⁰² Stejně jako MPOPP, Úmluva proti mučení, tak čl. 3 EÚLP zakazuje nepřímé navrácení,³⁰³ a to i v případě postupu dle nařízení Dublin III.³⁰⁴

3.1 Odpovědnost smluvního státu dle čl. 3 EÚLP

Jsou to státy, které mají suverénní pravomoc kontrolovat vstup cizích státních příslušníků na své území a jejich následný pobyt a vyhoštění. Nicméně, tato pravomoc je zásadním způsobem ovlivněna zásadou *non-refoulement*, a to založením odpovědnosti smluvního státu podle čl. 3 EÚLP, pokud by takovou osobu navrátil do země, když existují podstatné důvody domnívat se, že jí hrozí reálné nebezpečí, že bude po svém návratu vystavena zacházení v rozporu s čl. 3 EÚLP.³⁰⁵ V takovém případě je smluvní stát povinen osobu nevydat. Již v případě *Soering* ESLP

²⁹⁹ Vilvarajah a ost. proti Spojenému království, bod 108. Rozsudek Velkého senátu ve věci Chahal proti Spojenému království ze dne 15. listopadu 1996. Stížnost č. 22414/93, bod 96. Rozhodnutí ve věci N. proti Finsku ze dne 26. července 2005. Stížnost č. 38885/02, bod 160. Saadi proti Itálii, bod 142.

³⁰⁰ Rozhodnutí ve věci Jabari proti Turecku ze dne 11. července 2000. Stížnost č. 40035/98, bod 39. Rozhodnutí ve věci Al Hanchi proti Bosně a Hercegovině ze dne 15. listopadu 2011. Stížnost č. 48205/09, bod 40. Rozhodnutí ve věci Al Husin proti Bosně a Hercegovině ze dne 7. února 2012. Stížnost č. 3727/08, bod 50.

³⁰¹ Rozhodnutí ve věci D. proti Spojenému království ze dne 2. května 1997. Stížnost č. 30240/96, bod 49.

³⁰² Rozhodnutí ve věci Cruz Varas a ost. proti Švédsku ze dne 20. března 1991. Stížnost č. 15576/89, bod 70. D. proti Spojenému království, bod 47. Rozhodnutí ve věci Babar Ahmad a ost. proti Spojenému království ze dne 10. dubna 2012. Stížnost č. 24027/07, bod 168 a 176. Rozhodnutí ve věci Harkins a Edwards proti Spojenému království ze dne 17. ledna 2012. Stížnost č. 9146/07, 32650/07, bod 128.

³⁰³ Rozhodnutí ve věci Mohammadi proti Rakousku ze dne 3. července 2014. Stížnost č. 71932/12, bod 60.

³⁰⁴ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 604/2013 ze dne 26. června 2013, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o mezinárodní ochranu podané státním příslušníkem třetí země nebo osobou bez státní příslušnosti v některém z členských států, Úř. věst. Evropské unie, L 180 z 29. června 2013.

³⁰⁵ Cruz Varas a ost. proti Švédsku, bod 69. Chahal proti Spojenému království, bod 74. Rozhodnutí ve věci Ahmed proti Rakousku ze dne 17. prosince 1996. Stížnost č. 25964/94, bod 39. Rozsudek Velkého senátu ve věci H.L.R. proti Francii ze dne 29. dubna 1997. Stížnost č. 24573/94, bod 34. Jabari proti Turecku, bod 38. Rozhodnutí ve věci Hilal proti Spojenému království ze dne 6. března 2001. Stížnost č. 45276/99, bod 59. Rozsudek Velkého senátu ve věci Mamatkulov a Askarov proti Turecku ze dne 4. února 2005. Stížnost č. 46827/99 a 46951/99, bod 68. Rozhodnutí ve věci Thampibillai proti Nizozemí ze dne 17. února 2004. Stížnost č. 61350/00, bod 59. Rozhodnutí ve věci Saïd proti Nizozemí ze dne 5. července 2005. Stížnost č. 2345/02, bod 46. Rozhodnutí ve věci Shamayev a ost. proti Gruzii a Rusku ze dne 12. dubna 2005. Stížnost č. 36378/02, bod 335. Rozhodnutí ve věci Bader proti

zdůraznil, že by bylo proti duchu a smyslu čl. 3 EÚLP, pokud by se státy mohly zbavit svých závazků zajistit každému, kdo se nachází pod jejich jurisdikcí, práva zakotvená v EÚLP tím, že by danou osobu vydaly do jiného státu, kde by jí hrozilo zacházení neslučitelné s čl. 3 EÚLP.³⁰⁶ V takovém případě by ochrana práv, které má Úmluva poskytovat, byla jen iluzorní, a nikoliv účinná.

Odpovědnost smluvního státu je tak dána spojením čl. 1 a čl. 3 EÚLP.³⁰⁷ Z čl. 1 EÚLP vyplývá, že smluvní stát je povinen zajistit ochranu před navrácením každému, kdo podléhá jeho jurisdikci, bez ohledu na jeho státní příslušnost, status, legálnost vstupu. Osobní rozsah, tedy okruh osob, které čl. 3 EÚLP chrání před navrácením, není nijak omezen. EÚLP připomíná, že se v takových případech jedná o odpovědnost vysílající země, nikoliv té, do které je osoba navracena. Vždy je tak odpovědný ten stát, který přijme opatření, rozhodnutí, na základě kterého dojde k vyhoštění, navrácení, extradici osoby a přímým důsledkem takového rozhodnutí je, že osoba je po svém návratu vystavena zakázanému zacházení.³⁰⁸ Odpovědnost smluvního státu se tak zakládá na příčinné souvislosti mezi rozhodnutím smluvního státu osobu vyhostit a porušením jejích základních práv v zemi návratu.³⁰⁹ Smluvní státy by měly při výkonu práva vyhostit vždy zohlednit čl. 3 EÚLP a podmínky, jaké panují v zemi, do které osobu navracejí.

3.2 Posouzení existence reálného nebezpečí v rámci čl. 3 EÚLP

V rámci výše uvedené odpovědnosti smluvních států vyvstává povinnost nevyhostit osobu, pokud existují podstatné (odůvodněné, oprávněné) důvody domnívat se, že by takové osobě v zemi návratu hrozilo reálné nebezpečí zacházení v rozporu s čl. 3 EÚLP. Tato povinnost v sobě neodmyslitelně zahrnuje, aby vyhošťující stát posoudil podmínky v zemi, kam má být

Švédsku ze dne 8. listopadu 2005. Stížnost č. 13284/04, bod 41. Rozhodnutí ve věci Salah Sheekh proti Nizozemí ze dne 11. ledna 2007. Stížnost č. 1948/04, bod 135. Saadi proti Itálii, bod 125. Rozhodnutí ve věci NA. proti Spojenému království ze dne 17. července 2008. Stížnost č. 25904/07, bod 109. Rozhodnutí ve věci Abdolkhani a Karimnia proti Turecku ze dne 22. září 2009. Stížnost č. 30471/08, bod 72. Rozhodnutí ve věci Sufi a Elmi proti Spojenému království ze dne 28. června 2011. Stížnost č. 8319/07, 11449/07, bod 212. Rozhodnutí ve věci Othman (Abu Qatada) proti Spojenému království ze dne 17. ledna 2012. Stížnost č. 8139/09, bod 185. Al Husin proti Bosně a Hercegovině, bod 49. Rozhodnutí ve věci Abdulkhakov proti Rusku ze dne 2. října 2012. Stížnost č. 14743/11, bod 132. Rozhodnutí ve věci S.H.H. proti Spojenému království ze dne 29. ledna 2013. Stížnost č. 60367/10, bod 69. Mohammadi proti Rakousku, bod 59. Tatar proti Švýcarsku, bod 39.

³⁰⁶ Komentář k Evropské úmluvě o lidských právech, s. 387, 437. Soering, bod 88. Tento závěr zopakován např. v rozhodnutí o přijatelnosti ve věci Ira Samuel Einhorn proti Francii ze dne 16. října 2001. Stížnost č. 71555/01, bod 25. Mamatkulov a Askarov proti Turecku, bod 67.

³⁰⁷ Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci T. I. proti Spojenému království ze dne 7. března 2000. Stížnost č. 43844/98.

³⁰⁸ Soering, bod 91. Cruz Varas a ost. proti Švédsku, bod 69. Mamatkulov a Askarov proti Turecku, bod 67. Shamayev a ost. proti Gruzii a Rusku, bod 337. Rozhodnutí ve věci Garabayev proti Rusku ze dne 7. června 2007. Stížnost č. 38411/02, bod 73. Saadi proti Itálii, bod 126. Abdulkhakov proti Rusku, bod 132.

³⁰⁹ BATIJES, Hemme. The *Soering* Threshold: Why Only Fundamental Values Prohibit Refoulement in ECHR Case Law. *European Journal of Migration and Law*, 2009, roč. 11, s. 207. Wouters, s. 217.

osoba navracena ve svetle standardu v cl. 3 EU LP.³¹⁰ Aby hrozici spatne zachazeni, kteremu by stezovatel celil po svem navratu, spadalo do pusobnosti cl. 3 EU LP, musi dosahnout minimalni urovne zavaznosti. Posouzeni takoveho minima je relativni a odviji se od vsech okolnosti pripadu, jako je delka takoveho zachazeni, jeho fyzicke a psychicke nasledky, které na obeti zanecha, a v nekterych pripadech, pohlavi, vek, a zdravotni stav obeti.³¹¹

Ackoliv obecně cl. 3 EU LP rozlišuje mezi mučením, krutým a nelidským zacházením, ESLP v případech vyhoštění od toho upouští a omezuje se pouze na konstatování, zda by stát vydáním porušil nebo neporušil cl. 3 EU LP, aniž by specifikoval, zda by osoba byla vystavena mučení či jiné formě zacházení dle cl. 3 EU LP.³¹²

Aby cl. 3 EU LP mohl danou osobu ochránit před navrácením, je nutno prokázat, že existují podstatné (závažné) důvody domnívat se, že jí po návratu hrozí reálné nebezpečí mučení nebo krutého, nelidského zacházení (tzv. důkazní standard).³¹³ Existence reálného nebezpečí je klíčovým pojmem, který stojí v základu poskytnutí ochrany dle cl. 3 EU LP. Reálnost nebezpečí se zakládá na dvou faktorech, a to na spojení obecné situace v cílové zemi s osobními okolnostmi stěžovatele (viz 3.2.2). Je vyžadováno, aby posouzení existence reálného nebezpečí bylo vždy důkladné a provedeno s ohledem na aktuální informace v zemi, kam má být osoba navracena.

3.2.1 Důkazní břemeno

Vyžaduje se, aby posouzení existence reálného nebezpečí bylo důkladné.³¹⁴ Důkazní břemeno v takových případech leží na stěžovateli, kdy je to on, kdo je povinen rozhodujícímu orgánu předložit dostatek důkazů, na základě kterých bude schopen prokázat, že jsou tu podstatné důvody domnívat se, že mu hrozí, že bude po návratu vystaven mučení či jiné formě zakázaného zacházení.³¹⁵ Na daném státu pak je, aby tvrzení stěžovatele zpochybnil, či je vyvrátil. ESLP si je vědom toho, v jaké obtížné důkazní situaci se stěžovatel nachází ohledně prokázání mu hrozícího nebezpečí.³¹⁶ To samozřejmě stěžovatele nezabavuje jeho povinnosti předložit co nejvíce materiálů a informací, které by ESLP umožnily zhodnotit riziko, kterému čelí v případě

³¹⁰ Soering, bod 91. Salah Sheekh proti Nizozemí, bod 136. Abdolkhani a Karimnia proti Turecku, bod 73. Rozhodnutí ve věci A. L. proti Rakousku ze dne 10. května 2012. Stížnost č. 7788/11, bod 56.

³¹¹ Soering, bod 100. NA. proti Spojenému království, bod 110. Garabayev proti Rusku, bod 75. Rozsudek Velkého senátu ve věci N. proti Spojenému království ze dne 27. května 2008. Stížnost č. 26565/05, bod 29. Sufi a Elmi proti Spojenému království, bod 213. S.H.H. proti Spojenému království, bod 70. Rozsudek Velkého senátu ve věci Tarakhel proti Švýcarsku ze dne 4. listopadu 2014. Stížnost č. 29217/12, bod 94. Tatar proti Švýcarsku, bod 41.

³¹² Babar Ahmad a ost. proti Spojenému království, bod 171 a 176. Harkins a Edwards proti Spojenému království, bod 122 a 123.

³¹³ LEACH, Philip. *Taking a Case to the European Court of Human Rights*. New York: Oxford University Press, 2011, s. 210. Saadi proti Itálii, bod 140.

³¹⁴ Sufi a Elmi proti Spojenému království, bod 214. Rozhodnutí Velkého senátu ve věci Hirsi Jamaa a ost. proti Itálii ze dne 23. února 2012. Stížnost č. 27765/09, bod 116.

³¹⁵ NA. proti Spojenému království, bod 111. Al Husin proti Bosně a Hercegovině, bod 50.

³¹⁶ Said proti Nizozemí, bod 49.

vyhoštění. Na druhou stranu ale ESLP uvádí, že pokud se vyskytnou pochybnosti ve výpovědi stěžovatele, bývá často nezbytné, aby byly vyloženy ve prospěch stěžovatele.³¹⁷ Rozhodující orgány by se navíc neměly soustředit na jednotlivé rozporné skutečnosti, ale spíše hodnotit výpověď stěžovatele, zda je důvěryhodná jako celek.³¹⁸ Měly by si být vědomy i toho, že v otázce navrácení a hrozícího špatného zacházení se jedná o dokazování skutečností, které mohou v budoucnu nastat s určitou pravděpodobností, nikoliv s určitostí.³¹⁹

Při posuzování stížnosti podle čl. 3 EÚLP a zároveň toho, zda bylo prokázáno, že by stěžovatel byl po svém návratu vystaven nebezpečí zakázaného zacházení, ESLP vychází ze všech materiálů, které má k dispozici. Není však vázán pouze materiály, které mu předloží strany sporu. Pokud to považuje za nutné, může si je opatřit z vlastního podnětu (*proprio motu*).³²⁰ Činí tak zejména tam, kde stěžovatel nebo třetí strana podle čl. 36 EÚLP poskytne odůvodněné podklady, které by zpochybňovaly přesnost informací, o které se opřela vláda vydávajícího státu.³²¹ Je plně v souladu s dohlížecí rolí ESLP dle čl. 19 EÚLP, aby se neomezil jen na materiály předložené stranami sporu, ale aby je porovnal i s dalšími.³²²

S ohledem na absolutní povahu ochrany, kterou čl. 3 EÚLP poskytuje, ESLP po posouzení stížnosti dospěje k závěru, zda rozhodnutí smluvního státu o vyhoštění je adekvátní, dostatečně podložené a v souladu s materiály pocházejícími z dalších spolehlivých a objektivních zdrojů.³²³ ESLP se soustředí při zjišťování existence reálného nebezpečí na úplné, *ex nunc* posouzení situace v cílové zemi, neboť ta se může v průběhu času měnit³²⁴ a ve spojení s individuálními okolnostmi stěžovatele ESLP zkoumá, zda stěžovateli hrozí po jeho návratu, jako předvídatelný následek, zacházení v rozporu s čl. 3 EÚLP.³²⁵

³¹⁷ Rozhodnutí ve věci N. proti Švédsku ze dne 20. července 2010. Stížnost č. 23505/09, bod 53. S.H.H. proti Spojenému království, bod 71. Rozhodnutí ve věci S. A. proti Švédsku ze dne 27. června 2013. Stížnost č. 66523/10, bod 43.

³¹⁸ Rozhodnutí ve věci S.F. a ost. proti Švédsku ze dne 15. května 2012. Stížnost č. 52077/10, bod 66.

³¹⁹ Azimov proti Rusku, bod 143.

³²⁰ Cruz Varas a ost. proti Švédsku, bod 75. Vilvarajah a ost. proti Spojenému království, bod 107. H.L.R. proti Francii, bod 37. Vlastní vyšetřovací delegáty ESLP vyslal ve věci N. proti Finsku, bod 152. Al Husin proti Bosně a Hercegovině, bod 50.

³²¹ NA. proti Spojenému království, bod 119. Al Hanchi proti Bosně a Hercegovině, bod 40. Abdulkhakov proti Rusku, bod 137.

³²² Rozhodnutí ve věci Ismoilov a ost. proti Rusku ze dne 24. dubna 2008. Stížnost č. 2947/06, bod 120. Rozhodnutí ve věci Yefimova proti Rusku ze dne 19. února 2013. Stížnost č. 39786/09, bod 194.

³²³ Garabayev proti Rusku, bod 74.

³²⁴ NA. proti Spojenému království, bod 112. S.H.H. proti Spojenému království, bod 72.

³²⁵ Saadi proti Itálii, 130. Rozhodnutí ve věci Ryabikin proti Rusku ze dne 19. června 2008. Stížnost č. 8320/04, bod 112. NA. proti Spojenému království, bod 113. Rozhodnutí ve věci Al-Saadoon a Mufdhi proti Spojenému království ze dne 2. března 2010. Stížnost č. 61498/08, bod 125. Abdulkhakov proti Rusku, bod 134.

3.2.2 Spojení obecné situace v cílové zemi a osobních okolností stěžovatele

Jak již bylo výše uvedeno, reálnost nebezpečí s ohledem na pravděpodobnost následku, že stěžovatel bude po svém návratu vystaven zakázanému zacházení, se zakládá na dvou faktorech, a to na spojení obecné situace v cílové zemi a osobních okolnostech stěžovatele.³²⁶

Při posouzení obecné situace v zemi, kam má být osoba navrácena, ESLP vychází ze všech materiálů, které má k dispozici (viz 3.2.1) a činí tak k relevantnímu časovému okamžiku (viz 3.2.3). Aby ESLP posoudil obecnou situaci v zemi, kam má být osoba navrácena, vychází nejen z materiálů mu předložených stranami. S ohledem na rostoucí množství takových informací pocházejících z různých zdrojů, ESLP musel v rozhodnutí *NA. proti Spojenému království* stanovit kritéria pro jejich hodnocení. ESLP se tak primárně soustředí na zdroj, ze kterého informace pochází, jeho nezávislost, spolehlivost a objektivnost.³²⁷ Relevantní je dále aktuálnost, pověst autora zprávy, vážnost použitých metod při získávání informací, a zda se informace z různých zdrojů navzájem potvrzují. Přednost by měla být dána těm zprávám, které se přímo zabývají okolnostmi, s odkazem na které stěžovatel namítá, že existuje reálné nebezpečí, že bude vystaven zakázanému zacházení.³²⁸ Pouhá skutečnost, že stát, do kterého má být osoba navrácena, přistoupil k mezinárodním smlouvám chránící lidská práva, není dostatečnou zárukou toho, že osoba po svém návratu nebude vystavena zakázanému zacházení.

ESLP při posuzování stížností podle čl. 3 EÚLP vychází ze zpráv Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, Výboru OSN pro lidská práva, Výboru OSN proti mučení, zvláštních zpravodajů OSN pro případy mučení, z informací získaných v rámci Univerzálního periodického přezkumu, ze zpráv renomovaných nevládních organizací, kdy na prvním místě je Amnesty International, kdy o její závěry se ESLP opírá snad v každém svém rozhodnutí. Dále ESLP vychází z informací Human Rights Watch, britské Uprchlícké rady, Švýcarské uprchlické rady, zpráv Ministerstva zahraničí USA o stavu lidských práv a Mezinárodního výboru Červeného kříže.

Obecně jen špatná bezpečnostní situace v zemi, ve které panuje násilí, není sama o sobě důvodem pro to, aby zabránila navrácení.³²⁹ Pouze v těch nejextrémnějších případech může dosáhnout takové úrovně, že by návrat jakékoliv osoby do této země vyvolal porušení čl. 3 EÚLP.³³⁰ Této úrovni dosáhlo např. v roce 2011 Mogadishu (Somálsko) kvůli tamnímu

³²⁶ Hirsi Jamaa a ost. proti Itálii, bod 117. S.H.H. proti Spojenému království, bod 72.

³²⁷ NA. proti Spojenému království, bod 120. Sufi a Elmi proti Spojenému království, bod 230.

³²⁸ Yefimova proti Rusku, bod 196.

³²⁹ Takové úrovni nedosáhla sama o sobě např. ani situace v Afgánistánu v roce 2010 (N. proti Švédsku, bod 52); v Íránu v roce 2012 (S.F. a odst. proti Švédsku, bod 64); v Íráku v roce 2013 (S.A. proti Švédsku, bod 47);

³³⁰ NA. proti Spojenému království, bod 114 a 115. Sufi a Elmi proti Spojenému království, bod 241. Abdulkhakov proti Rusku, bod 136. S.H.H. proti Spojenému království, bod 73.

probíhajícímu ozbrojenému konfliktu.³³¹ ESLP v tomto ohledu shledal, že i podmínky ve vězení v Kazachstánu byly natolik špatné, že jakýkoliv vězeň, který by do něho byl umístěn, by byl vystaven zacházení v rozporu s čl. 3.³³²

Pro posouzení obecné situace v zemi jsou relevantní změny, ke kterým došlo a které tak mohou mít vliv na rozhodnutí ESLP o existenci reálného nebezpečí zakázaného zacházení.³³³ Tak např. zatímco v roce 2011 ESLP shledal situaci v Mogadishu tak špatnou, že by navrácení každé osoby bylo v rozporu s čl. 3 EÚLP, v roce 2013 vzhledem k nastalé změně a ustání bojů konstatoval, že by vydání do Mogadisha už neporušilo čl. 3 EÚLP.³³⁴

Sama špatná situace v zemi nepostačuje k tomu, aby zabránila navrácení. Vždy je třeba, aby stěžovatel prokázal, že na základě svých osobních okolností bude vystaven zakázanému zacházení. Jen pouhá možnost špatného zacházení nestačí.³³⁵ Stěžovatel musí prokázat, že existují podstatné důvody domnívat se, že bude podroben takovému zacházení. Relevantními okolnostmi jsou např. dřívější přiznání uprchlického statusu,³³⁶ předchozí špatné zacházení, příslušnost k určité skupině, náboženské či politické, vůči které jsou namířeny útoky a jejíž členové jsou pronásledováni,³³⁷ předchozí jednání stěžovatele.³³⁸

Vzhledem k absolutní povaze čl. 3 EÚLP nelze reálné nebezpečí zacházení v rozporu s čl. 3 EÚLP v cílovém státě vyvažovat nebezpečím, které představuje samotný stěžovatel pro vyhošťující stát. Chování stěžovatele, bez ohledu na to, jak zavrženíhodné by bylo, nelze brát v potaz.³³⁹ ESLP opakovaně odmítá námitky států, které se zejména v případě vydávání osob podezřelých z mezinárodního terorismu brání obavou, jaké nebezpečí taková osoba může představovat pro jejich národní bezpečnost, pokud by ji nenavrátily. Ochrana poskytovaná čl. 3 EÚLP je tak jednoznačně širší než ta v čl. 33 ŽÚ, která umožňuje výjimky.

3.2.3 Okamžik, ke kterému je reálné nebezpečí posuzováno

Okamžik, ke kterému je posuzováno, zda existuje reálné nebezpečí vystavení osoby zakázanému zacházení, závisí na tom, zda daná osoba má být teprve navrácena, či navrácena již byla. Pokud stěžovatel v době, kdy ESLP projednává daný případ, navrácen ještě nebyl, ESLP

³³¹ Sufi a Elmi proti Spojenému království, bod 250 a 293.

³³² Rozhodnutí ve věci Kaboulov proti Ukrajině ze dne 19. listopadu 2009. Stížnost č. 41015/04, bod 111 a 112.

³³³ Abdulkhakov proti Rusku, bod 135.

³³⁴ Rozhodnutí ve věci K.A.B. proti Švédsku ze dne 5. září 2013. Stížnost č. 886/11, bod 91.

³³⁵ Salah Sheekh proti Nizozemí, bod 148. Saadi proti Itálii, bod 131. Abdulkhakov proti Rusku, bod 136.

³³⁶ Ahmed proti Rakousku, bod 42. Ismoilov a ost. proti Rusku, bod 125. Abdulkhakov proti Rusku, bod 147.

³³⁷ NA. proti Spojenému království, bod 116. S.F. a ost. proti Švédsku, bod 63 a 68. Hirsi Jamaa a ost. proti Itálii, bod 119. Eshonkulov proti Rusku, bod 36. Rozhodnutí ve věci Khalikov proti Rusku ze dne 26. února 2015. Stížnost č. 66373/13, bod 42 a 44.

³³⁸ Jabari proti Turecku (stěžovatelka se dopustila cizoložství v Íránu a hrozil jí nelidský trest).

³³⁹ Chahal proti Spojenému království, bod 80. Ahmed proti Rakousku, bod 41. Saadi proti Itálii, bod 138. Labsi proti Slovensku, bod 61 a 128. Azimov proti Rusku, bod 118.

posuzuje existenci reálného nebezpečí s ohledem na informace k okamžiku řízení před ESLP.³⁴⁰ Pokud se navrácení stěžovatele již uskutečnilo, tak kritickým datem pro posouzení reálného nebezpečí je okamžik, k jakému došlo k vyhoštění. V tomto případě musí být existence reálného nebezpečí zacházení v rozporu s čl. 3 EÚLP primárně hodnocena s odkazem na skutečnosti, které byly nebo měly být smluvnímu státu známy k okamžiku vyhoštění.³⁴¹

V obou výše uvedených případech je vždy kladen důraz na to, aby vyhoštění a otázka existence reálného nebezpečí zacházení v rozporu s čl. 3 EÚLP byly hodnoceny ve světle současných, aktuálních podmínek v zemi návratu, které jsou pro závěr o porušení čl. 3 EÚLP rozhodující. V souladu s tím je nutné vzít v úvahu i informace, které vyšly najevo až po konečném rozhodnutí na vnitrostátní úrovni.³⁴² Ty tak slouží např. k vyvrácení nebo potvrzení závěrů ohledně reálného nebezpečí zakázaného zacházení, k jakým dospěly smluvní státy.³⁴³

3.2.4 Původci hrozby zakázaného zacházení

Vzhledem k absolutní povaze práva chráněného čl. 3 EÚLP, se čl. 3 EÚLP vztahuje i na případy, kdy nebezpečí pochází od lidí či skupin lidí, které nejsou státními úředníky. V takovém případě musí být prokázáno, že nebezpečí hrozby zakázaného zacházení je skutečné a že orgány státu, kam má být osoba navrácena, nejsou schopny poskytnout potřebnou ochranu.³⁴⁴ Soukromými původci tak mohou být např. drogoví pašeráci,³⁴⁵ osoby, které se chtějí pomstít navrácené osobě,³⁴⁶ mezi sebou o převahu bojující klany apod.³⁴⁷

3.3 Věcný rozsah ochrany před navrácením

Non-refoulement se nejčastěji vztahuje k čl. 3 EÚLP, který zakazuje vyhoštění stěžovatele do země, ve které mu reálně hrozí, že bude vystaven mučení, nelidskému či ponižujícímu zacházení či trestu. Pokud jsou dány podstatné důvody domnívat se, že osobě hrozí po navrácení trest smrti, z čl. 2 EÚLP, čl. 1 Protokolu č. 13 k EÚLP³⁴⁸ vyplývá povinnost takovou osobu nevydat.³⁴⁹

³⁴⁰ Chahal proti Spojenému království, bod 86. Ismoilov a ost. proti Rusku, bod 118. Rozhodnutí ve věci Abdulazhon Isakov proti Rusku ze dne 8. července 2010. Stížnost č. 14049/08, bod 108. A.L. proti Rakousku, bod 58. Mohammadi proti Rakousku, bod 63.

³⁴¹ Abdolkhani a Karimnia proti Turecku, bod 76.

³⁴² Chahal proti Spojenému království, bod 86 a 97. Said proti Nizozemí, bod 48. Shamayev a ost. proti Gruzii a Rusku, bod 337. Al Husin proti Bosně a Hercegovině, bod 51.

³⁴³ Mamatkulov a Askarov proti Turecku, bod 69. Garabayev proti Rusku, bod 81.

³⁴⁴ H.L.R. proti Francii, bod 40. NA. proti Spojenému království, bod 110. D. proti Spojenému království, bod 49. T.I. proti Spojenému království, s. 14. N. v. Finsko, bod 163. Salah Sheekh proti Nizozemí, bod 137 a 147. Abdolkhani a Karimnia proti Turecku, bod 74. Sufi a Elmi proti Spojenému království, bod 213. S.H.H. proti Spojenému království, bod 70. Tatar proti Švýcarsku, bod 41.

³⁴⁵ H.L.R. proti Francii, bod 38 a 42.

³⁴⁶ N. proti Finsku, bod 163.

³⁴⁷ Sufi a Elmi proti Spojenému království.

³⁴⁸ Protokol č. 13 k EÚLP vstoupil v platnost dne 1. července 2003 a zrušil trest smrti za všech okolností.

V rozporu s čl. 3 např. je, pokud by stěžovatel byl vydán do země, kde by byl vystaven tzv. *death row phenomenon*, což je psychické strádání osob, které jsou odsouzeny k trestu smrti.³⁵⁰ Smluvní stát by se dopustil porušení jak čl. 2, tak i čl. 3 EÚLP vydáním stěžovatele do země, kde mu hrozí trest smrti, a to i s ohledem na samotný průběh poprav.³⁵¹ V tomto ohledu se jedná o shodný stupeň ochrany, jakou poskytuje čl. 7 MPOPP.³⁵²

ESLP byl ochoten zajít dokonce ještě dále a s odkazem na absolutní povahu čl. 3 EÚLP umožnil, aby se *non-refoulement* mohlo aplikovat nejen tehdy, když reálné nebezpečí zakázaného zacházení pochází z vědomého konání nebo opomenutí veřejných činitelů nebo nestátních entit, ale i za jiných situací, které mohou vyvstat.³⁵³ V rozhodnutí ve věci *D. proti Spojenému království* ESLP poprvé dospěl k závěru, že čl. 3 EÚLP se může aplikovat i v případech, kdy reálná hrozba zakázaného zacházení pochází z přirozeně vzniklé nemoci a nedostatku zdrojů k její léčbě v přijímající zemi.³⁵⁴ Pod rozsah čl. 3 EÚLP tak může spadat utrpení, které je následkem přirozeně vzniklé nemoci.³⁵⁵ V takových případech, ale pouze za zcela výjimečných okolností, může čl. 3 EÚLP ochránit před vyhoštěním osobu, které v zemi návratu nebude poskytnuta nezbytná lékařská péče. V případě *D. proti Spojenému království* ESLP shledal, že by bylo v rozporu s čl. 3 EÚLP, pokud by došlo k vydání stěžovatele, který byl ve finálním stádiu nevléčitelné nemoci AIDS, do země jeho původu, Svatý Kryštof, kde nebyla dostupná potřeba lékařská péče, stěžovatel zde neměl žádnou rodinu, která by se o něj mohla postarat. Spolu s nedostatkem stravy, problémem s bydlením a nečistotou na Svatém Kryštofu, by vyhoštěním byl odsouzen k životu, který mu ještě zbýval, ve vážném psychickém a fyzickém utrpení.³⁵⁶

V závěru *D. proti Spojenému království* ESLP ale zdůraznil, jako by se obával vlny stížností, kterou by toto rozhodnutí mohlo rozpoutat, že cizinec, kterému by hrozilo vyhoštění, se zásadně nemůže dovolávat práva setrvat na území státu za účelem pokračujícího využívání zdravotních, sociálních nebo dalších služeb zabezpečovaných takovou zemí.³⁵⁷ Tento závěr ESLP doplnil o to, že skutečnost, že životní situace stěžovatele včetně pravděpodobné délky života bude navracením

³⁴⁹ Kaboulov proti Ukrajině, bod 99. Rozhodnutí ve věci Al-Saadoon a Mufdhi proti Spojenému království ze dne 2. března 2010. Stížnost č. 61498/08, bod 116, 117, 123.

³⁵⁰ Soering, bod. 111. Ira Samuel Einhorn proti Francii, bod 26.

³⁵¹ Bader proti Švédsku, bod 46 a 48.

³⁵² Jedná se o evolutivní interpretaci, kdy nejdříve byl v rozporu s *non-refoulement* nikoliv trest smrti, ale okolnosti, za jakých na něj byli vězni nuceni čekat. V dnešní době už není pochyb o tom, že osoba nemůže být vydána do země, kde by jí byl uložen trest smrti.

³⁵³ Salah Sheekh proti Nizozemí, bod 147. Rozhodnutí ve věci Bensaid proti Spojenému království ze dne 6. února 2001. Stížnost č. 44599/98, bod 34.

³⁵⁴ *D. proti Spojenému království*, bod 49. *N. proti Spojenému království*, bod 43.

³⁵⁵ *N. proti Spojenému království*, bod 29.

³⁵⁶ *D. proti Spojenému království*, bod 52 a 53.

³⁵⁷ *D. proti Spojenému království*, bod 54. *Tatar proti Švýcarsku*, bod 43.

zásadně zhoršena, sama o sobě nepostačuje k tomu, aby došlo k porušení čl. 3 Úmluvy.³⁵⁸ ESLP tak v těchto případech nastavil opravdu vysoký práh, kdy jen „za velmi výjimečných okolností“ a závažných humanitárních důvodů lze ochránit stěžovatele před navrácením dle čl. 3 EÚLP.³⁵⁹ Zatímco např. v rozhodnutí *Babar Ahmad proti Spojenému království* ESLP shledal, že podmínky ve vězeňském zařízení s nejvyšším bezpečnostním režimem (ADX Florence) v USA jsou v souladu s čl. 3 ESLP³⁶⁰ pro zdravého člověka a nebrání jeho vydání, vydání duševně nemocného stěžovatele, trpícího schizofrenií, do takového zařízení by bylo v rozporu s čl. 3 EÚLP.³⁶¹

Vysoký práh, který by zabránil navrácení, nebyl shledán např. u stěžovatele, který trpěl schizofrenií a byl navrácen do Alžírka, kde pro něj potřebná léčba byla dostupná, ale za méně příznivějších podmínek, než jakých využíval ve Spojeném království;³⁶² stěžovatelky, která v okamžiku vydání do Ugandy byla ve stabilizovaném stavu;³⁶³ tělesně postiženého stěžovatele navráceného do Afgánistánu.³⁶⁴ Na vysokém standardu stanoveném v případě *D. proti Spojenému království* ESLP setrvává, když např. v dubnu 2015 rozhodl, že není v rozporu s čl. 3 EÚLP, pokud by Švýcarsko vydalo duševně nemocného stěžovatele do Turecka, kde ačkoliv s určitými obtížemi, se mu dostane potřebné lékařské péče.³⁶⁵

Non-refoulement dle čl. 3 EÚLP rovněž zakazuje, aby osoba byla vystavena krutému či nelidskému trestu. Dle ESLP by tak navrácení mohlo za zcela výjimečných a ojedinělých okolností zabránit, pokud by stěžovatel měl po návratu čelit trestu, který by byl výrazně nepřiměřený a byl tak v rozporu s čl. 3 EÚLP. V rozporu s čl. 3 EÚLP ale není navrácení stěžovatele do země, ve které mu hrozí doživotní trest bez možnosti podmínečného propuštění.³⁶⁶ ESLP uznal, že navrácením by mohlo dojít k porušení čl. 6 EÚLP, pokud by hrozilo, že stěžovateli bude v cílové zemi zcela zjevně odepřeno právo na spravedlivý proces.³⁶⁷

Vyhoštěním stěžovatele může dojít i k porušení čl. 8 EÚLP, práva na respektování rodinného a soukromého života. Oproti čl. 3 EÚLP, který je formulován jako absolutní, čl. 8 EÚLP umožňuje navrácení stěžovatele, i když takovým rozhodnutím bude zasaženo jeho právo dle čl. 8 EÚLP. K porušení práva na respektování rodinného a soukromého života nedojde, pokud takové rozhodnutí bude dle čl. 8 odst. 2 EÚLP v souladu se zákonem, nezbytné

³⁵⁸ N. proti Spojenému království, bod 42. S.H.H. proti Spojenému království, bod 93. Yefimova proti Rusku, bod 210.

³⁵⁹ Bensaïd proti Spojenému království, bod 40. N. proti Spojenému království, bod 42 a 43.

³⁶⁰ Babar Ahmad proti Spojenému království, bod 219.

³⁶¹ Aswat proti Spojenému království, bod 57.

³⁶² Bensaïd proti Spojenému království, bod 38 a 40.

³⁶³ N. proti Spojenému království, bod 50.

³⁶⁴ S.H.H. proti Spojenému království, bod 95.

³⁶⁵ Tatar proti Švýcarsku, bod 47 a 50.

³⁶⁶ Harkins a Edwards proti Spojenému království, bod 138 a 142.

³⁶⁷ Bader proti Švédsku, bod 42. Othman (Abu Qatada) proti Spojenému království, bod 258 a 287. Yefimova proti Rusku, bod 218.

v demokratické společnosti a přiměřené zamýšlenému legitimnímu cíli, kterým je ve většině případů, dle států, ochrana veřejné bezpečnosti a předcházení nepokojům a zločinnosti,³⁶⁸ pakliže se jedná o stěžovatele odsouzené v trestním řízení.

3.4 Předběžná opatření

Je velmi častým jevem, a to téměř ve většině případů vyhoštění a namítaného porušení čl. 3 EÚLP, využití institutu předběžných opatření dle čl. 39 Jednacího řádu ESLP.³⁶⁹ Dle něj se senát nebo jeho předseda obrací ke smluvnímu státu s tím, že by bylo žádoucí, ať už v rámci zájmu stran nebo řádného vedení řízení, aby stát stěžovatele nevydal do doby, než skončí řízení před ESLP. ESLP se tímto způsobem snaží předejít bezprostředně hrozícímu nebezpečí vzniku nenapravitelné újmy, která by navrácením stěžovatele mohla nastat.³⁷⁰ Dle čl. 34 Úmluvy se smluvní státy zavázaly zdržet se nejen vyvíjení nátlaku na stěžovatele, ale rovněž jakéhokoliv jednání či opomenutí, které by zničením nebo odstraněním samotného předmětu stížnosti učinilo tuto stížnost bezpředmětnou nebo jiným způsobem bránilo Soudu v posouzení stížnosti běžným postupem. Cílem předběžného opatření, a to jak z pohledu stěžovatele, tak ESLP, je usnadnit účinný výkon práva na individuální stížnost podle čl. 34 EÚLP. V rozhodnutí ve věci *Mamatkulov a Askarov proti Turecku* ESLP dovedl, že vydá-li smluvní stát stěžovatele navzdory předběžnému opatření, je takové jednání státu nutno považovat za porušení čl. 34 EÚLP.³⁷¹

3.5 Diplomatické záruky

Diplomatické záruky představují prohlášení cílové země, že osoba po návratu nebude vystavena nebezpečí zakázaného zacházení. ESLP akceptuje jejich užívání za určitých podmínek. Diplomatické záruky představují další prvek, který je vedle obecné situace v zemi návratu a osobních okolností stěžovatele nutno zkoumat v rámci *non-refoulement* dle čl. 3 EÚLP.³⁷² Do roku 2012 se ESLP omezil v případě diplomatických záruk pouze na konstatování toho, zda poskytovaly dostatečnou záruku, že stěžovatel bude nebo nebude vystaven zakázanému zacházení vzhledem k porušování lidských práv v cílové zemi³⁷³ a zda v rámci nich byly přijaty kontrolní mechanismy. Diplomatickými zárukami se ESLP poprvé blíže zabýval až v roce 2012

³⁶⁸ Rozsudek Velkého senátu ve věci *Üner* proti Nizozemí ze dne 18. října 2006. Stížnost č. 46410/99, bod 57, 65, 67. Rozsudek Velkého senátu ve věci *Maslov* proti Rakousku ze dne 23. června 2008. Stížnost č. 1638/03, bod 65 a 76.

³⁶⁹ *Mamatkulov a Askarov* proti Turecku, bod 104.

³⁷⁰ *Al-Saadoon a Mufdhi* proti Spojenému království, bod 160.

³⁷¹ *Mamatkulov a Askarov* proti Turecku, bod 128. *Labsi* proti Slovensku, bod 150. Rozhodnutí ve věci *Mukhitdinov* proti Rusku ze dne 21. května 2015. Stížnost č. 20999/14, bod 96.

³⁷² *Othman (Abu Qatada)* proti Spojenému království, bod 187. *Labsi* proti Slovensku, bod 119.

³⁷³ *Ismoilov a ost.* proti Rusku, bod 127. *Ryabikin* proti Rusku, bod 119. *Abdulazhon Isakov* proti Rusku, bod 111. Rozhodnutí ve věci *Sultanov* proti Rusku ze dne 4. listopadu 2010. Stížnost č. 15303/09, bod 73.

v rozhodnutí *Othman (Abu Qatada) proti Spojenému království*, ve kterém ESLP nastavil hodnotící kritéria, po jejichž zkoumání by vydávající stát měl dospět k závěru, zda tyto záruky v praxi poskytují dostatečnou garanci, že bude stěžovatel po návratu chráněn proti riziku špatného zacházení.³⁷⁴

³⁷⁴ *Othman (Abu Qatada) proti Spojenému království*, bod 188 a 189. *Labsi proti Slovensku*, bod 120.

4 Komparace *non-refoulement* ve světle Ženevské úmluvy, MPOPP, Úmluvy proti mučení a EÚLP

Zatímco v předchozích kapitolách jsem se zabývala úpravou *non-refoulement* dle Ženevské úmluvy (čl. 33), Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (čl. 7), Úmluvy proti mučení (čl. 3) a naposledy dle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, v rámci této kapitoly se zaměřuji na jejich komparaci, a to z různých hledisek.

Předně je třeba uvést následující. Všechny čtyři výše uvedené instrumenty jsou svojí povahou lidskoprávní smlouvy. Mají společný cíl, kterým je snaha poskytnout ochranu osobám, které mají být navraceny do zemí, ve kterých jim hrozí, že budou vystaveny zakázanému zacházení. *Non-refoulement* se tak snaží předejít budoucí újmě. I přesto, že *non-refoulement* je v rámci MPOPP, Úmluvy proti mučení a EÚLP širší než v Ženevské úmluvě, tyto úpravy se vzájemně doplňují, prolínají se a odkazují na sebe.³⁷⁵ ESLP ve svých rozhodnutích výslovně uvedl, že výklad čl. 3 EÚLP a čl. 7 MPOPP je plně v souladu s čl. 3 Úmluvy proti mučení.³⁷⁶ Čl. 3 EÚLP se např. v otázce reálného nebezpečí nechal inspirovat čl. 3 Úmluvy proti mučení.³⁷⁷

4.1 Povaha *non-refoulement*

Non-refoulement dle čl. 33 Ženevské úmluvy není formulováno jako absolutní, neboť čl. 33 odst. 2 ŽÚ umožňuje výjimky z důvodu ohrožení národní bezpečnosti, či pokud by byl stěžovatel usvědčen ze spáchání zvláště těžkého trestného činu. V těchto případech je přípustné, aby byl navrácen. Naopak *non-refoulement* dle čl. 7 MPOPP, čl. 3 Úmluvy proti mučení a čl. 3 EÚLP má absolutní, nederogovatelnou povahu. To znamená, že nepřipouští žádné výjimky, výhrady, a to ani v případě veřejného ohrožení. Nedovoluje se jakkoliv vyvažovat národní zájmy, bezpečnost států s důvody pro vyhoštění konkrétní osoby. I v případech, kdy se jedná o osobu podezřelou z mezinárodního terorismu, které po návratu hrozí mučení či jiná forma zakázaného zacházení, *non-refoulement* působí jako absolutní překážka navrácení. Nicméně je nutné mít stále na paměti, že pokud stát bude jak smluvní stranou ŽÚ, podle které by mohl na základě výjimky stěžovatele navrátit do cílové země, a to i navzdory tomu, že mu v ní hrozí nebezpečí zakázaného zacházení, tak pokud tento stejný stát bude smluvní stranou některé z lidskoprávních úmluv obsahující zákaz navrácení, např. MPOPP, Úmluvy proti mučení či EÚLP, navrátit ji moci nebude. Mám za

³⁷⁵ HRC, Rozhodnutí ve věci Mohammed Alzery v. Švédsko, bod 11.2.

³⁷⁶ Rozhodnutí ESLP ve věci Babar Ahmad a ost. proti Spojenému království, bod 175. Rozhodnutí ESLP ve věci Harkins a Edwards proti Spojenému království, bod 127.

³⁷⁷ ALLEWELDT, Ralf. Protection Against Expulsion Under Article 3 of the European Convention on Human Rights. *European Journal of International Law*, 1993, vol. 4, s. 366.

to, že v dnešní době, kdy většina států je zavázána alespoň některou z výše uvedených úmluv, existuje jen velmi omezený, ba dokonce ojedinělý prostor pro uplatnění čl. 33 odst. 2 ŽÚ.³⁷⁸

4.2 Osobní rozsah

Zatímco Ženevská úmluva omezuje ochranu před navracením dle čl. 33 ŽÚ jen na uprchlíky a žadatele o azyl, *non-refoulement* dle čl. 7 MPOPP, čl. 3 Úmluvy proti mučení a čl. 3 EÚLP dopadá na každého, kdo se nachází pod jeho jurisdikcí či, někdy používáno, pod jeho účinnou kontrolou. *Non-refoulement* v čl. 7 MPOPP, čl. 3 Úmluvy proti mučení a čl. 3 EÚLP tak chrání každého, bez ohledu na jeho státní příslušnost, postavení, legálnost vstupu.

4.3 Důkazní standard

Jak čl. 3 EÚLP, tak i čl. 3 Úmluvy proti mučení se soustředí na to, aby nebezpečí zakázaného zacházení, kterému by byla osoba po svém návratu vystavena, bylo skutečné, aktuální, osobní a předvídatelný následek návratu. ESLP to vystihuje tak, že pouhá pravděpodobnost špatného zacházení nestačí, protože musí být prokázány podstatné důvody. Dle Výboru proti mučení je nebezpečí mučení osoby po jejím návratu nutno prokázat tak, že jde nad rámec pouhé teorie či podezření. ŽÚ používá pojem odůvodněné obavy, strach před pronásledováním, což se shoduje se skutečným, osobním a předvídatelným nebezpečím. Důkazní standard je tak v Úmluvě proti mučení, EÚLP i ŽÚ stejný.³⁷⁹ Výbor pro lidská práva považuje nebezpečí za reálné, pokud zakázané zacházení by bylo nezbytným a předvídatelným důsledkem návratu. Pojem nezbytný tak implikuje vyšší důkazní standard.

4.4 Povaha újmy, před kterou je osoba chráněna

Obecně *non-refoulement* chrání osobu před porušením jejích lidských práv a budoucí újmou. V tomto ohledu poskytuje nejužší ochranu čl. 3 Úmluvy proti mučení, který chrání osobu jen před mučením. Naopak čl. 7 MPOPP a čl. 3 EÚLP poskytuje ochranu i před krutým, nelidským, ponižujícím zacházením či trestáním. Navíc čl. 6 EÚLP chrání i před zcela zjevným odepřením práva na spravedlivý proces v zemi návratu. Čl. 33 Ženevské úmluvy je nejméně přesný co do vyjádření újmy, před níž osobu chrání. Pro zjištění hrozící újmy je nutno vycházet ze spojení ohrožení života či osobní svobody dle čl. 33 ŽÚ a pojmu pronásledování v čl. 1A (2) ŽÚ spolu s taxativně stanovenými důvody. Újma je tak dle ŽÚ širší než ta, před kterou chrání čl. 7 MPOPP,

³⁷⁸ K výčtu států, které nejsou vázány ani jednou z úmluv, která obsahuje *non-refoulement* srov. kapitola 5.2.

³⁷⁹ Wouters, s. 542.

čl. 3 Úmluvy proti mučení i čl. 3 EÚLP,³⁸⁰ protože ohrožení života a osobní svobody jsou jen jedním z aspektů v rámci pronásledování. Omezením je pouze to, že hrozící újma musí vždy vycházet z jednoho pěti taxativně stanovených důvodů pro přiznání uprchlického statusu.

4.5 Původci zakázaného zacházení

Pokud je stát, kam má být osoba navracena, schopen jí poskytnout potřebnou ochranu, nejsou dány předpoklady pro *non-refoulement*. Jak ŽÚ, MPOPP, tak i EÚLP připouští, aby nebezpečí mučení či jiného zakázaného zacházení vycházelo nejen od státu, ale i od nestátních entit, soukromých osob bez vazby na stát. Toto nepřipouští Úmluva proti mučení. Dle čl. 1 Úmluvy proti mučení se vždy vyžaduje účast státu, alespoň ve formě tzv. *acquiescence*, tiché tolerance státu. Čl. 3 Úmluvy proti mučení tak, jako jediný, vyžaduje vazbu na stát.

4.6 Účinnost poskytnutí ochrany

Nejslabším mechanismem, co do dovolání se ochrany před navrácením, je Ženevská úmluva, v rámci které není možné podat individuální stížnost. Dle MPOPP a Úmluvy proti mučení je možné obrátit se na pomocné kontrolní Výbory s oznámením, že se stát dopustil porušení práv, které tyto instrumenty zaručují. Nicméně, i pokud Výbory shledají, že k porušení došlo, jejich názory (sdělení) nejsou právně závaznými, a tudíž ani vymahatelnými rozhodnutími. Nejeфекtivnější mechanismus ochrany poskytuje *non-refoulement* dle čl. 3 EÚLP, který umožňuje jednotlivci podat individuální stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva, jehož rozhodnutím je smluvní stát vázán.

³⁸⁰ Wouters, s. 538.

5 Doplnující aspekty non-refoulement na mezinárodní úrovni

Aby tato práce mohla přinést ucelený pohled na *non-refoulement* z hlediska mezinárodního práva, je nezbytné alespoň poukázat na zbývající aspekty, které jeho úpravu doplňují. V rámci nich uvádím na prvním místě výčet dalších úmluv, které obsahují úpravu *non-refoulement* (5.1). *Non-refoulement* je považováno za pravidlo mezinárodního obyčejového práva (5.2). Navíc se domnívám tvrdit, že *non-refoulement* v dnešní době vykristalizovalo do podoby kogentní normy mezinárodního práva (5.3). S ohledem na aktuální dění závěrem vyjadřuji svůj názor na negativní přístup evropských států k zavedení kvót ohledně přijímání uprchlíků a na tendence některých zemí, které se snaží zabránit vstupu uprchlíků na svá území (5.4).

5.1 Non-refoulement- další zakotvení

Ženevská úmluva se stala základem pro další regionální instrumenty upravující ochranu uprchlíků a zakotvení principu *non-refoulement*.³⁸¹ *Non-refoulement* je vedle ŽÚ, MPOPP, Úmluvy proti mučení a EÚLP obsaženo např. v čl. 19 odst. 2 Listiny základních práv EU,³⁸² v čl. 3 Deklarace o územním azylu z roku 1967 přijaté Valným shromážděním OSN,³⁸³ v čl. II odst. 3 Úmluvy Organizace africké jednoty upravující specifické aspekty týkající se problémů uprchlíků v Africe z roku 1969,³⁸⁴ v čl. 22 odst. 8 Americké úmluvy o lidských právech z roku 1969,³⁸⁵ v části III, odst. 5 Cartagenské deklarace o uprchlících z roku 1984,³⁸⁶ v čl. II odst. 4 písm. a) čl. III Bangkockských principů z roku 1966,³⁸⁷ v čl. 8 odst. 1 Deklarace na ochranu všech osob před nuceným zmizením,³⁸⁸ v rámci extradičních smluv je to např. čl. 3 odst. 2 Evropské úmluvy o vydávání z roku 1957,³⁸⁹ čl. 4 odst. 5 Meziamerické úmluvy o vydávání z roku 1981.³⁹⁰

³⁸¹ Goodwin-Gill, s. 37.

³⁸² Listina základních práv Evropské unie. Úř. věst. C 326/391 z 26. října 2012.

³⁸³ Valné shromáždění OSN, Deklarace o územním azylu, přijatá rezolucí ze dne 14. prosince 1967 [A/RES/2312(XXII)].

³⁸⁴ Organizace africké jednoty, Úmluva upravující specifické aspekty týkající se problémů uprchlíků v Africe přijatá dne 10. září 1969, v platnosti od 20. června 1974 [1001 U.N.T.S. 45].

³⁸⁵ Organizace amerických států, Americká úmluva o lidských právech přijatá dne 22. listopadu 1969, v platnosti od 18. července 1978.

³⁸⁶ Zasedání o mezinárodní ochraně uprchlíků ve Střední Americe, Mexiku a Panamě, Cartagenská deklarace o uprchlících přijatá dne 22. listopadu 1984.

³⁸⁷ Asian-African Legal Consultative Committee, Principy týkající se zacházení s uprchlíky v Asii a v Africe přijaté dne 31. prosince 1966.

³⁸⁸ Valné shromáždění OSN, Deklarace na ochranu všech osob před nuceným zmizením, přijatá rezolucí ze dne 18. prosince 1992 [A/RES/47/133].

³⁸⁹ Rada Evropy, Evropská úmluva o vydávání přijatá dne 13. prosince 1957. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 549/1992 Sb.

³⁹⁰ Organizace amerických států, Meziamerická úmluva o vydávání přijatá dne 25. února 1981, v platnosti od 28. března 1992.

5.2 Non-refoulement jako pravidlo mezinárodního obyčejového práva

Právní povaha *non-refoulement* se nevyčerpává toliko jeho vyjádřením ve smluvních instrumentech či v některých nezávazných dokumentech uvedených v předešlé kapitole. Panuje totiž většinový názor, dle kterého se na princip *non-refoulement* nahlíží jako na mezinárodní obyčej.³⁹¹ K tomu, aby určité pravidlo chování mohlo být kvalifikováno jako obyčej, je nezbytné splnění dvou konstitutivních prvků, a to ustálená praxe států (*usus longaevus*) a přesvědčení o právní závaznosti daného pravidla (*opinio iuris*).³⁹² První předpoklad považují za splněný, neboť v současné době je ze 193 členských zemí Organizace spojených národů pouze 12 zemí,³⁹³ které nejsou vázány žádnou z úmluv, která by obsahovala *non-refoulement*.³⁹⁴ Vysoký počet států, které zavazuje *non-refoulement*, svědčí i o jejich ustálené praxi.³⁹⁵ Co se týče *opinia iuris*, i to se domnívám, že je splněno. K tomu mě vedou např. mnohé Závěry Výkonného výboru programu UNHCR;³⁹⁶ rezoluce Valného shromáždění OSN, kdy např. v roce 2003 Valné shromáždění zdůraznilo dodržování pravidla *non-refoulement* nejen vůči smluvním státům.³⁹⁷ Z autorů, kteří jsou zastánci *non-refoulement* jako mezinárodního obyčeje, uvádím Zimmermanna,³⁹⁸ Goodwin-Gilla³⁹⁹ a Lauterpachta.⁴⁰⁰

To, že *non-refoulement* je považováno za mezinárodní obyčej, má zcela zásadní význam, neboť *non-refoulement* v takovém případě zavazuje všechny státy, a to i ty, které nejsou smluvní stranou ani jedné z úmluv upravující *non-refoulement*.⁴⁰¹

5.3 Non-refoulement jako norma *jus cogens*

Zatímco závěr, že *non-refoulement* je mezinárodní obyčej, lze učinit bez větších obtíží, to neplatí, pokud bychom chtěli zajít dále a dospět k tomu, že *non-refoulement* získalo status kogentní normy mezinárodního práva dle čl. 53 Vídeňské úmluvy o smluvním právu⁴⁰² (tzv. imperativní

³⁹¹ Advisory Opinion, bod 15. Čepelka, s. 97.

³⁹² ČEPELKA, Čestmír, ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 99.

³⁹³ Bhútán, Brunej, Kiribati, Malajsie, Maršalovy ostrovy, Federativní státy Mikronésie, Myanmar, Omán, Palau (*pozn.* podepsalo 20. září 2011 MPOPP a Úmluvu proti mučení, ale doposud neratifikovalo), Svatá Lucie, Singapur, Tonga.

³⁹⁴ Aktuální přehled smluvních států Ženevské úmluvy dostupný na <<http://www.unhcr.org/3b73b0d63.html>>; Úmluvy proti mučení dostupný na <https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=treaty&mtdsg_no=iv-9&chapter=4&lang=en> a Mezinárodního paktu o občanských a politických právech dostupný na <https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?chapter=4&src=treaty&mtdsg_no=iv-4&lang=en>.

³⁹⁵ Zimmermann, s. 1344.

³⁹⁶ Závěr EXCOMu, No. 6 (1977); No. 17 (1980); No. 25 (1982); No. 65 (1991); No. 71 (1993); No. 74 (1994); No. 94 (2002); No. 99 (2004); No. 103 (2005).

³⁹⁷ Valné shromáždění OSN, Rezoluce A/RES/57/187 ze dne 6. února 2003, bod 4.

³⁹⁸ Zimmermann, s. 150, 1344, 1345.

³⁹⁹ Goodwin-Gill, s. 248, 345-354.

⁴⁰⁰ Lauterpacht, s. 149.

⁴⁰¹ Zimmermann, s. 1395. DUFFY, Aoife. *Expulsion to face Torture?* s. 383.

⁴⁰² Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb., o Vídeňské úmluvě o smluvním právu.

normy, *ius cogens*). Poprvé tak stanovil Výkonný výbor UNHCR, kdy ve svém Závěru z roku 1982 uvedl, že *non-refoulement* postupně nabylo povahy kogentní normy mezinárodního práva.⁴⁰³ Na regionální úrovni je to Cartagenská deklarace o uprchlících z roku 1984, která v části III odst. 5 výslovně označuje *non-refoulement* za *ius cogens*. Obdobně i Mexická deklarace z roku 2004 a Plán na posílení mezinárodní ochrany uprchlíků v Latinské Americe uznává *non-refoulement* jako *ius cogens*.⁴⁰⁴ Zastáncem *non-refoulement* jako *ius cogens* je např. J. Allain, který tak činí i s odkazem na výše uvedené Závěry EXCOMu a praxi států.⁴⁰⁵ Většina pramenů, které považují *non-refoulement* za kogentní normu, to odůvodňuje tím, že zákaz mučení je *ius cogens* a *non-refoulement* (jak výše uvedeno v kapitolách 2 a 3) je jeho nedílnou součástí,⁴⁰⁶ což vyplývá z čl. 3 Úmluvy proti mučení, čl. 7 MPOPP a čl. 3 EÚLP. I Ústavní soud České republiky řadí *non-refoulement* mezi normy obecného mezinárodního práva kogentní povahy.⁴⁰⁷

Mám za to, že *non-refoulement* již v dnešní době vykristalizovalo do podoby *ius cogens*. Jeho povaha, coby imperativní norma mezinárodního práva, by vzhledem k jeho zcela zásadnímu významu, neboť chrání osoby před navrácením do zemí, kde jim hrozí mučení, kruté, nelidské zacházení, neměla být zpochybňována. Zásadním argumentem je, že *non-refoulement* je nedílnou součástí zákazu mučení. Ačkoliv ten je uznávanou *ius cogens*, to už nelze říci o zákazu nelidského a ponižujícího zacházení či trestání. Nicméně pokud, ať už Výbory nebo ESLP, rozhodují o navrácení stěžovatele do země, tak s ohledem na prospektivní charakter *non-refoulement* je velice obtížné kvalifikovat, zda stěžovateli po návratu hrozí, že bude vystaven mučení či jiné zakázané formě zacházení. Proto od tohoto rozlišování upouští a omezují se pouze na konstatování, zda je reálné nebezpečí, že by byl vystaven zakázanému zacházení. S ohledem na výše uvedené argumenty, považují *non-refoulement* za *ius cogens*.

5.4 Non-refoulement ve vztahu k zavedení kvót a opatřením proti uprchlíkům

Na tomto místě bych se ráda, alespoň ve stručnosti, pozastavila nad tím, zda by se odmítavý postoj zemí Evropské unie k návrhu Evropské komise ve vztahu k zavedení povinných

⁴⁰³ Závěr EXCOMu, No. 25 (XXXIII), 1982, para. (b): „principle of non-refoulement which was progressively acquiring the character of a peremptory rule of international law“.

⁴⁰⁴ Cit In Zimmermann, s. 1345.

⁴⁰⁵ ALLAIN, Jean. The jus cogens Nature of non-refoulement. *International Journal of Refugee Law*, 2001, vol. 13, č. 4, s. 533-558.

⁴⁰⁶ MAY, Larry. *Global Justice and Due Process*. New York: Cambridge University Press, 2011, s. 177. PADMANABHAN, Vijay M. To Transfer Or Not To Transfer: Identifying and Protecting Relevant Human Rights Interests In Non-Refoulement. *Fordham Law Review*, 2011-2012, Vol. 80, s. 76. Advisory Opinion, bod 21. Nowak, CAT Commentary, s. 147: „non-refoulement must be recognized as a peremptory norm under international law, and not merely as a principle enshrined in Article 3 CAT“.

⁴⁰⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 21. prosince 2004, sp. zn. II. ÚS 543/03.

kvót mohl dostat do kolize s principem *non-refoulement*, a to i přesto, že od tohoto návrhu bylo upuštěno. Evropa v současné době čelí nekontrolovatelnému masovému přílivu uprchlíků, tzv. *mass influx*. K důvodům, které takové osoby motivují k útěku z jejich zemí a nárůstu jejich počtu, se vyjádřil i např. premiér ČR, Bohuslav Sobotka, na jednání Poslanecké sněmovny ze dne 18. června 2015.⁴⁰⁸ Zcela zásadní otázkou, na kterou je nutno si odpovědět, je, zda *non-refoulement* dopadá na případy tzv. masového přílivu. Jak Zimmermann,⁴⁰⁹ Wouters⁴¹⁰ i Lauterpacht⁴¹¹ odpovídají kladně. Zachází však ještě dále, když uvádí, že podle *non-refoulement* jsou státy povinny alespoň tyto uprchlíky přijmout na své území a poskytnout jim dočasné útočiště.⁴¹² Vždy jim tak musí umožnit vstup do země.⁴¹³

Mám za to, že aktivity evropských států, kterými se snaží zabránit uprchlíkům ve vstupu na jejich území (odmítání kvót; stavění plotů v Maďarsku; francouzské a britské bezpečnostní jednotky, které brání průchodu přes Eurotunel) jsou v rozporu s *non-refoulement*. Mezi uprchlíky, kteří se snaží dostat do evropských států, se nachází jednak „ti oprávnění“, jež jsou v zemi původu pronásledováni a splní kritéria pro přiznání uprchlického statusu. Vedle nich jsou to ti, kterým v zemi původu hrozí nebezpečí zakázaného zacházení, typicky v zemích, které jsou ovládané teroristy, země, kde vypukla občanská válka. Poslední skupinou jsou pak ti, kteří migrují do Evropy za lepšími životními podmínkami. Aby stát dostal povinnosti mu vyplývající z *non-refoulement*, musí z masy uprchlíků vybrat ty, kteří spadají do výše uvedených skupin, kdy pouze uprchlíci v rámci prvních dvou jsou chráněni proti navrácení. K tomu je zapotřebí, aby je přijal a jejich situaci v rámci řízení o mezinárodní ochraně pečlivě posoudil. Evropské státy by se tak měly soustředit na zvýšení efektivity azylových řízení a nikoliv na to, aby se všemi možnými způsoby snažily zabránit uprchlíkům ve vstupu na svá území.

⁴⁰⁸ Záznam (18:40- 19:20 h.), dostupný na: <<http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/030schuz/s030005.htm>>.

⁴⁰⁹ Zimmermann, s. 1378, 1379.

⁴¹⁰ Wouters, s. 156.

⁴¹¹ Lauterpacht, s. 128, para. 144 písm. (f).

⁴¹² Wouters, s. 157. Goodwin-Gill, s. 216.

⁴¹³ Lauterpacht, s. 131, bod 155. Zimmermann, s. 1379.

6 Non-refoulement v rámci společného evropského azylového systému

Cílem této kapitoly není zabývat se vývojem společného evropského azylového systému, ani detailní úpravou jednotlivých opatření, která v rámci něj byla přijata. Smyslem této kapitoly je vytvořit pomyslný přechod z mezinárodněprávního rámce *non-refoulement* přes společný evropský azylový systém (SEAS) k vnitrostátní právní úpravě *non-refoulement*, která v sobě kumuluje úpravu Ženevské úmluvy, MPOPP, Úmluvy proti mučení, EÚLP a primárního práva EU, nařízení a směrnic přijatých v rámci společného evropského azylového systému.

Až Amsterodamská smlouva⁴¹⁴ umožnila začátek vývoje azylové legislativy, přijímání závazných opatření, v rámci Evropské unie.⁴¹⁵ Přesunula část obsahu třetího pilíře do prvního pilíře, čímž tak došlo ke komunitarizaci vízové, azylové a přistěhovalecké politiky.⁴¹⁶ Na ni navázala Evropská rada na svém zasedání v Tampere ve dnech 15. a 16. října 1999 s tím, že bude pracovat na vytvoření společného evropského azylového systému, založeného na úplném uplatňování a začlenění Ženevské úmluvy a zároveň potvrdila dodržování zásady *non-refoulement*.⁴¹⁷ Poté, co Lisabonská smlouva⁴¹⁸ zrušila pilířovitou strukturu, zahrnuje azyl a s tím související oblasti do hlavy V. Smlouvy o fungování Evropské unie,⁴¹⁹ nazývané Prostor svobody, bezpečnosti a práva. Zde se stal základem čl. 78 SFEU, dle kterého EU vyvíjí společnou politiku týkající se azylu, doplňkové ochrany a dočasné ochrany s cílem poskytnout každému státnímu příslušníkovi třetí země, který potřebuje mezinárodní ochranu, přiměřený status a zajistit dodržování zásady *non-refoulement*. Cílem této politiky EU je dosažení společného evropského azylového systému.⁴²⁰ Čl. 78 odst. 1 SFEU přitom zdůrazňuje, že ta musí být v souladu s Ženevskou úmluvou a ostatními příslušnými smlouvami.⁴²¹ Aniž by ty byly blíže specifikovány, patří mezi ně EÚLP, Úmluva proti mučení, MPOPP.⁴²² Ať už tedy bude v rámci EU přijata jakákoliv úprava, mezinárodně právní závazky členských států EU před ní mají přednost. Navíc

⁴¹⁴ Amsterodamská smlouva, Úř. věst. C 340 z 10. listopadu 1997.

⁴¹⁵ Zimmermann, s. 128. DEAN, Meryll. Bridging the Gap: Humanitarian Protection and the Convergence of Laws in Europe. *European Law Journal*, 2014, Vol. 20, s. 50.

⁴¹⁶ ČEPELKA, Čestmír, ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 516.

⁴¹⁷ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/95/EU ze dne 13. prosince 2011 o normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli požívat mezinárodní ochrany, o jednotném statusu pro uprchlíky nebo osoby, které mají nárok na doplňkovou ochranu, a o obsahu poskytnuté ochrany. Úř. věst. EU, L 337, 20. prosinec 2011, bod 3 preambule (dále jen „kvalifikační směrnice recast“).

⁴¹⁸ Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství. Úř. věst. C 306/1 ze 17. prosince 2007.

⁴¹⁹ Smlouva o fungování Evropské unie. Úř. věst. C 326, 26. října 2012 (dále jen „SFEU“).

⁴²⁰ TICHÝ, Luboš a kol. *Evropské právo*. Praha: C. H. Beck, 2011, 653.

⁴²¹ Čl. 78 odst. 1 SFEU.

⁴²² European Union Agency for Fundamental Rights, *Handbook on European Law relating to asylum, borders and immigration*, 2014, s. 64. VELLUTI, Samantha. *Reforming the Common European Asylum System- Legislative Developments and Judicial Activism of the European Courts*. SpringerBriefs in Law, 2014, s. 11.

Evropská unie je povinna nebránit členským státům v plnění jejich mezinárodních závazků. Lze tak shrnout, že společný evropský azylový systém je založen na Ženevské úmluvě. Pro přehlednost bych na tomto místě poznamenala to, že pokud členský stát EU bude rozhodovat o navrácení osoby do země, ve které jí hrozí reálné nebezpečí zakázaného zacházení, nejprve by se měl zabývat, zda taková osoba je uprchlíkem ve smyslu Ženevské úmluvy, poté zhodnotit její situaci z hlediska lidskoprávních smluv a až následně se zabývat úpravou v rámci Unie.

6.1 Non-refoulement z hlediska relevantní unijní právní úpravy

Na unijní úrovni se jedná o následující prameny primárního a sekundárního práva, které jsou relevantní pro uplatňování *non-refoulement*.

6.1.1 Listina základních práv Evropské unie

V rámci primárního práva je to na prvním místě Listina základních práv Evropské unie,⁴²³ která v čl. 18 zakotvuje právo na azyl. Nejen, že se tak právo na azyl stalo součástí primárního práva EU,⁴²⁴ ale poprvé došlo k uznání práva na azyl v rámci nadstátního právního rámce. Vedle toho čl. 19 Listiny základních práv EU explicitně zakotvuje princip *non-refoulement*, dle kterého nesmí dojít k vystěhování, vyhoštění ani vydání osoby do státu, ve kterém jí hrozí vážné nebezpečí, že by byla vystavena trestu smrti, mučení nebo jinému nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu.

6.1.2 Kvalifikační směrnice

V rámci sekundárního práva byla přijata nařízení a směrnice, z nichž nejvýznamnější je tzv. kvalifikační směrnice.⁴²⁵ Kvalifikační směrnice zavádí pojem mezinárodní ochrany, který sdružuje nejen osoby, které splní podmínky pro přiznání uprchlického statusu, ale vedle toho pamatuje i na ty, kteří nespĺňují podmínky pro uznání za uprchlíka, ale u kterých existují závažné důvody domnívat se, že pokud by se vrátili do země původu, byli by vystaveni reálné hrozbě, že utrpí vážnou újmu.⁴²⁶

K vývoji doplňkové ochrany pouze uvádím, že na mezinárodní úrovni potřebu zavedení doplňkových forem ochrany pro ty osoby, které nespĺňají pod rozsah působnosti Ženevské úmluvy, výslovně uznal v roce 2005 ve svém nezávazném závěru Výkonný výbor UNHCR, aniž

⁴²³ Listina základních práv Evropské unie. Úř. věst. C 326/391 z 26. října 2012.

⁴²⁴ Čl. 18 Listiny základních práv EU; čl. 6 odst. 1 Smlouvy o Evropské unii, Úř. věst. C 326, 26. října 2012.

⁴²⁵ V původním znění se jednalo o směrnici Rady 2004/83/ES z 29. 4. 2004 o minimálních normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli žádat o postavení uprchlíka nebo osoby, která z jiných důvodů potřebuje mezinárodní ochranu, a o obsahu poskytované ochrany, Úř. věst. L 304, 30. 9. 2004. Ta byla zrušena směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2011/95/EU ze dne 13. prosince 2011, tzv. kvalifikační směrnice recast.

⁴²⁶ Čl. 2 písm. (e), čl. 15 kvalifikační směrnice. Obdobně čl. 2 písm. (f) a čl. 15 kvalifikační směrnice recast.

by je blíže specifikoval.⁴²⁷ Nicméně to byla v rámci EU kvalifikační směrnice, která v roce 2004 poprvé zavedla doplňkovou ochranu. Kvalifikační směrnice je tím prvním, právně závazným, instrumentem, který zakotvil doplňkovou ochranu, tedy ochranu pro ty osoby, které nesplní kritéria pro přiznání statusu uprchlíka dle Ženevské úmluvy, ale přesto potřebují být chráněni. Na mezinárodní úrovni neexistuje instrument, který by obsahoval obdobnou úpravu. Dle Kosaře je doplňková ochrana specifickým regionálním institutem vytvořeným na komunitární úrovni, zakotveným v kvalifikační směrnici, který nemá svůj ekvivalent v Ženevské úmluvě či jiné mezinárodní smlouvě.⁴²⁸

Cílem kvalifikační směrnice je to, aby členské státy EU aplikovaly společná kritéria při určování osob, které potřebují mezinárodní ochranu.⁴²⁹ Zatímco původní kvalifikační směrnice se soustředila na zavedení minimálních standardů, kvalifikační směrnice recast už usiluje o dosažení vyšší úrovně sblížení právních předpisů v oblasti mezinárodní ochrany.⁴³⁰

Non-refoulement lze v rámci doplňkové ochrany, dle kvalifikační směrnice recast, charakterizovat následujícím způsobem. Osobou požívající mezinárodní ochrany je ta osoba mající nárok na doplňkovou ochranu, kterou je státní příslušník třetí země nebo osoba bez státní příslušnosti (pod osobní rozsah kvalifikační směrnice nespádají občané EU, čl. 2 písm. f), která nesplňuje podmínky pro uznání za uprchlíka (nejdříve je nezbytné zabývat se tím, zda by daná osoba mohla být uprchlíkem), ale u které existují závažné důvody se domnívat, že pokud by se vrátila do země svého původu, nebo v případě osoby bez státní příslušnosti do země svého dosavadního pobytu, byla by vystavena reálné hrozbě, že utrpí vážnou újmu, kterou se rozumí a) uložení nebo vykonání trestu smrti, b) mučení, nelidské či ponižující zacházení nebo trest či za c) vážné a individuální ohrožení života nebo nedotknutelnosti civilisty v důsledku svévolného násilí během mezinárodního nebo vnitrostátního ozbrojeného konfliktu (čl. 15) a kdy současně se na takovou osobu nevztahuje některá z vylučujících klauzulí (čl. 17) a je třeba, aby zároveň bylo splněno, že tato osoba nemůže nebo vzhledem ke shora uvedené hrozbě nechce přijmout ochranu dotyčné země. Dle čl. 21 odst. 1 členské státy dodržují princip *non-refoulement* v souladu se svými mezinárodními závazky. Pokud to ty nevylučují, mohou členské státy navrátit osobu, která by požívala mezinárodní ochrany, pokud a) představuje nebezpečí pro bezpečnost členského státu, v němž se nachází nebo b) pro takovou zemi představuje nebezpečí, protože byla pravomocně odsouzena za zvlášť závažný trestný čin. Zatímco *non-refoulement* je v rámci čl. 3 EÚLP formulováno jako absolutní, *non-refoulement* v případě doplňkové ochrany je dle čl. 17 a čl.

⁴²⁷ Závěr EXCOMu, No. 103 (2005).

⁴²⁸ KOSAŘ, *Zákon o azylu. Komentář*, s. 26, 232.

⁴²⁹ Bod 6 preambule kvalifikační směrnice; obdobně bod 12 preambule kvalifikační směrnice recast.

⁴³⁰ Bod 10 preambule kvalifikační směrnice recast.

21 omezeno výjimkami.⁴³¹ V těchto případech se domnívám, že pokud by osoba naplnila některou z uvedených výjimek, ovlivnilo by to pouze to, zda by jí byla či nebyla udělena doplňková ochrana. Ale co se týče rozhodnutí ohledně navrácení takové osoby, zde se bez ohledu na to, jak zavrženíhodného jednání se dopustila, uplatní čl. 3 EÚLP a čl. 19 odst. 2 Listiny základních práv EU.

Co se týká změn, které s sebou přineslo přepracované znění kvalifikační směrnice, tzv. kvalifikační směrnice recast, ve vztahu k *non-refoulement*, jedná se zejména o čl. 7 odst. 2 kvalifikační směrnice recast, který nově zdůrazňuje požadavek účinnosti ochrany poskytované před pronásledováním či vážnou újmou, která navíc nesmí být pouze dočasná; čl. 10 odst. 1 písm. d), ve kterém byla nově stanovena povinnost uvážit hlediska spojená s pohlavím pro určení příslušnosti k určité společenské vrstvě a nově zakotvený čl. 16 odst. 3 kvalifikační směrnice recast.

6.1.3 Ostatní sekundární prameny

K ostatním pramenům v rámci sekundárního práva vážícím se k *non-refoulement* patří tzv. procedurální směrnice,⁴³² recepční směrnice,⁴³³ směrnice o dočasné ochraně⁴³⁴ a návratová směrnice.⁴³⁵ Nařízení Dublin III pak určuje, který členský stát je příslušný k posuzování žádosti o mezinárodní ochraně.⁴³⁶

⁴³¹ European Union Agency for Fundamental Rights, *Handbook on European Law relating to asylum, borders and immigration*, 2014, s. 65. Zimmermann, s. 1349.

⁴³² Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/32/EU ze dne 26. června 2013 o společných řízeních pro přiznávání a odnímání statusu mezinárodní ochrany, Úř. věst. Evropské unie, L 180 z 29. června 2013. Jedná se o novou procedurální směrnici, která ruší dosavadní směrnici č. 2005/85/ES o minimálních normách pro řízení v členských státech o přiznávání a odnímání postavení uprchlíka.

⁴³³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/33/EU ze dne 26. června 2013, kterou se stanoví normy pro přijímání žadatelů o mezinárodní ochranu, Úř. věst. Evropské unie, L 180 z 29. června 2013. Ta zrušuje dosavadní recepční směrnici 2003/9/ES s účinkem od 21. července 2015.

⁴³⁴ Směrnice Rady 2001/55/ES z 20. července 2001 o minimálních normách pro poskytování dočasné ochrany v případě hromadného přílivu vysídlených osob a o opatřeních k zajištění rovnováhy mezi členskými státy při vynakládání úsilí v souvislosti s přijetím těchto osob a s následky z toho plynoucími, Úř. věst. L 212, ze 7. srpna 2001.

⁴³⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/115/ES ze dne 16. prosince 2008 o společných normách a postupech v členských státech při navrácení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí, Úř. věst. L 348 z 24. prosince 2008.

⁴³⁶ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 604/2013 ze dne 26. června 2013, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o mezinárodní ochranu podané státním příslušníkem třetí země nebo osobou bez státní příslušnosti v některém z členských států, Úř. věst. Evropské unie, L 180 z 29. června 2013.

7 Aplikace *non-refoulement* na vnitrostátní úrovni

V předchozích kapitolách jsem se zabývala *non-refoulement* z pohledu mezinárodního práva. Cílem bylo vymezit pro Českou republiku závazný mezinárodně právní rámec, do kterého by měla být zasazena národní právní úprava *non-refoulement*. Odpověď na otázku, v rámci jakých řízení je *non-refoulement* zakotveno na vnitrostátní úrovni, příp. které orgány jsou povinny ho aplikovat a jakým způsobem tak činí, podává tato kapitola.

Podle čl. 1 odst. 2 Ústavy ČR Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva. *Non-refoulement* lze obecně definovat jako mezinárodně právní závazek s aplikační předností.⁴³⁷ Dle Ústavního soudu patří *non-refoulement* mezi práva, jejichž derogace není dovolena, a je garantováno nejen smluvními instrumenty (čl. 7 MPOPP, čl. 3 Úmluvy proti mučení, čl. 3 EÚLP), ale současně je i normou obecného mezinárodního práva kogentní povahy.⁴³⁸ Nejvyšší správní soud odkazuje rovněž na oficiální výklad Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, dle kterého je *non-refoulement* součástí obyčejového mezinárodního práva,⁴³⁹ a tudíž závazné pro všechny státy. Nejvyšší správní soud chápe *non-refoulement* ve dvou smyslech. V užším slova smyslu se jedná o *non-refoulement* tak, jak je zakotveno v čl. 33 ŽÚ, a naopak v tom širším významu chápe *non-refoulement* dle čl. 3 EÚLP, judikatury ESLP (k čl. 3, čl. 8 EÚLP), čl. 3 Úmluvy proti mučení, čl. 7 MPOPP a případně ve světle dalších mezinárodních instrumentů,⁴⁴⁰ kterými je Česká republika vázána.

Na vnitrostátní úrovni je *non-refoulement* zakotveno v rámci čtyř řízení. Za prvé se jedná o řízení o udělení mezinárodní ochrany formou azylu nebo doplňkové ochrany dle zákona č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (7.1).⁴⁴¹ Za druhé je *non-refoulement* důvodem znemožňující vycestování v rámci rozhodování o správním vyhoštění cizince, které je upraveno zákonem č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (7.2).⁴⁴² Za třetí vyvstává povinnost státním orgánům zohlednit zásadu *non-refoulement* v rámci extradičního řízení upraveného zákonem č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů (7.3).⁴⁴³ A za čtvrté jsou to trestní

⁴³⁷ K aplikační přednosti *non-refoulement* srov. kapitola 1.1.

⁴³⁸ Usnesení Ústavního soudu ze dne 21. prosince 2004, sp. zn. II. ÚS 543/03.

⁴³⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. června 2007, sp. zn. 9 Azs 23/2007-64. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. července 2007, sp. zn. 2 Azs 30/2007-69. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. září 2007, sp. zn. 1 Azs 40/2007-129.

⁴⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. března 2008, sp. zn. 2 Azs 71/2006-82. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. února 2009, sp. zn. 1 Azs 107/2008-78.

⁴⁴¹ Dále jen „zákon o azylu“.

⁴⁴² Dále jen „zákon o pobytu cizinců“.

⁴⁴³ Dále jen „zákon o mezinárodní justiční spolupráci“.

soudy, které zohledňují *non-refoulement* při posuzování přípustnosti ukládání trestu vyhoštění dle zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (7.4). Jen pro úplnost uvádím, že za výjimečných okolností je *non-refoulement* zohledňováno v rámci řízení o udělení dočasné ochrany podle zákona č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců, ve znění pozdějších předpisů.⁴⁴⁴

Jak již bylo uvedeno, Česká republika dle čl. 1 odst. 2 Ústavy ČR dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva. Účelem tohoto ustanovení je, aby dodržováním pravidel mezinárodního práva, ať již obyčejových, smluvních či jiných, Česká republika přispívala k pokud možno harmonickému a předvídatelnému fungování mezinárodního společenství. K naplnění čl. 1 odst. 2 Ústavy ČR je tak třeba, aby každá entita, jejíž jednání je přičitatelné České republice, se chovala způsobem vedoucím k jeho naplnění.⁴⁴⁵ S ohledem na výše uvedená řízení, v rámci kterých je *non-refoulement* obsaženo a která na sebe mohou vzájemně navazovat či není ani vyloučen jejich souběh,⁴⁴⁶ je nezbytné poukázat na jeden ze základních praktických následků aplikační přednosti mezinárodně právního závazku *non-refoulement*. K přednostní aplikaci mezinárodního práva musí dojít vždy v tom řízení a před tím orgánem, kdy tato skutečnost vyjde najevo poprvé. Platí-li totiž obecně ústavní princip přednostní aplikace mezinárodní úmluvy, pak platí zásadně vždy a v každém okamžiku. Ze žádného ustanovení nelze restriktivně dovodit, že by se tato aplikace měla vázat k nějakému konkrétnímu časovému okamžiku, a žádný orgán tudíž nemůže legitimně od mezinárodního závazku, jehož si je nebo má být vědom, odhlédnout a jeho aplikaci odložit, resp. odkázat ji na pozdější chvíli, příp. na jiný orgán. Pokud by tedy striktní aplikace vnitrostátní právní normy měla vést nevyhnutelně k tomu, že by osoba mohla být vydána do země, kde by byl ohrožen její život či osobní svoboda nebo kde by byla vystavena mučení, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu, a takový výklad by zároveň znamenal porušení ať už čl. 33 ŽÚ, či čl. 2, čl. 3 EÚLP, musí se orgán aplikující vnitrostátní normu od ní odklonit a namísto ní zvolit takový výklad relevantních ustanovení, který zohlední imperativ ochrany základních lidských práv a svobod. Upřednostní se tak mezinárodně konformní výklad vnitrostátní právní normy, dle kterého je stát, v němž se uprchlík domáhá ochrany, povinen zabránit jeho navrácení do země, kde by byl jeho život v ohrožení.⁴⁴⁷

⁴⁴⁴ Dle § 1 odst. 3 zákona o dočasné ochraně cizinců je dočasná ochrana poskytována těm cizincům, kteří hromadně opustili stát, příp. se do něho nemohou vrátit.

⁴⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. března 2008, sp. zn. 2 Azs 71/2006-82. Rozsudek NSS ze dne 30. září 2010, sp. zn. 7 Azs 42/2010-146.

⁴⁴⁶ Např. § 80 odst. 3 písm. b) trestního zákoníku; § 16 odst. 2 zákona o azylu.

⁴⁴⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. června 2007, sp. zn. 9 Azs 23/2007-64. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. září 2007, sp. zn. 1 Azs 40/2007-129. Rozsudek NSS ze dne 1. srpna 2013, sp. zn. 6 As 28/2013-38, bod 24.

7.1 Řízení o udělení mezinárodní ochrany dle zákona o azylu

Zákon o azylu dle § 1 písm. b) upravuje řízení o udělení mezinárodní ochrany formou azylu nebo doplňkové ochrany. Zákon o azylu je navázán jak na Ženevskou úmluvu, MPOPP,⁴⁴⁸ Úmluvu proti mučení, EÚLP, tak i zároveň odráží úpravu relevantních směrnic a nařízení práva EU.⁴⁴⁹ Česká republika se rozhodla pro zavedení jednotného řízení o mezinárodní ochraně, které zahrnuje jak azylové řízení dle § 12 až § 14 zákona o azylu (včetně tzv. humanitárního azylu), tak řízení o doplňkové ochraně dle § 14a zákona o azylu. Nový pojem mezinárodní ochrana byl do zákona o azylu zaveden zákonem č. 165/2006 Sb., který rozsáhle novelizoval zákon o azylu. Mezinárodní ochrana tak může mít buď formu azylu, nebo doplňkové ochrany. Azyl je institutem, který slouží k ochraně žadatele před pronásledováním.⁴⁵⁰ Vedle toho doplňková ochrana dle § 14a zákona o azylu slouží k ochraně žadatele, který nespĺňuje důvody pro udělení azylu, před vážnou újmu, jež by mu hrozila v zemi, kam by byl navrácen (k důvodům udělení doplňkové ochrany blíže 7.1.2). Doplňková ochrana je tak ve vztahu k azylu ochranou subsidiární.⁴⁵¹

Doplňková ochrana je dle § 14a zákona o azylu vnitrostátním prostředkem k naplnění požadavku plynoucího ze zásady *non-refoulement* zakotvené v čl. 33 ŽÚ.⁴⁵² Zároveň je i provedením čl. 3 EÚLP⁴⁵³ a dalších lidskoprávních úmluv obsahujících *non-refoulement* (čl. 7 MPOPP, čl. 3 Úmluvy proti mučení). Primárním účelem zavedení institutu doplňkové ochrany⁴⁵⁴ byla transpozice kvalifikační směrnice,⁴⁵⁵ protože jak již bylo uvedeno v kapitole 6.1.2, je doplňková ochrana institutem vytvořeným na komunitární úrovni. Proto v případě potřeby výkladu § 14a zákona o azylu jsou jak správní orgán, tak správní soud, povinni postupovat eurokonformně, tzn. vykládat doplňkovou ochranu dle § 14a zákona o azylu, přihlížet ke znění a účelu čl. 15

⁴⁴⁸ KOSAR, *Zákon o azylu. Komentář*, s. 3.

⁴⁴⁹ ČIŽINSKÝ, Pavel a kol. *Cizinecké právo*. Praha: Linde, 2012, s. 177.

⁴⁵⁰ K tomu, kdo je azylantem a důvodům udělení azylu srov. § 2 odst. 6, 8, § 12 zákona o azylu.

⁴⁵¹ Rozsudek NSS ze dne 31. srpna 2011, sp. zn. 7 Azs 23/2011-83.

⁴⁵² Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. června 2007, sp. zn. 9 Azs 23/2007-64. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. září 2007, sp. zn. 1 Azs 40/2007-129.

⁴⁵³ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. září 2008, sp. zn. 3 Azs 48/2008-57.

⁴⁵⁴ Institut doplňkové ochrany tak, jak byl zakotven do českého zákona o azylu, současně zrušil úpravu tzv. překážek vycestování, které do té doby byly upraveny v § 91 zákona o azylu. Ačkoliv úprava těchto dvou institutů je v zásadě shodná, neboť jejich náplní je zásada *non-refoulement*, a po účinnosti zákona č. 165/2006 Sb. lze aplikovat závěry, ke kterým dospěla judikatura k překážkám vycestování i na doplňkovou ochranu, je zapotřebí věnovat pozornost určitým nuancím a změnám, ke kterým došlo. K prvotní důsledné komparaci těchto dvou institutů srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. února 2009, sp. zn. 1 Azs 107/2008-78. Dále srov. rozsudek NSS ze dne 19. prosince 2008, sp. zn. 5 Azs 83/2008-65.

⁴⁵⁵ KOSAR, *Zákon o azylu. Komentář*, s. 158.

kvalifikační směrnice recast, která upravuje totožnou materii, a sledovat nejen výklad Soudního dvora Evropských společenství, ale i judikaturu ESLP.⁴⁵⁶

Orgánem příslušným k řízení o udělení mezinárodní ochrany je Ministerstvo vnitra, odbor azylové a migrační politiky.⁴⁵⁷ Rozhodnutí Ministerstva vnitra ve věcech mezinárodní ochrany lze napadnout žalobou dle § 32 zákona o azylu. Za splnění podmínek lze následně podat ve věcech mezinárodní ochrany kasační stížnost dle § 104a odst. 1 zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního, ve znění pozdějších předpisů.

7.1.1 Vymezení rozdílu mezi azylem a doplňkovou ochranou

Jak azyl, tak i doplňková ochrana jsou dvě svébytné formy mezinárodní ochrany vyžadující ze strany rozhodujícího orgánu samostatné posouzení. Podá-li osoba žádost u udělení mezinárodní ochrany, je správní orgán povinen nejdříve zkoumat, zda takový žadatel splňuje podmínky pro udělení azylu. Otázka udělení doplňkové ochrany nastupuje teprve poté, co byl učiněn negativní závěr ohledně podmínek udělení azylu. Podmínky pro přiznání každé z uvedených forem mezinárodní ochrany se však liší a jejich udělení či neudělení spočívá na výkladu a posouzení odlišných právních pojmů.

Právo azylu tak, jak je zakotveno v čl. 43 Listiny základních práv a svobod nelze považovat za nárokové.⁴⁵⁸ Dle § 12 zákona o azylu se azyl udělí cizinci, bude-li v řízení o udělení mezinárodní ochrany zjištěno, že cizinec je a) pronásledován za uplatňování politických práv a svobod, nebo za b) má odůvodněný strach z pronásledování z důvodu rasy, pohlaví, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro zastávání určitých politických názorů ve státě, jehož občanství má, nebo, v případě že je osobou bez státního občanství, ve státě jeho posledního trvalého bydliště. Za pronásledování se pro splnění podmínek udělení azylu považuje závažné porušení lidských práv, jakož i opatření působící psychický nátlak nebo jiná obdobná jednání, pokud jsou prováděna, podporována nebo trpěna původci pronásledování. Lze tak obecně konstatovat, že pro udělení azylu je nezbytné, aby došlo k dostatečně intenzivní újmě na lidských právech cizince a zároveň, aby tato újma byla způsobena z některého z taxativně stanovených důvodů.⁴⁵⁹

Dle § 14a odst. 1 zákona o azylu se doplňková ochrana udělí cizinci, který nespĺňuje podmínky pro udělení azylu, bude-li v řízení o udělení mezinárodní ochrany zjištěno, že v jeho

⁴⁵⁶ Rozsudek NSS ze dne 11. února 2009, sp. zn. 1 Azs 107/2008-78. Rozsudek NSS ze dne 18. dubna 2013, sp. zn. 1 Azs 3/2013-27, bod 28.

⁴⁵⁷ § 8 zákona o azylu.

⁴⁵⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 30. ledna 2007, sp. zn. IV. ÚS 553/06, bod 29. Usnesení Ústavního soudu ze dne 1. března 2012, sp. zn. II. ÚS 2283/11. Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2012, sp. zn. Pl. ÚS 37/10, bod 27.

⁴⁵⁹ KOSARĚ. *Zákon o azylu. Komentář*, s. 160.

případě jsou dány důvodné obavy, že pokud by byl vrácen do státu, jehož je státním občanem, nebo v případě, že je osobou bez státního občanství, do státu svého posledního trvalého bydliště, hrozilo by mu skutečné nebezpečí vážné újmy a že nemůže nebo není ochoten z důvodu takového nebezpečí využít ochrany státu, jehož je státním občanem, nebo svého posledního trvalého bydliště. Vážnou újmu, která brání v navrácení cizince, je dle § 14a odst. 2 zákona o azylu za a) uložení nebo vykonání trestu smrti, b) mučení nebo nelidské či ponižující zacházení nebo trestání žadatele o mezinárodní ochranu, c) vážné ohrožení života nebo lidské důstojnosti z důvodu svévolného násilí v situacích mezinárodního nebo vnitřního ozbrojeného konfliktu a za d) pokud by vycestování cizince bylo v rozporu s mezinárodními závazky České republiky.

Základním rozdílem mezi doplňkovou ochranou a azylem je absence kauzální spojitosti vážné újmy s taxativními důvody pronásledování.⁴⁶⁰ Doplňková ochrana, která zakotvila v zákoně o azylu zásadu *non-refoulement*, tak zabezpečuje, že uprchlík nebude ani v případě, není-li mu z různých důvodů udělen azyl, vydán do země, kde by byl zásadním způsobem objektivně ohrožen na životě, svobodě či tělesné integritě. Smyslem a účelem doplňkové ochrany je poskytnout subsidiární ochranu a možnost legálního pobytu na území České republiky těm žadatelům o mezinárodní ochranu, kterým nebyl udělen azyl, ale u nichž by bylo z důvodů taxativně uvedených v § 14a zákona o azylu neúnosné, nepřiměřené či jinak nežádoucí požadovat jejich vycestování.⁴⁶¹ Doplňková ochrana se ve vztahu k azylu odlišuje rovněž důkazním standardem (reálné nebezpečí v. přiměřená pravděpodobnost u azylu, srov. 7.1.3) i okamžikem, ke kterému je posuzováno naplnění podmínek pro udělení azylu nebo doplňkové ochrany (srov. 7.1.4).

7.1.2 Podmínky udělení doplňkové ochrany

Aby mohla být cizinci udělena doplňková ochrana, je třeba splnit kumulativně podmínky stanovené v § 14a zákona o azylu. Za prvé se žadatel musí nacházet mimo zemi svého původu, za druhé nesplňuje podmínky pro udělení azylu, za třetí musí mít důvodné obavy, že mu hrozí skutečné nebezpečí (reálná hrozba) vážné újmy, za čtvrté nemůže nebo není ochoten využít ochrany v zemi původu a za páté se na něj nesmí vztahovat vylučující klauzule dle § 15a zákona o azylu.⁴⁶² Doplňková ochrana se udělí pouze za předpokladu, že cizinci hrozí skutečné nebezpečí

⁴⁶⁰ Rozsudek NSS ze dne 4. února 2009, sp. zn. 3 Azs 75/2008-109.

⁴⁶¹ Rozsudek NSS ze dne 28. dubna 2009, sp. zn. 9 Azs 11/2009-99. Rozsudek NSS ze dne 12. března 2015, sp. zn. 7 Azs 260/2014-44.

⁴⁶² Rozsudek NSS ze dne 31. října 2008, sp. zn. 5 Azs 50/2008-62. Rozsudek NSS ze dne 16. května 2013, sp. zn. 5 Azs 10/2012-68. Rozsudek NSS ze dne 31. července 2014, sp. zn. 5 Azs 20/2014-44.

vážné újmy, která je vymezena v § 14a odst. 2 zákona o azylu. Výčet podob vážné újmy je stanoven taxativně, což znamená, že z jiných důvodů nelze doplňkovou ochranu udělit.⁴⁶³

Původci této vážné újmy mohou být vedle státu, příp. entit, které ovládají podstatnou část státního území i nestátní subjekty, soukromé osoby.⁴⁶⁴ Východiskem pro stanovení soukromých původců reálného nebezpečí vážné újmy se stala judikatura ESLP k čl. 3 EÚLP.⁴⁶⁵ V případech soukromých původců nicméně vyvstává otázka, zda je žadatel o mezinárodní ochranu povinen se nejdříve obrátit za účelem poskytnutí ochrany na orgány v zemi, ze které přichází. I přesto, že čl. 7 odst. 2 kvalifikační směrnice nebyl transponován do zákona o azylu, judikatura NSS dovodila, že povinnost obrátit se nejprve s žádostí o pomoc na vnitrostátní orgány v zemi původu vyvstává tehdy, pokud jsou schopny jí poskytnout účinnou ochranu.⁴⁶⁶ Požadavek účinné ochrany v zemi původu tak v souladu s eurokonformním výkladem stanovila až judikatura.⁴⁶⁷ Kvalifikační směrnice recast čl. 7 odst. 2 o tento požadavek výslovně doplnila a nově tak ochrana před vážnou újmu musí být v zemi původu účinná a nesmí být pouze dočasná.

Doplňková ochrana se udělí cizinci, kterému hrozí skutečné nebezpečí, že by byl po svém návratu vystaven některé z následujících podob vážné újmy. Za prvé se za vážnou újmu dle § 14a odst. 2 písm. a) zákona o azylu považuje i „jen“ reálná hrozba uložení nebo vykonání trestu smrti nebo poprav.⁴⁶⁸ Za druhé, § 14a odst. 2 písm. b) zákona o azylu považuje za vážnou újmu mučení nebo nelidské či ponižující zacházení nebo trestání žadatele o mezinárodní ochranu.⁴⁶⁹ Toto ustanovení je přímou reflexí čl. 3 EÚLP, ze kterého vychází a je proto na něj aplikovatelná judikatura ESLP.⁴⁷⁰ § 14a odst. 2 písm. b) zákona o azylu představuje jádro doplňkové ochrany.⁴⁷¹ Ačkoliv by se mohlo zdát, že vážná újma dle § 14a odst. 2 písm. b) zákona o azylu je totožná s čl. 3 EÚLP, není tomu tak. Základním rozdílem je rozsah jejich osobní působnosti. Zatímco čl. 3 EÚLP chrání každého, kdo podléhá jurisdikci smluvního státu EÚLP a je absolutní, neumožňující výjimky, dle čl. 2 písm. f) kvalifikační směrnice recast je osobou, která má nárok na doplňkovou ochranu státní příslušník třetí země nebo osoba bez státní příslušnosti (nikoliv

⁴⁶³ Rozsudek NSS ze dne 7. srpna 2007, sp. zn. 5 Azs 15/2007-79, dle kterého: „*obavy stěžovatele, že v případě návratu do Slovenské demokratické republiky bude nezaměstnaný, že bude pronásledovaný pro své (doposud neprojevené) politické přesvědčení, nelze považovat za hrozbu skutečného nebezpečí vážné újmy, jak je vymezena v § 14a zákona o azylu*“.

⁴⁶⁴ Rozsudek NSS ze dne 16. září 2008, sp. zn. 3 Azs 48/2008-57. Rozsudek NSS ze dne 30. srpna 2012, sp. zn. 3 Azs 37/2012-22, bod 24.

⁴⁶⁵ Rozsudek NSS ze dne 31. října 2008, sp. zn. 5 Azs 50/2008-62.

⁴⁶⁶ Usnesení NSS ze dne 17. června 2015, sp. zn. 3 Azs 30/2015-23. Usnesení NSS ze dne 27. května 2015, sp. zn. 2 Azs 52/2015-52, bod 17.

⁴⁶⁷ Rozsudek NSS ze dne 31. října 2008, sp. zn. 5 Azs 50/2008-62.

⁴⁶⁸ Rozsudek NSS ze dne 11. února 2009, sp. zn. 1 Azs 107/2008-78. Rozsudek NSS ze dne 28. července 2009, sp. zn. 5 Azs 40/2009-74.

⁴⁶⁹ Transpozice čl. 15 písm. b) kvalifikační směrnice recast.

⁴⁷⁰ Rozsudek Soudního dvora Evropských společenství ve věci Meki Elgafaji a Noor Elgafaji proti Staatssecretaris van Justitie ze dne 17. února 2009. C-465/07, bod 28. Rozsudek NSS ze dne 9. října 2009, sp. zn. 6 Azs 34/2009-89.

⁴⁷¹ KOSAR. *Zákon o azylu. Komentář*, s. 180.

občané EU) a to navíc za předpokladu, že na ni nedopadá vylučující klauzule v čl. 17 kvalifikační směrnice recast. Z § 14a odst. 2 písm. b) zákona o azylu tak vyvstává požadavek, aby správní orgány a správní soudy zohledňovaly v rámci rozhodování o udělení doplňkové ochrany při tomto typu vážné újmy aktuální judikaturu ESLP k čl. 3 EÚLP. Dle § 14a odst. 2 písm. b) zákona o azylu může žadatel o mezinárodní ochranu, který trpí závažnou nemocí, za zcela výjimečných okolností hrozit skutečné nebezpečí vážné újmy, pokud by byl navrácen do země, kde nebude dostupná potřebná zdravotní péče.⁴⁷²

Za třetí je dle § 14a odst. 2 písm. c) zákona o azylu vážnou újmou vážné ohrožení života nebo lidské důstojnosti z důvodu svévolného násilí v situacích mezinárodního nebo vnitřního ozbrojeného konfliktu.⁴⁷³ Toto ustanovení zahrnuje obecnější nebezpečí újmy, tudíž i nižší míru individualizace hrozby vážné újmy než, jak je tomu v čl. 15 písm. a) a b) kvalifikační směrnice recast.⁴⁷⁴ Dle Kosaře lze shrnout, že v případě „více intenzivního ozbrojeného konfliktu“ (tzv. totálního konfliktu) hrozí vážná újma ve smyslu čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice recast v zásadě každému žadateli přicházejícímu z této země či postiženého regionu, neboť pouhá přítomnost na takovém území jej vystavuje reálnému nebezpečí ohrožení života.⁴⁷⁵ V případě „méně intenzivního ozbrojeného konfliktu“ musí žadatel prokázat dostatečnou míru individualizace.⁴⁷⁶

V posledním případě se za vážnou újmu považuje v § 14a odst. 2 písm. d) zákona o azylu, pokud by vycestování cizince bylo v rozporu s mezinárodními závazky České republiky. Ačkoliv toto ustanovení nemělo ekvivalent v kvalifikační směrnici, a nemá ani v nynější kvalifikační směrnici recast, členským státům není bráněno v tom, aby zavedly příznivější normy pro určování osob, které mají nárok na doplňkovou ochranu.⁴⁷⁷ V tomto ustanovení se jedná zejména o případy, kdy by nucené vycestování některého z rodinných příslušníků mohlo vést k porušení čl. 8 EÚLP,⁴⁷⁸ k nepřiměřenému zásahu do soukromého a rodinného života.

⁴⁷² Rozsudek NSS ze dne 9. října 2009, sp. zn. 6 Azs 34/2009-89. Nález Ústavního soudu ze dne 29. ledna 2014, sp. zn. II. ÚS 1221/13, bod 32. Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. dubna 2015, sp. zn. IV. ÚS 3608/14.

⁴⁷³ Rozsudek NSS ze dne 13. března 2009, sp. zn. 5 Azs 28/2008-68.

⁴⁷⁴ Rozsudek Soudního dvora Evropských společenství ve věci Meki Elgafaji a Noor Elgafaji proti Staatssecretaris van Justitie ze dne 17. února 2009. C-465/07, bod 33-43.

⁴⁷⁵ Úroveň totálního konfliktu nedosahuje v současné době ani Ukrajina (srov. usnesení NSS ze dne 15. ledna 2015, sp. zn. 7 Azs 265/2014-17).

⁴⁷⁶ KOSAŘ, David. Soudní dvůr Evropských společenství – Elgafaji: K doplňkové ochraně poskytované obětem ozbrojených konfliktů. *Soudní rozhledy*, Praha: C. H. Beck, 2009, roč. 15, č. 6, s. 232-237.

⁴⁷⁷ Čl. 3 kvalifikační směrnice recast.

⁴⁷⁸ Rozsudek NSS ze dne 25. ledna 2013, sp. zn. 5 Azs 7/2012-28. Rozsudek NSS ze dne 24. července 2013, sp. zn. 6 Azs 15/2013-35, bod 21.

7.1.3 Důkazní standard v rámci řízení o udělení doplňkové ochrany

Pokud jde o standard důkazního břemene, NSS akceptoval test „přiměřené pravděpodobnosti“ pro zkoumání „odůvodněnosti strachu z pronásledování“ v rámci naplnění podmínek pro udělení azylu a test „reálného nebezpečí“ pro zkoumání „důvodnosti obav, že cizinec utrpí vážnou újmu“ pro případ udělení doplňkové ochrany.⁴⁷⁹ Test reálného nebezpečí (dle § 14a zákona o azylu skutečného nebezpečí) je totožný s důkazním standardem, který je používán v čl. 3 EÚLP. Reálným nebezpečím je nutno rozumět, že ve významném procentu případů obdobných situací stěžovatele dojde k nežádoucímu následku, takže stěžovatel má dobré důvody se domnívat, že takovýto následek může s významnou pravděpodobností postihnout i jeho. Test reálného nebezpečí je vůči stěžovateli přísnější než test přiměřené pravděpodobnosti. Ani test reálného nebezpečí ale nedosahuje intenzity trestního standardu „nade vší pochybnost“, ani důkazního standardu užívaného v zemích common law v civilních věcech (vyšší pravděpodobnost že ano, než že ne).⁴⁸⁰ Lze tak obecně stanovit, že pro udělení doplňkové ochrany je vyžadováno, aby cizinci hrozilo skutečné nebezpečí vážné újmy, reálné ohrožení jeho života, nikoliv pouhá možnost (pravděpodobnost) vzniku takové újmy.⁴⁸¹

Smyslem řízení o udělení mezinárodní ochrany je posoudit jednak všechna tvrzení žadatele vztahující se k důvodům, pro něž se obává návratu do země původu, a dále zohlednit aktuální bezpečnostní situaci v zemi původu. Žádost o udělení mezinárodní ochrany je nutno posuzovat na základě skutečností, které žadatel uvede či které ve správním řízení jinak vyjdou najevo, a to z hlediska všech zákonných forem mezinárodní ochrany.⁴⁸² Pro udělení doplňkové ochrany se vyžaduje spojení bezpečnostní situace v zemi návratu s konkrétním postavením a osobními okolnostmi žadatele.⁴⁸³ Řízení o mezinárodní ochraně je specifické tím, že je v něm často nutno rozhodovat za důkazní nouze, jedná se o prospektivní rozhodování (tj. posuzuje se skutečné nebezpečí vážné újmy, jež hrozí v budoucnu), a tím, že nesprávné rozhodnutí má pro stěžovatele obzvláště závažné důsledky. Těmto specifickým řízení o mezinárodní ochraně odpovídá i standard a rozložení důkazního břemene, jež jsou vychýleny ve prospěch žadatele o mezinárodní ochranu.⁴⁸⁴

Pokud jde o břemeno tvrzení v řízení o udělení mezinárodní ochrany, to stíhá žadatele o mezinárodní ochranu.⁴⁸⁵ V první fázi správního řízení o udělení mezinárodní ochrany se vyžaduje,

⁴⁷⁹ Rozsudek NSS ze dne 28. května 2009, sp. zn. 3 Azs 13/2009-47. Nález Ústavního soudu ze dne 29. ledna 2014, sp. zn. II. ÚS 1221/13, bod 19.

⁴⁸⁰ Rozsudek NSS ze dne 30. září 2008, sp. zn. 5 Azs 66/2008-70.

⁴⁸¹ Rozsudek NSS ze dne 11. února 2009, sp. zn. 1 Azs 107/2008-78.

⁴⁸² Rozsudek NSS ze dne 4. července 2013, sp. zn. 7 Azs 9/2013-42.

⁴⁸³ Čl. 4 odst. 3 kvalifikační směrnice recast.

⁴⁸⁴ Rozsudek NSS ze dne 18. prosince 2014, sp. zn. 2 Azs 139/2014-38, bod 19.

⁴⁸⁵ Rozsudek NSS ze dne 16. července 2015, sp. zn. 5 Azs 100/2014-63.

aby to byl žadatel, který dle § 49a zákona o azylu a čl. 4 odst. 1 kvalifikační směrnice recast předloží informace a skutečnosti odůvodňující jeho obavu z návratu do země. Břemeno důkazní je naopak již výrazněji rozloženo mezi žadatele o mezinárodní ochranu a rozhodující orgán. Prokazování jednotlivých skutečností je primárně úkolem žadatele, ale rozhodující orgán je povinen zajistit k dané žádosti o mezinárodní ochranu maximální možné množství důkazů, a to jak těch, které vyvracejí tvrzení žadatele, tak těch, co je podporují. V mnoha případech však musí správní orgán rozhodovat za důkazní nouze, tj. tehdy, když není ani žadatel, ani správní orgán schopen doložit, či vyvrátit určitou skutečnost či tvrzení žádným přesvědčivým důkazem. Zde pak zůstává jediným důkazním prostředkem výpověď žadatele a klíčovým faktorem se stává posouzení celkové věrohodnosti žadatele a posouzení pravděpodobnosti, zda k události opravdu došlo tak, jak vypovídá žadatel. V řízení o udělení mezinárodní ochrany se uplatňuje pravidlo, podle kterého jsou pochybnosti ve výpovědi žadatele vykládány v jeho prospěch.⁴⁸⁶

Při hodnocení situace v zemi původu mají rozhodující orgány povinnost zohlednit všechny významné skutečnosti týkající se země, kam má být osoba vrácena.⁴⁸⁷ Mezi nimi lze uvést způsob výkonu státní moci v daném státě, možnost uplatňování politických práv, úroveň dodržování lidských práv,⁴⁸⁸ přičemž se nelze spoléhat na to, že je daný stát smluvní stranou některé z lidskoprávních úmluv, aniž by si rozhodující orgán opatřil informace, jak je tomu v aplikační praxi.⁴⁸⁹ Při posuzování obecné bezpečnostní situace v takové zemi rozhodující orgán vychází z celé řady informací, které jsou mu předloženy jak osobou, o jejíž navrácení se jedná, případně z těch, které si sám vyžádá. Stejně jako ESLP, který stanovil kritéria, na základě kterých hodnotí informace z takto předložených materiálů, i Nejvyšší správní soud uvedl, jaká pravidla je nutno při používání těchto materiálů o zemích původu dodržovat. Informace o zemi původu musí být v maximální možné míře (1) relevantní, (2) důvěryhodné a vyvážené, (3) aktuální, ověřené z různých zdrojů, a (4) transparentní a dohledatelné.⁴⁹⁰ Důraz je kladen především na aktuálnost těchto informací, zohledňující případné změny, které mohou nastat.⁴⁹¹ Rozhodující orgány vycházejí ve většině případů ze zpráv Ministerstva zahraničních věcí ČR, Odboru migrační a azylového politicky při Ministerstvu vnitra, Ministerstva zahraničí USA o stavu dodržování lidských práv, informací poskytnutých UNHCR, od nevládních organizací, kterými jsou např. Amnesty International, Human Rights Watch, Freedom House, Mezinárodní organizace pro migraci, Organizace pro pomoc uprchlíkům, o. s. Vzhledem k tomu, že na řízení

⁴⁸⁶ Rozsudek NSS ze dne 30. září 2008, sp. zn. 5 Azs 66/2008-70.

⁴⁸⁷ Čl. 4 odst. 3 písm. a) kvalifikační směrnice recast.

⁴⁸⁸ Rozsudek NSS ze dne 28. dubna 2011, sp. zn. 1 Azs 4/2011-170, bod 20.

⁴⁸⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 5. září 2012, sp. zn. II. ÚS 670/12, bod 33.

⁴⁹⁰ Rozsudek NSS ze dne 4. února 2009, sp. zn. 1 Azs 105/2008-81, bod 16. Rozsudek NSS ze dne 28. května 2009, sp. zn. 3 Azs 13/2009-47. Rozsudek NSS ze dne 28. května 2009, sp. zn. 6 Azs 26/2009-100.

⁴⁹¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 21. prosince 2004, sp. zn. II. ÚS 543/03.

ve věcech mezinárodní ochrany se dle § 9 zákona o azylu použije zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, lze ke zjištění stavu věci tak, jak stanoví § 3 správního řádu, užít všech důkazních prostředků. Proto není např. vyloučeno užití videozáznamu, který bude umístěn na internetovém serveru.⁴⁹²

Individuálními okolnostmi, které mohou odůvodňovat vedle obecné situace v zemi udělení doplňkové ochrany, mohou být případy domácího násilí na ženách obávající se návratu do země původu,⁴⁹³ příslušníků skupin (např. členů menšin, političtí vězni),⁴⁹⁴ ženy vystavené obřízce,⁴⁹⁵ předchozí jednání žadatele,⁴⁹⁶ předchozí mučení či vystavení stěžovatele zakázanému zacházení,⁴⁹⁷ nenastoupení k výkonu vojenské služby (příp. dezerce).⁴⁹⁸

7.1.4 Časový okamžik posuzování skutečného nebezpečí vážné újmy

Časovým okamžikem, ke kterému se rozhoduje o splnění podmínek pro udělení doplňkové ochrany, je doba návratu osoby do země.⁴⁹⁹ Aplikace institutu doplňkové ochrany se vztahuje k objektivním hrozbám po případném návratu žadatele do země původu. Dokazování a posuzování skutkových okolností, konkrétně situace v zemi původu žadatele ve vztahu k jeho individuálním poměrům a k dalším faktům, je tak nutno vždy vázat k okamžiku, kdy má být o doplňkové ochraně rozhodováno, se zřetelem k současnosti, blízké budoucnosti, nikoli však směrem do minulosti.⁵⁰⁰ Na rozdíl od podmínek udělení azylu byl v případě doplňkové ochrany přijat prospektivní přístup, který odpovídá čl. 4 odst. 3 písm. a) kvalifikační směrnice recast.

7.1.5 Projev aplikační přednosti *non-refoulement* ve vnitrostátní právní úpravě

V řízení o udělení mezinárodní ochrany existují mezinárodní závazky, které je třeba respektovat. Jedním z nich je nepochybně *non-refoulement* s aplikační předností. Rozhodnutí správního orgánu ve věcech mezinárodní ochrany podléhá soudnímu přezkumu v rámci správního soudnictví. Nejvyšší správní soud ve své judikatuře konstatuje, že soud je i při aplikaci kogentních norem procesního práva vázán čl. 10 Ústavy. Nesmí proto použít vnitrostátní procesní normu tak, pokud by její aplikace nevyhnutelně vedla k porušení zásady *non-refoulement*

⁴⁹² Rozsudek NSS ze dne 28. května 2009, sp. zn. 6 Azs 26/2009-100 (důkaz videozáznamem na youtube.com, který měl poukázat na to, jak je zacházeno s homosexuály v Maroku).

⁴⁹³ Rozsudek NSS ze dne 25. ledna 2011, sp. zn. 6 Azs 36/2010-274.

⁴⁹⁴ Rozsudek NSS ze dne 31. srpna 2011, sp. zn. 7 Azs 23/2011-83.

⁴⁹⁵ Rozsudek NSS ze dne 27. října 2011, sp. zn. 6 Azs 22/2011-108 (Nigérie).

⁴⁹⁶ Rozsudek NSS ze dne 19. prosince 2014, sp. zn. 5 Azs 104/2014-39 (stěžovatel opustil Kyrgyzstán z důvodu obav z pomsty ze strany syna bývalého ministra vnitra Kyrgyzské republiky za fyzické napadení jeho otce během veřejného vystoupení, jehož se žadatel účastnil).

⁴⁹⁷ Rozsudek NSS ze dne 16. května 2013, sp. zn. 5 Azs 10/2012-68.

⁴⁹⁸ Rozsudek NSS ze dne 8. července 2015, sp. zn. 6 Azs 290/2014-39.

⁴⁹⁹ Rozsudek NSS ze dne 19. května 2009, sp. zn. 1 Azs 20/2009-68.

⁵⁰⁰ Rozsudek NSS ze dne 14. června 2007, sp. zn. 9 Azs 23/2007-64. Rozsudek NSS ze dne 17. března 2008, sp. zn. 5 Azs 80/2007-87. Rozsudek NSS ze dne 19. září 2007, sp. zn. 1 Azs 40/2007-129.

obsažené v čl. 33 odst. 1 ŽÚ či k porušení zákazu vyhostit cizince do země, kde by byl vystaven hrozbě mučení, nelidského, ponižujícího zacházení či trestu, jenž vyplývá z čl. 3 EÚLP a z judikatury ESLP tento článek vykládající.⁵⁰¹

Mezi tyto procesní normy, jejichž striktní aplikace by mohla vést k porušení *non-refoulement* a které tak *non-refoulement* musí ustoupit, lze zařadit zejména § 71 odst. 2 větu třetí zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů (ačkoliv toto ustanovení zakazuje po lhůtě rozšiřovat žalobu o další žalobní body, je v souladu s *non-refoulement*, pokud soud přihlédne k důkazům předloženým stěžovatelem i po takto stanovené lhůtě),⁵⁰² a § 75 odst. 1 soudního řádu správního, dle kterého obecně správní soud při přezkoumávání rozhodnutí správního orgánu vychází ze skutkového a právního stavu, který tu byl v době rozhodování správního orgánu (v souladu s *non-refoulement* je zohlednění změny situace v zemi původu, která nastala až po rozhodnutí správního orgánu).⁵⁰³ K prolomení pravidla v § 75 odst. 1 s. ř. s. může dojít i ve vztahu k novým skutkovým okolnostem, které nastaly až po právní moci rozhodnutí správního orgánu a které by mohly být relevantní pro udělení doplňkové ochrany.⁵⁰⁴ K takovému postupu nemusí rozhodující orgán přistoupit v případě, že nehrozí bezprostřední navrácení osoby a existují další procesní nástroje, které mohou zabránit jejímu vydání (např. podání opakované žádosti o mezinárodní ochranu).⁵⁰⁵ NSS v tomto ohledu odkazuje i na případy, kdy v průběhu řízení o udělení mezinárodní ochrany by bylo zahájeno extradiční řízení a kdy tak dalším procesním nástrojem může být rozhodnutí ministra spravedlnosti o povolení vydat takovou osobu v rámci extradičního řízení.⁵⁰⁶

Lze tak shrnout, že povinnost zohlednit skutečnosti, které indikují aktivaci zásady *non-refoulement*, vyvstává v řízení před správním orgánem, správním soudem, bez ohledu na to, zda by

⁵⁰¹ Rozsudek NSS ze dne 21. března 2006, sp. zn. 2 Azs 75/2005-75. Rozsudek NSS ze dne 26. července 2013, sp. zn. 6 As 48/2013-33, bod 19.

⁵⁰² Rozsudek NSS ze dne 21. března 2006, sp. zn. 2 Azs 75/2005-75. Rozsudek NSS ze dne 19. září 2007, sp. zn. 1 Azs 40/2007-129. Usnesení NSS ze dne 14. května 2015, sp. zn. 3 Azs 156/2014-82. Usnesení NSS ze dne 21. května 2015, sp. zn. 9 Azs 14/2015-50, bod 18.

⁵⁰³ Rozsudek NSS ze dne 28. dubna 2010, sp. zn. 2 Azs 8/2010-75.

⁵⁰⁴ Rozsudek NSS ze dne 4. února 2013, sp. zn. 8 Azs 27/2012-65, bod 32. Rozsudek NSS ze dne 29. dubna 2014, sp. zn. 5 Azs 18/2014-31, bod 28. Rozsudek NSS ze dne 28. ledna 2015, sp. zn. 1 Azs 200/2014-27, bod 19.

⁵⁰⁵ Rozsudek NSS ze dne 28. února 2011, sp. zn. 8 Azs 1/2011-82. Usnesení NSS ze dne 2. dubna 2014, sp. zn. 3 Azs 27/2013-21. Usnesení NSS ze dne 18. března 2015, sp. zn. 3 Azs 237/2014-25.

⁵⁰⁶ Rozsudek NSS ze dne 15. května 2013, sp. zn. 3 Azs 56/2012-81. Z aplikační přednosti *non-refoulement* plyne, že každá entita, jejíž jednání je přičitatelné České republice, se musí chovat v souladu s ní. Ve věcech týkajících se ukončení pobytu žadatele o udělení mezinárodní ochrany se proto každý státní orgán, kterému věc žadatele v nějakém ohledu přísluší, musí zabývat tím, zda ukončením pobytu žadatele na území České republiky či kroky, jež k němu bezprostředně vedou, se Česká republika nedopustí porušení svých mezinárodních závazků, zejména v oblasti lidských práv. Pokud je Ministerstvo vnitra tím orgánem, který je příslušný k řízení o udělení mezinárodní ochrany, je nepochybné, že v těchto řízeních je především Ministerstvo vnitra tím subjektem, na němž spočívá závazek k tomu, aby Česká republika neporušila zásadu *non-refoulement*. Ministerstvo vnitra se tohoto zákonem svěřeného mezinárodního závazku nesmí zprostit tím, že by jeho hodnocení přenechalo nebo přeneslo na jiný orgán, byť by to byl soud nebo ministr spravedlnosti rozhodující o povolení vydání k trestnímu stíhání do ciziny.

byly namítány.⁵⁰⁷ Tímto pravidlem je vázán i NSS, který je v řízení o kasační stížnosti povinen hodnotit aktuální bezpečnostní situaci v zemi, kam má být osoba navrácena. K zajištění zásady *non-refoulement* tedy musí rozhodující orgány vyvinout přiměřenou aktivitu i z moci úřední.⁵⁰⁸

7.2 Správní vyhoštění cizince

Správní vyhoštění cizince je upraveno v zákoně o pobytu cizinců. Správní vyhoštění je dle § 118 odst. 1 zákona o pobytu cizinců definováno jako ukončení pobytu cizince na území, které je spojeno se stanovením doby vycestování z území a doby, po kterou nelze umožnit cizinci vstup na území. Správní vyhoštění je svým obsahem rozhodnutím nikoli sankční povahy, ale správním rozhodnutím, které obsahově vyjadřuje zájem státu na tom, aby se jím dotčený cizinec na území státu nezdržoval.⁵⁰⁹ Dle § 120a odst. 1 zákona o pobytu cizinců je policie v rámci rozhodování o správním vyhoštění povinna vyžádat si závazné stanovisko od ministerstva, zda je vycestování cizince možné. Závazné stanovisko Ministerstva vnitra k vycestování cizince je podkladem pro vydání rozhodnutí o správním vyhoštění.⁵¹⁰ V rámci tohoto závazného stanoviska Ministerstvo vnitra hodnotí, zda jsou v případě cizince dány důvody znemožňující jeho vycestování dle § 179 zákona o pobytu cizinců.

Vycestování cizince není možné v případě, že dojde k naplnění některého z důvodů, který znemožňuje jeho vycestování. Dle § 179 odst. 1 zákona o pobytu cizinců není vycestování cizince možné v případě, že jsou dány důvodné obavy, že pokud by byl cizinec vrácen do státu, jehož je státním občanem, nebo v případě, že je osobou bez státního občanství, do státu svého posledního trvalého bydliště, hrozilo by mu skutečné nebezpečí vážné újmy stanovené v § 179 odst. 2 zákona o pobytu cizinců, a že nemůže nebo není ochoten z důvodu takového nebezpečí využít ochrany státu, jehož je státním občanem, nebo svého posledního trvalého bydliště. Za vážnou újmu se dle § 179 odst. 2 zákona o pobytu cizinců považuje za a) uložení nebo vykonání trestu smrti, b) mučení nebo nelidské či ponižující zacházení nebo trestání, c) vážné ohrožení života nebo lidské důstojnosti z důvodu svévolného násilí v situacích mezinárodního nebo vnitřního ozbrojeného konfliktu, nebo za d) pokud by vycestování cizince bylo v rozporu s mezinárodními závazky České republiky.

⁵⁰⁷ Usnesení NSS ze dne 18. března 2014, sp. zn. 2 Azs 19/2013-32. Usnesení NSS ze dne 14. května 2015, sp. zn. 3 Azs 156/2014-82.

⁵⁰⁸ Rozsudek NSS ze dne 11. února 2009, sp. zn. 1 Azs 107/2008-78. Usnesení NSS ze dne 20. května 2014, sp. zn. 2 Azs 20/2013-35.

⁵⁰⁹ Rozsudek NSS ze dne 1. března 2011, sp. zn. 2 As 6/2011-62, bod 23.

⁵¹⁰ Rozsudek NSS ze dne 15. dubna 2015, sp. zn. 1 Azs 21/2015-37, bod 13.

Účelem úpravy obsažené v § 179 zákona o pobytu cizinců (a § 120 zák. o pobytu cizinců) je naplnění zásady *non-refoulement*, která vyplývá z čl. 33 ŽÚ a z čl. 3 EÚLP.⁵¹¹ Obdobně je zásada *non-refoulement* vyjádřena v § 14a zákona o azylu. Společným znakem posouzení důvodů, které znemožňují vycestování cizince v rámci správního vyhoštění a doplňkové ochrany je zkoumání hrozby vážné újmy v případě návratu do země původu. Ačkoliv jsou důvody znemožňující vycestování v rámci správního vyhoštění a doplňkové ochrany vymezeny shodně (aplikuje se stejný důkazní standard), posouzení důvodů, které znemožňují vycestování v závazném stanovisku v řízení o správním vyhoštění, nezavazuje Ministerstvo vnitra povinnosti zabývat se udělením doplňkové ochrany v rámci řízení o udělení mezinárodní ochrany. Ministerstvo vnitra je povinno se k doplňkové ochraně vyjádřit v rozhodnutí o mezinárodní ochraně bez ohledu na to, zda obdobné posouzení již provedlo v řízení o správním vyhoštění. Jedná se o samostatná řízení zakončená samostatnými rozhodnutími, jež jsou samostatně přezkoumatelná.⁵¹² Čím se zásadně liší, je obsah ochrany, kterou poskytují cizinci.⁵¹³ Režim povolování pobytu cizinců na území České republiky dle zákona o pobytu cizinců je třeba považovat za základní a obecný nástroj úpravy pobytu cizích státních příslušníků v případech, kdy nejsou dány podmínky stanovené zvláštními předpisy, typicky v zákoně o azylu.⁵¹⁴

7.3 Extradíční řízení

Problematika vydávání osob za účelem trestního stíhání či výkonu trestu do ciziny je upravena zejména Evropskou úmluvou o vydávání.⁵¹⁵ Do roku 2014 bylo vydávání pachatelů upraveno v zákoně č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů. K 1. lednu 2014 nabyl účinnosti zákon o mezinárodní justiční spolupráci, který tak nově upravuje extradíční řízení. Podstatou extradíčních smluv je závazek smluvních stran si za určitých podmínek vzájemně vydávat osoby, proti kterým vedou příslušné orgány dožadující země trestní stíhání pro trestný čin, nebo které jsou vyžadovány těmito orgány za účelem výkonu trestu. Povinnost smluvního státu vydat danou osobu ale není absolutní. I v případě extradíčního řízení jsou státní orgány povinny dodržovat zásadu *non-refoulement*, tedy posoudit, zda existují podstatné důvody domnívat se, že osobě v případě jejího vydání hrozí reálné nebezpečí mučení, krutého nebo nelidského

⁵¹¹ Usnesení NSS ze dne 29. dubna 2010, sp. zn. 5 Azs 7/2010-131. Rozsudek NSS ze dne 12. listopadu 2014, sp. zn. 3 Azs 168/2014-26. Rozsudek NSS ze dne 15. dubna 2015, sp. zn. 1 Azs 21/2015-37, bod 18. Rozsudek NSS ze dne 27. května 2015, sp. zn. 3 Azs 264/2014-25.

⁵¹² Rozsudek NSS ze dne 26. července 2013, sp. zn. 6 As 48/2013-33, bod 18.

⁵¹³ Rozsudek NSS ze dne 8. září 2010, sp. zn. 6 Azs 15/2010-82.

⁵¹⁴ Usnesení NSS ze dne 26. března 2014, sp. zn. 9 Azs 29/2014-16, bod 34. Usnesení NSS ze dne 24. června 2015, sp. zn. 8 Azs 4/2015-60, bod 10.

⁵¹⁵ Rada Evropy, Evropská úmluva o vydávání přijatá dne 13. prosince 1957. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 549/1992 Sb.

zacházení, případně nebezpečí flagrantního odepření práva na spravedlivý proces.⁵¹⁶ Vydání není přípustné, pokud by kolidovalo se závazky z mezinárodních smluv o ochraně lidských práv a základních svobod.⁵¹⁷ Pokud se tak mezinárodní závazek k extradici dostane do kolize s lidskoprávním závazkem *non-refoulement*, *non-refoulement* bude mít přednost.⁵¹⁸

Až do roku 2013 nebyl vyřešen vzájemný vztah extradičního řízení a probíhajícího řízení o udělení mezinárodní ochrany. Otázkou, zda vydání osoby brání skutečnost, že v době rozhodování v rámci extradičního řízení není pravomocně rozhodnuto o její žádosti o udělení mezinárodní ochrany, včetně jejího případného soudního přezkumu, se zabývalo plénum Ústavního soudu. To přijalo ve svém stanovisku ze dne 13. srpna 2013, pod sp. zn. Pl. ÚS-st. 37/13 závěr, dle kterého nesmí ministr spravedlnosti povolit vydání osoby do doby, než řízení o udělení mezinárodní ochrany, včetně následného soudního přezkumu, bude pravomocně skončeno.⁵¹⁹ ÚS tento závěr odůvodnil tím, že jak správní řízení o udělení mezinárodní ochrany, tak soudní řízení o přípustnosti vydání jsou dvě samostatná řízení, které má osoba, o jejíž vydání jde, k dispozici, a v rámci kterých se může domoci ochrany před zásahem do svých základních práv a svobod, k němuž by došlo v důsledku porušení zásady *non-refoulement*. Pakliže by ministr spravedlnosti povolil vydání osoby za situace, kdy by současně probíhalo řízení o udělení mezinárodní ochrany, mohlo by dojít k porušení *non-refoulement* dle čl. 2, čl. 3 EÚLP, čl. 33 Ženevské úmluvy a čl. 3 Úmluvy proti mučení.⁵²⁰ Zároveň je nutno podotknout, že i pokud by osobě byla udělena doplňková ochrana dle § 14a zákona o azylu z důvodu nebezpečí vážné újmy, které by jí hrozilo v domovském státu, tato skutečnost *a priori* nebrání vydání této osoby k trestnímu stíhání do jiného státu, než je tento domovský stát.⁵²¹

7.4 Soudní vyhoštění cizince

Vedle správního vyhoštění lze osobě uložit trest vyhoštění dle § 80 trestního zákoníku v rámci soudního vyhoštění. Přípustnost trestu vyhoštění je nezbytné posuzovat individuálně ve vztahu k osobě každého konkrétního pachatele a po splnění zákonných podmínek v § 80

⁵¹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 10. listopadu 2010, sp. zn. I. ÚS 2462/10. Nález Ústavního soudu ze dne 5. září 2012, sp. zn. II. ÚS 670/12, bod 28. Nález Ústavního soudu ze dne 10. října 2012, sp. zn. IV. ÚS 353/12, bod 26. Nález Ústavního soudu ze dne 8. ledna 2013, sp. zn. IV. ÚS 1755/12, bod 8. Usnesení Ústavního soudu ze dne 21. října 2013, sp. zn. IV. ÚS 1093/13.

⁵¹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 5. září 2012, sp. zn. II. ÚS 670/12, bod 26. Nález Ústavního soudu ze dne 29. ledna 2014, sp. zn. II. ÚS 1221/13, bod 17-20.

⁵¹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 15. dubna 2003, sp. zn. I. ÚS 752/02. Nález Ústavního soudu ze dne 5. září 2012, sp. zn. II. ÚS 670/12, bod 26. Nález Ústavního soudu ze dne 10. září 2013 sp. zn. III. ÚS 665/11, bod 43. Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. ledna 2014, sp. zn. IV. ÚS 2746/13.

⁵¹⁹ Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 13. srpna 2013, Pl. ÚS 37/13, bod 20.

⁵²⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 29. ledna 2014, sp. zn. II. ÚS 1221/13, bod 27. Nález Ústavního soudu ze dne 18. června 2014, sp. zn. I. ÚS 2211/13.

⁵²¹ Nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2015, sp. zn. II. ÚS 1017/14, bod 51.

trestního zákoníku. Dle § 80 odst. 3 písm. b) trestního zákoníku se pachateli neuloží trest vyhoštění, pakliže mu byl udělen azyl nebo doplňková ochrana, stejně jako se mu neuloží v případě, že by mu hrozilo nebezpečí, že po návratu do země, do které bude vyhoštěn, by byl pronásledován z taxativně vymezených důvodů nebo pokud by byl vyhoštěním vystaven mučení či jinému nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu (§ 80 odst. 3 písm. d) trestního zákoníku).⁵²²

Důvody, pro které se poskytuje doplňková ochrana dle § 14a zákona o azylu, jsou podstatně širší než ty, které vylučují uložení trestu vyhoštění. Proto i pokud by byl uložen trest vyhoštění a pachatel by si následně podal žádost o udělení mezinárodní ochrany, Ministerstvo vnitra v rámci řízení o udělení mezinárodní ochrany bude přesto povinno zkoumat, zda jsou naplněny podmínky pro přiznání doplňkové ochrany.⁵²³

⁵²² Nález Ústavního soudu ze dne 18. září 2014, sp. zn. III. ÚS 3101/13, bod 9, 19.

⁵²³ Rozsudek NSS ze dne 30. září 2010, sp. zn. 7 Azs 42/2010-146.

Závěr

V této diplomové práci jsem se zabývala principem *non-refoulement*. Tato práce si kladla za svůj cíl přinést ucelený pohled na princip *non-refoulement* z hlediska mezinárodního práva a unijní právní úpravy, který následně posloužil jako základ pro vymezení pro Českou republiku relevantního mezinárodně právního rámce, do kterého by měla být zasazena vnitrostátní úprava *non-refoulement*. *Non-refoulement* lze definovat jako jeden ze základních mezinárodních lidskoprávních závazků s aplikační předností před vnitrostátním právem, který by měla Česká republika zohlednit vždy, pokud rozhoduje o tom, zda je či není cizinec povinen opustit její území. Výzkumnou otázkou bylo, zda Česká republika dostatečně dodržuje závazek *non-refoulement*. Závěry, ke kterým jsem dospěla po provedení analýzy a na ni navazující komparace rozhodovací činnosti kontrolních výborů a Evropského soudu pro lidská práva a vnitrostátní praxe, uvádím na následujících řádcích. Jednoznačnou odpověď v podobě ano, Česká republika plně dodržuje závazky jí vyplývající z *non-refoulement* či ne, učinit nelze. K takto jednoznačnému závěru se mi nepodařilo dospět. Ve většině aspektů aplikace *non-refoulement* lze shledat národní úpravu souladnou s úpravou mezinárodní. Nicméně, je to zejména oblast dokazování, kde shledávám určité deficity.

Co se týče formálního zakotvení *non-refoulement* na vnitrostátní úrovni, je *non-refoulement* součástí a předmětem zkoumání v rámci řízení, ve kterých je rozhodováno o nuceném navrácení cizince do země jeho původu. Z mezinárodního práva plyne, že *non-refoulement* dopadá jak na extradici, vyhoštění či jiné formy nuceného návratu cizince do země jeho původu. České státní orgány jsou povinny posuzovat *non-refoulement* v řízení o udělení mezinárodní ochrany, v rámci správního vyhoštění, v řízení extradičním a specificky v případě ukládání trestu vyhoštění. Ačkoliv se tato řízení mohou překrývat, navazovat na sebe, každá entita, jejíž jednání je přičitatelné ČR, je povinna zabývat se posouzením *non-refoulement* bez ohledu na to, zda jiný státní orgán takovou otázku např. hodnotil už dříve. Nejvyšší správní soud v tomto ohledu konstatuje, že duplicita posuzování *non-refoulement* může být naopak účelná, zejména tam, kde nastane změna skutečností rozhodných pro zabránění v navrácení osoby. Zde není České republice co vytknout.

Co do procesních záruk, které jsou spojeny s *non-refoulement*, mám za to, že vnitrostátní právní úprava také ob stojí. Ačkoliv jsem se jimi v této práci blíže nezabývala, jsou nedílnou součástí rozhodnutí, které tvoří základ této práce. Za prvé se jedná o aplikační přednost *non-refoulement*, která se prosadí i proti kogentním vnitrostátním normám, které jsou povinny ustoupit. Dále je zajištěno podávání opravných prostředků, následný soudní přezkum, suspenzivní účinek žalob podávaných ke správním soudům proti rozhodnutím správních orgánů např. o neudělení

doplňkové ochrany, návrhy na odklad vykonatelnosti rozhodnutí, kterými je uložena povinnost opustit Českou republiku, přednostní projednání (projednání věci mimo pořadí).

Non-refoulement obecně znamená závazek nenavrátit osobu do země, ve které jsou dány současně podstatné důvody domnívat se (reálné nebezpečí), že jí hrozí po návratu nebezpečí zakázaného zacházení. Zkoumání tohoto reálného nebezpečí je jádrem poskytnutí ochrany před navrácením a předmětem dokazování. Průběh dokazování považuji za stěžejní a zároveň nejproblematictější oblast v rámci národní úpravy *non-refoulement*. V rozhodnutích správních orgánů a krajských správních soudů, které se cestou kasační stížnosti dostanou k Nejvyššímu správnímu soudu lze vidět určitou míru rezignace na objasňování rozporných skutečností, příp. nedostatečné vypořádání se se všemi námitkami a vágní odůvodnění, aniž by bylo bráno v potaz, že jsou to právě ta rozhodnutí ukládající povinnost cizincům opustit Českou republiku, která mají zásadní dopad do právní sféry takového cizince, pokud státní orgán nesprávně vyhodnotí otázku existence reálného nebezpečí. Takové pochybení může mít závažný následek nejen pro žadatelovu právní sféru, nýbrž také pro jeho fyzickou integritu. V tomto ohledu bych naopak vyzdvihla rozhodovací činnost Nejvyššího správního soudu, jehož rozhodnutí o kasačních stížnostech se ve věcech mezinárodní ochrany vyznačují vysokým stupněm kvality a pečlivostí.

Jsem si vědoma toho, že dokazování zejména v řízení o udělení mezinárodní ochrany je obtížné a klade na rozhodující orgány zvýšené požadavky s přihlédnutím k tomu, že se nejedná o prokazování konkrétních okolností, které s určitostí nastaly, ale posuzují se skutečnosti, které v budoucnu s určitou mírou pravděpodobnosti mohou nastat či nemusí. Dokazování probíhá většinou za stavu důkazní nouze. Vzhledem k osobám žadatelů, kterými jsou cizinci a kteří jen zřídka disponují dostatkem důkazů k prokázání svých tvrzení, tudíž ve většině případů státní orgán rozhoduje pouze na základě výpovědi takové osoby. Ve výpovědích jsou navíc často rozpory. Orgány musí vycházet ze zahraničních zpráv o stavu v zemi, kam má být osoba navrácena (zřídka jsou domácí zprávy dostačující). Tyto zprávy nemusí mít vždy tu správnou a potřebnou vypovídací hodnotu ve vztahu ke konkrétnímu stěžovateli. Tudíž obtížností, které musí správní orgán, správní soud překonávat v průběhu dokazování, je více než dost.

To ale nesmí rozhodující orgán odradit a v případě každého stěžovatele, cizince, u kterého jsou dány vážné obavy, že by mohl být po svém návratu vystaven některé ze zakázaných forem zacházení, snažit se nashromáždit co nejvíce důkazního materiálu, výpověď stěžovatele vést směrem k objasnění nesrovnalostí, pochybnosti vykládat v jeho prospěch, rozhodnutí pečlivě odůvodňovat tak, aby z nich bylo na první pohled znatelné, jakými úvahami se rozhodující orgán řídil. Jen důkladná a efektivní řízení o udělení mezinárodní ochrany, či jiná, v rámci kterých dochází k navrácení cizince do země jeho původu, mohou být plně v souladu s *non-refoulement*.

Seznam použitých zdrojů

České odborné knihy a komentáře

- 1) ČEPELKA, Čestmír, JÍLEK, Dalibor, ŠTURMA, Pavel. *Azyl a uprchlictví v mezinárodním právu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 262.
- 2) ČEPELKA, Čestmír, ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 881.
- 3) ČIŽINSKÝ, Pavel a kol. *Cizinecké právo*. Praha: Linde, 2012, s. 373.
- 4) JÍLEK, Dalibor. *Odpověď mezinárodního práva na hromadné uprchlictví*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1996, s. 240.
- 5) KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1687.
- 6) KOSAŘ, David a kol. *Zákon o azylu. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 736.
- 7) MOLEK, Pavel. *Právní pojem „pronásledování“ v souvislostech evropského azylového práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 205.
- 8) POŘÍZEK, Pavel. *Vstup cizince na území státu. Pohled mezinárodního, unijního a českého práva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2013, s. 416.
- 9) TICHÝ, Luboš a kol. *Evropské právo*. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 1005.
- 10) WAGNEROVÁ, E. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. 2012, s. 931.

Zahraniční odborné knihy a komentáře

- 1) European Union Agency for Fundamental Rights, *Handbook on European Law relating to asylum, borders and immigration*, 2014, s. 273.
- 2) LAUTERPACHT, E., BETHLEHEM, D. *The scope and content of the principle of non-refoulement: Opinion*. In FELLER, E., TÜRK, V., NICHOLSON, F. *Refugee Protection in International Law: UNHCR's Global Consultations on International Protection*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, s. 717.
- 3) GOODWIN-GILL, G. S., McADAM, J. *The Refugee in International Law*. Third edition. Oxford: Oxford University Press, 2007, s. 786.
- 4) JOSEPH, Sarah, CASTAN, Melissa. *The International Covenant on Civil and Political Rights. Cases, Materials, and Commentary*. Third edition. New York: Oxford University Press, 2013, s. 989.

- 5) JOSEPH, Sarah, MITCHELL, Katie, GYORKI, Linda. *Seeking remedies for torture Victims. A Handbook on the Individual Complaints Procedures of the UN Treaty Bodies*. Ženeva: World Organisation against Torture, 2006, s. 514.
- 6) LEACH, Philip. *Taking a Case to the European Court of Human Rights*. New York: Oxford University Press, 2011, s. 619.
- 7) MAY, Larry. *Global Justice and Due Process*. New York: Cambridge University Press, 2011, s. 270.
- 8) NOWAK, Manfred, McARTHUR, Elizabeth. *The United Nations Convention Against Torture. A Commentary*. New York: Oxford University Press, 2008, s. 600.
- 9) VELLUTI, Samantha. *Reforming the Common European Asylum System- Legislative Developments and Judicial Activism of the European Courts*. SpringerBriefs in Law, 2014, s. 110.
- 10) WOUTERS, Kees. *International Legal Standards for the Protection from Refoulement*. Intersentia, 2009, s. 638.
- 11) ZIMMERMANN, Andreas. *The 1951 Convention relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol. A Commentary*. New York: Oxford University Press, 2011, s. 1799.

Odborné články

- 1) KOSAŘ, David. Soudní dvůr Evropských společenství – Elgafaji: K doplňkové ochraně poskytované obětem ozbrojených konfliktů. *Soudní rozhledy*, Praha: C. H. Beck, 2009, roč. 15, č. 6, s. 232- 237.
- 2) KOSAŘ, David. Pojem „pronásledování“ v Ženevské úmluvě o uprchlících z roku 1951. *Právník*, 2005, č. 5, s. 467- 493.

Zahraniční odborné články

- 1) ALLAIN, Jean. The jus cogens Nature of non-refoulement. *International Journal of Refugee Law*, 2001, vol. 13, č. 4, s. 533-558.
- 2) ALLEWELDT, Ralf. Protection Against Expulsion Under Article 3 of the European Convention on Human Rights. *European Journal of International Law*, 1993, vol. 4, s. 360-376.
- 3) BATTJES, Hemme. The *Soering* Treshold: Why Only Fundamental Values Prohibit Refoulement in ECHR Case Law. *European Journal of Migration and Law*, 2009, roč. 11, s. 205-219.
- 4) D'Angelo, Ellen. F. Non-Refoulement: The Search for a Consistent Interpretation of Article 33. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 2009, vol. 42:279, s. 279-315.

- 5) DEAN, Meryll. Bridging the Gap: Humanitarian Protection and the Convergence of Laws in Europe. *European Law Journal*, 2014, Vol. 20, s. 34-65.
- 6) DUFFY, Aoife. Expulsion to Face Torture? Non-refoulement in International Law. *International Journal of Refugee Law*. 25 June 2008, vol. 20, issue 3, s. 373-390.
- 7) GLUCK, Suzanne. Intercepting Refugees At Sea: An Analysis of the United States' Legal and Moral Obligations. *Fordham Law Review*, 1993, Vol. 61, Issue 4, s. 865-893.
- 8) PADMANABHAN, Vijay M. To Transfer Or Not To Transfer: Identifying and Protecting Relevant Human Rights Interests In Non-Refoulement. *Fordham Law Review*, 2011-2012, Vol. 80, s. 73-123.
- 9) WEISSBRODT, David, HÖRTREITER, Isabel. The Principle of Non-Refoulement: Article 3 of the Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment in Comparison with the Non-Refoulement Provisions of Other International Human Rights Treaties. *Buffalo Human Rights Law Review*, 1999, vol. 5, s. 1-73.

Rozhodovací činnost

Rozhodovací činnost Výboru pro lidská práva

- 1) HRC, Rozhodnutí ve věci Ahani v. Kanada ze dne 15. června 2004. Sdělení č. 1051/2002.
- 2) HRC, Rozhodnutí ve věci Al-Gertani v. Bosna and Hercegovina ze dne 28. listopadu 2013. Sdělení č. 1955/2010.
- 3) HRC, Rozhodnutí ve věci A.H.G. v. Kanada ze dne 5. června 2015. Sdělení č. 2091/2011.
- 4) HRC, Rozhodnutí ve věci Ali Aarrass v. Španělsko ze dne 30. září 2014. Sdělení č. 2008/2010.
- 5) HRC, Rozhodnutí ve věci Alzery v. Švédsko ze dne 10. listopadu 2006. Sdělení č. 1416/2005.
- 6) HRC, Rozhodnutí ve věci A.R.J. v. Austrálie ze dne 11. srpna 1997. Sdělení č. 692/1996.
- 7) HRC, Rozhodnutí ve věci Biao Lin v. Austrálie ze dne 24. dubna 2013. Sdělení č. 1957/2010.
- 8) HRC, Rozhodnutí ve věci B. L. v. Austrálie ze dne 7. ledna 2015. Sdělení č. 2053/2011.
- 9) HRC, Rozhodnutí ve věci Byahuranga v. Dánsko ze dne 9. prosince 2004. Sdělení č. 1222/2003.
- 10) HRC, Rozhodnutí ve věci C. v. Austrálie ze dne 13. listopadu 2002. Sdělení č. 900/1999.
- 11) HRC, Rozhodnutí ve věci Cox v. Kanada ze dne 31. října 1994. Sdělení č. 539/1993.

- 12) HRC, Rozhodnutí ve věci Hamida v. Kanada ze dne 13. dubna 2010. Sdělení č. 1544/2007.
- 13) HRC, Rozhodnutí ve věci Chitat Ng v. Kanada ze dne 7. ledna 1994. Sdělení č. 469/1991.
- 14) HRC, Rozhodnutí ve věci Choudhary v. Kanada ze dne 17. prosince 2013. Sdělení č. 1898/2009.
- 15) HRC, Rozhodnutí ve věci Kaba v. Kanada ze dne 21. května 2010. Sdělení č. 1465/2006.
- 16) HRC, Rozhodnutí ve věci Kesmatulla Khakdar v. Rusko ze dne 26. listopadu 2014. Sdělení č. 2126/2011.
- 17) HRC, Rozhodnutí ve věci Kindler v. Kanada ze dne 11. listopadu 1993. Sdělení č. 470/1991.
- 18) HRC, Rozhodnutí ve věci Kwok v. Austrálie ze dne 23. listopadu 2009. Sdělení č. 1442/2005.
- 19) HRC, Rozhodnutí ve věci Leghaei a ost. v. Austrálie ze dne 15. května 2015. Sdělení č. 1937/2010.
- 20) HRC, Rozhodnutí ve věci M. I. v. Švédsko ze dne 26. září 2013. Sdělení č. 2149/2012.
- 21) HRC, Rozhodnutí ve věci Maksudov, Rakhimov, Tashbaev a Pirmatov v. Kyrgyzstán ze dne 31. července 2008. Sdělení č. 1461,1462,1476& 1477/2006.
- 22) HRC, Rozhodnutí ve věci Masih Shakeel v. Kanada ze dne 30. září 2013. Sdělení č. 1881/2009.
- 23) HRC, Rozhodnutí ve věci Mr. X. and Ms. X. v. Dánsko ze dne 17. listopadu 2014. Sdělení č. 2186/2012.
- 24) HRC, Rozhodnutí ve věci Mrs. G. T. v. Austrálie ze dne 4. prosince 1997. Sdělení č. 706/1996.
- 25) HRC, Rozhodnutí ve věci N. S. v. Ruská federace ze dne 30. dubna 2015. Sdělení č. 2192/2012.
- 26) HRC, Rozhodnutí ve věci Iraj Ostavari v. Korejská republika ze dne 15. května 2014. Sdělení č. 1908/2009.
- 27) HRC, Rozhodnutí ve věci P. T. v. Dánsko ze dne 13. května 2015. Sdělení č. 2272/2013.
- 28) HRC, Rozhodnutí ve věci P. K. v. Kanada ze dne 22. května 2007. Sdělení č. 1234/2003.
- 29) HRC, Rozhodnutí ve věci Pillai a ostatní v. Kanada ze dne 9. května 2011. Sdělení č. 1763/2008.
- 30) HRC, Rozhodnutí ve věci Roger Judge v. Kanada ze dne 20. října 2003. Sdělení č. 829/1998.

- 31) HRC, Rozhodnutí ve věci Thuraissamy v. Kanada ze dne 9. července 2013. Sdělení č. 1912/2009.
- 32) HRC, Rozhodnutí ve věci Nikolai Valetov v. Kazachstán ze dne 29. dubna 2014. Sdělení č. 2104/2011.
- 33) HRC, Rozhodnutí ve věci Vuolanne v. Finsko ze dne 2. května 1989. Sdělení č. 265/1987.
- 34) HRC, Rozhodnutí ve věci Weiss v. Rakousko ze dne 27. listopadu 2012. Sdělení č. 1821/2008.
- 35) HRC, Rozhodnutí ve věci X. v. Dánsko ze dne 12. května 2014. Sdělení č. 2007/2010.
- 36) HRC, Rozhodnutí ve věci X. v. Švédsko ze dne 17. ledna 2012. Sdělení č. 1833/2008.
- 37) HRC, Rozhodnutí ve věci Z. v. Austrálie ze dne 25. srpna 2014. Sdělení č. 2049/2011.

Rozhodovací činnost Výboru proti mučení

- 1) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci A. A. M. v. Švédsko ze dne 24. července 2012. Sdělení č. 413/2010.
- 2) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci A. H. v. Švédsko ze dne 30. listopadu 2006. Sdělení č. 265/2005.
- 3) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Abdussamatov a ost. v. Kazachstán ze dne 11. července 2012. Sdělení č. 444/2010.
- 4) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Abichou v. Německo ze dne 16. července 2013. Sdělení č. 430/2010.
- 5) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Agiza v. Švédsko ze dne 24. května 2005. Sdělení č. 233/2003.
- 6) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Amini v. Dánsko ze dne 30. listopadu 2010. Sdělení č. 339/2008.
- 7) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Aytulun a Guclu v. Švédsko ze dne 3. prosince 2010. Sdělení č. 373/2009.
- 8) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Azizi v. Švýcarsko ze dne 19. ledna 2015. Sdělení č. 492/2012.
- 9) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Boily v. Kanada ze dne 13. ledna 2012. Sdělení č. 327/2007.
- 10) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Brada v. Francie ze dne 24. května 2005. Sdělení č. 195/2002.

- 11) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci D. Y. v. Švédsko ze dne 16. července 2013. Sdělení č. 463/2011.
- 12) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Dewage v. Austrálie ze dne 17. prosince 2013. Sdělení č. 387/2009.
- 13) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci E. L. v. Švýcarsko ze dne 18. ledna 2012. Sdělení č. 351/2008.
- 14) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci E. C. B. v. Švýcarsko ze dne 5. července 2011. Sdělení č. 369/2008.
- 15) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci E. T. v. Švýcarsko ze dne 10. července 2012. Sdělení č. 393/2009.
- 16) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Eftekhary v. Norsko ze dne 11. ledna 2012. Sdělení č. 312/2007.
- 17) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Elmansoub v. Švýcarsko ze dne 26. června 2006. Sdělení č. 278/2005.
- 18) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Faragollah a ost. v. Švýcarsko ze dne 17. ledna 2012. Sdělení, č. 381/2009.
- 19) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci G. B. M. v. Švédsko ze dne 30. ledna 2013. Sdělení č. 435/2010.
- 20) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci H. K. v. Švýcarsko ze dne 6. února 2013. Sdělení č. 432/2010.
- 21) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Jahani v. Švýcarsko ze dne 1. července 2011. Sdělení č. 357/2008.
- 22) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci K. N., F. W. a S. N. v. Švýcarsko ze dne 24. června 2014. Sdělení č. 481/2011.
- 23) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Kalinichenko v. Maroko ze dne 18. ledna 2012. Sdělení č. 428/2010.
- 24) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Khalsa a ost. v. Švýcarsko ze dne 7. července 2011. Sdělení č. 336/2008.
- 25) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Ktiti v. Maroko ze dne 5. července 2011. Sdělení č. 419/2010.
- 26) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci L. J. R. v. Austrálie ze dne 26. listopadu 2008. Sdělení č. 316/2007.
- 27) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci M. A. H. a F. H v. Švýcarsko ze dne 17. prosince 2013. Sdělení č. 438/2010.

- 28) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci M. A. M. A. a ost. v. Švédsko ze dne 10. července 2012. Sdělení č. 391/2009.
- 29) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci M. B. v. Švýcarsko ze dne 17. července 2013. Sdělení č. 439/2010.
- 30) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci M. D. T. v. Švýcarsko ze dne 9. července 2012. Sdělení č. 382/2009.
- 31) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci M. P. S. v. Austrálie ze dne 22. ledna 2003. Sdělení č. 138/1999.
- 32) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Minani v. Kanada ze dne 10. prosince 2009. Sdělení č. 331/2007.
- 33) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Mondal v. Švédsko ze dne 7. července 2011. Sdělení č. 338/2008.
- 34) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Mr. X a Mr. Z v. Finsko ze dne 5. srpna 2014. Sdělení č. 483/2011, 485/2011.
- 35) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Mükerrerem Güclü v. Švédsko ze dne 16. prosince 2010. Sdělení č. 349/2008.
- 36) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Mutombo v. Švýcarsko ze dne 27. dubna 1994. Sdělení č. 13/1993.
- 37) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci N. B. -M. v. Švýcarsko ze dne 17. ledna 2012. Sdělení č. 347/2008.
- 38) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci N. S. v. Švýcarsko ze dne 3. června 2010. Sdělení č. 356/2008.
- 39) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Nasirov v. Kazachstán ze dne 24. června 2014. Sdělení č. 475/2011.
- 40) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Njamba a Balikosa v. Švédsko ze dne 3. června 2010. Sdělení č. 322/2007.
- 41) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Pelit v. Azerbajdžán ze dne 5. června 2007. Sdělení č. 281/2005.
- 42) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci S. M., H. M. a A. M. v. Švédsko ze dne 17. ledna 2012. Sdělení č. 374/2009.
- 43) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci S. N. A. W. a ost. v. Švýcarsko ze dne 29. listopadu 2005. Sdělení č. 231/2003.
- 44) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci S. S. H. v. Švýcarsko ze dne 5. prosince 2005. Sdělení č. 254/2004.

- 45) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci S. U. A. v. Švédsko ze dne 29. listopadu 2004. Sdělení č. 223/2002.
- 46) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Singh v. Kanada ze dne 8. července 2011. Sdělení č. 319/2007.
- 47) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Sonko v. Španělsko ze dne 20. února 2012. Sdělení č. 368/2008.
- 48) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Sylvie Bakatu- Bia v. Švédsko ze dne 8. července 2011. Sdělení č. 379/2009.
- 49) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci T. D. v. Švýcarsko ze dne 7. července 2011. Sdělení č. 375/2009.
- 50) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci T. I v. Kanada ze dne 3. prosince 2010. Sdělení č. 333/2007.
- 51) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci T. M. v. Korejská republika ze dne 8. prosince 2014. Sdělení, č. 519/2012.
- 52) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci T. M. v. Švédsko ze dne 2. prosince 2003. Sdělení č. 228/2003.
- 53) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Tahmuresi v. Švýcarsko ze dne 8. prosince 2014. Sdělení č. 489/2012.
- 54) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci U. S. v. Finsko ze dne 22. května 2003. Sdělení č. 197/2002.
- 55) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci V. L. v. Švýcarsko ze dne 22. ledna 2007. Sdělení č. 262/2005.
- 56) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci V. R. v. Dánsko ze dne 21. listopadu 2003. Sdělení č. 210/2002.
- 57) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci W. G. D. v. Kanada ze dne 10. prosince 2014. Sdělení č. 520/2012.
- 58) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci X. v. Austrálie ze dne 5. května 2009. Sdělení č. 324/2007.
- 59) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Y. v. Švýcarsko ze dne 12. července 2013. Sdělení č. 431/2010.
- 60) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Y.B.F., S. A. Q. a Y. Y. v. Švýcarsko ze dne 15. července 2013. Sdělení č. 467/2011.
- 61) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Y. G. H. a ost. v. Austrálie ze dne 17. prosince 2013. Sdělení č. 434/2010.

- 62) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Y. Z. S. v. Austrálie ze dne 31. ledna 2013. Sdělení č. 417/2010.
- 63) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Z. T. v. Austrálie ze dne 19. listopadu 2003. Sdělení č. 153/2000.
- 64) Výbor proti mučení, Oznámení ve věci Z. T. v. Norsko ze dne 5. prosince 2005. Sdělení č. 238/2003.

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

- 1) Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci Ira Samuel Einhorn proti Francii ze dne 16. října 2001. Stížnost č. 71555/01.
- 2) Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci T. I. proti Spojenému království ze dne 7. března 2000. Stížnost č. 43844/98.
- 3) Rozhodnutí ve věci A. L. proti Rakousku ze dne 10. května 2012. Stížnost č. 7788/11.
- 4) Rozhodnutí ve věci Abdolkhani a Karimnia proti Turecku ze dne 22. září 2009. Stížnost č. 30471/08
- 5) Rozhodnutí ve věci Abdulazhon Isakov proti Rusku ze dne 8. července 2010. Stížnost č. 14049/08.
- 6) Rozhodnutí ve věci Abdulkhakov proti Rusku ze dne 2. října 2012. Stížnost č. 14743/11.
- 7) Rozhodnutí ve věci Ahmed proti Rakousku ze dne 17. prosince 1996. Stížnost č. 25964/94.
- 8) Rozhodnutí ve věci Al Hanchi proti Bosně a Hercegovině ze dne 15. listopadu 2011. Stížnost č. 48205/09.
- 9) Rozhodnutí ve věci Al Husin proti Bosně a Hercegovině ze dne 7. února 2012. Stížnost č. 3727/08.
- 10) Rozhodnutí ve věci Al-Saadoon a Mufdhi proti Spojenému království ze dne 2. března 2010. Stížnost č. 61498/08.
- 11) Rozhodnutí ve věci Aswat proti Spojenému království ze dne 16. dubna 2013. Stížnost č. 17299/12.
- 12) Rozhodnutí ve věci Azimov proti Rusku ze dne 18. dubna 2013. Stížnost č. 67474/11.
- 13) Rozhodnutí ve věci Babar Ahmad a ost. proti Spojenému království ze dne 10. dubna 2012. Stížnost č. 24027/07.
- 14) Rozhodnutí ve věci Bader proti Švédsku ze dne 8. listopadu 2005. Stížnost č. 13284/04.
- 15) Rozhodnutí ve věci Bensaid proti Spojenému království ze dne 6. února 2001. Stížnost č. 44599/98.

- 16) Rozhodnutí ve věci Cruz Varas a ost. proti Švédsku ze dne 20. března 1991. Stížnost č. 15576/89.
- 17) Rozhodnutí ve věci D. proti Spojenému království ze dne 2. května 1997. Stížnost č. 30240/96.
- 18) Rozhodnutí ve věci Garabayev proti Rusku ze dne 7. června 2007. Stížnost č. 38411/02.
- 19) Rozsudek Velkého senátu ve věci H. L. R. proti Francii ze dne 29. dubna 1997. Stížnost č. 24573/94.
- 20) Rozhodnutí ve věci Harkins a Edwards proti Spojenému království ze dne 17. ledna 2012. Stížnost č. 9146/07, 32650/07.
- 21) Rozhodnutí Velkého senátu ve věci Hirsi Jamaa a ost. proti Itálii ze dne 23. února 2012. Stížnost č. 27765/09.
- 22) Rozhodnutí ve věci Hilal proti Spojenému království ze dne 6. března 2001. Stížnost č. 45276/99.
- 23) Rozsudek Velkého senátu ESLP ve věci Chahal proti Spojenému království ze dne 15. listopadu 1996. Stížnost č. 22414/93.
- 24) Rozhodnutí ve věci Ismoilov a ost. proti Rusku ze dne 24. dubna 2008. Stížnost č. 2947/06.
- 25) Rozhodnutí ve věci Jabari proti Turecku ze dne 11. července 2000. Stížnost č. 40035/98.
- 26) Rozhodnutí ve věci K.A.B. proti Švédsku ze dne 5. září 2013. Stížnost č. 886/11.
- 27) Rozhodnutí ve věci Kaboulov proti Ukrajině ze dne 19. listopadu 2009. Stížnost č. 41015/04.
- 28) Rozsudek Velkého senátu ve věci Mamatkulov a Askarov proti Turecku ze dne 4. února 2005. Stížnost č. 46827/99 a 46951/99.
- 29) Rozsudek Velkého senátu ve věci Maslov proti Rakousku ze dne 23. června 2008. Stížnost č. 1638/03.
- 30) Rozhodnutí ve věci Mawaka proti Nizozemí ze dne 1. června 2010. Stížnost č. 29031/04.
- 31) Rozhodnutí ve věci Mohammadi proti Rakousku ze dne 3. července 2014. Stížnost č. 71932/12.
- 32) Rozhodnutí ve věci Mukhitdinov proti Rusku ze dne 21. května 2015. Stížnost č. 20999/14.
- 33) Rozhodnutí ve věci N. proti Finsku ze dne 26. července 2005. Stížnost č. 38885/02.
- 34) Rozsudek Velkého senátu ve věci N. proti Spojenému království ze dne 27. května 2008. Stížnost č. 26565/05.
- 35) Rozhodnutí ve věci N. proti Švédsku ze dne 20. července 2010. Stížnost č. 23505/09.

- 36) Rozhodnutí ve věci NA. proti Spojenému království ze dne 17. července 2008. Stížnost č. 25904/07.
- 37) Rozhodnutí ve věci Othman (Abu Qatada) proti Spojenému království ze dne 17. ledna 2012. Stížnost č. 8139/09.
- 38) Rozhodnutí ve věci Ryabikin proti Rusku ze dne 19. června 2008. Stížnost č. 8320/04.
- 39) Rozhodnutí ve věci S. A. proti Švédsku ze dne 27. června 2013. Stížnost č. 66523/10.
- 40) Rozhodnutí ve věci S. H. H. proti Spojenému království ze dne 29. ledna 2013. Stížnost č. 60367/10.
- 41) Rozhodnutí ve věci S. F. a ost. proti Švédsku ze dne 15. května 2012. Stížnost č. 52077/10.
- 42) Rozsudek Velkého senátu ve věci Saadi proti Itálii ze dne 28. února 2008. Stížnost č. 37201/06.
- 43) Rozhodnutí ve věci Said proti Nizozemí ze dne 5. července 2005. Stížnost č. 2345/02.
- 44) Rozhodnutí ve věci Salah Sheekh proti Nizozemí ze dne 11. ledna 2007. Stížnost č. 1948/04.
- 45) Rozhodnutí ve věci Shamayev a ost. proti Gruzii a Rusku ze dne 12. dubna 2005. Stížnost č. 36378/02.
- 46) Rozhodnutí ve věci Soering proti Spojenému království ze dne 7. července 1989. Stížnost č. 14038/88.
- 47) Rozhodnutí ve věci Sufi a Elmi proti Spojenému království ze dne 28. června 2011. Stížnost č. 8319/07, 11449/07.
- 48) Rozhodnutí ve věci Sultanov proti Rusku ze dne 4. listopadu 2010. Stížnost č. 15303/09.
- 49) Rozsudek Velkého senátu ve věci Tarakhel proti Švýcarsku ze dne 4. listopadu 2014. Stížnost č. 29217/12.
- 50) Rozhodnutí ve věci Tatar proti Švýcarsku ze dne 14. dubna 2015. Stížnost č. 65692/12.
- 51) Rozhodnutí ve věci Thampibillai proti Nizozemí ze dne 17. února 2004. Stížnost č. 61350/00.
- 52) Rozsudek Velkého senátu ve věci Üner proti Nizozemí ze dne 18. října 2006. Stížnost č. 46410/99.
- 53) Rozhodnutí ve věci Vilvarajah a ost. proti Spojenému království ze dne 30. října 1991. Stížnost č. 13163/87.
- 54) Rozhodnutí ve věci Yefimova proti Rusku ze dne 19. února 2013. Stížnost č. 39786/09.

Judikatura Nejvyššího správního soudu

- 1) Usnesení NSS ze dne 29. dubna 2010, sp. zn. 5 Azs 7/2010-131
- 2) Usnesení NSS ze dne 18. března 2014, sp. zn. 2 Azs 19/2013-32
- 3) Usnesení NSS ze dne 26. března 2014, sp. zn. 9 Azs 29/2014-16
- 4) Usnesení NSS ze dne 2. dubna 2014, sp. zn. 3 Azs 27/2013-21
- 5) Usnesení NSS ze dne 20. května 2014, sp. zn. 2 Azs 20/2013-35
- 6) Usnesení NSS ze dne 15. ledna 2015, sp. zn. 7 Azs 265/2014-17
- 7) Usnesení NSS ze dne 18. března 2015, sp. zn. 3 Azs 237/2014-25
- 8) Usnesení NSS ze dne 14. května 2015, sp. zn. 3 Azs 156/2014-82
- 9) Usnesení NSS ze dne 21. května 2015, sp. zn. 9 Azs 14/2015-50
- 10) Usnesení NSS ze dne 27. května 2015, sp. zn. 2 Azs 52/2015-52
- 11) Usnesení NSS ze dne 17. června 2015, sp. zn. 3 Azs 30/2015-23
- 12) Usnesení NSS ze dne 24. června 2015, sp. zn. 8 Azs 4/2015-60
- 13) Rozsudek NSS ze dne 21. března 2006, sp. zn. 2 Azs 75/2005-75
- 14) Rozsudek NSS ze dne 14. června 2007, sp. zn. 9 Azs 23/2007-64
- 15) Rozsudek NSS ze dne 26. července 2007, sp. zn. 2 Azs 30/2007-69
- 16) Rozsudek NSS ze dne 7. srpna 2007, sp. zn. 5 Azs 15/2007-79
- 17) Rozsudek NSS ze dne 19. září 2007, sp. zn. 1 Azs 40/2007-129
- 18) Rozsudek NSS ze dne 17. března 2008, sp. zn. 5 Azs 80/2007-87
- 19) Rozsudek NSS ze dne 26. března 2008, sp. zn. 2 Azs 71/2006-82
- 20) Rozsudek NSS ze dne 16. září 2008, sp. zn. 3 Azs 48/2008-57
- 21) Rozsudek NSS ze dne 30. září 2008, sp. zn. 5 Azs 66/2008-70
- 22) Rozsudek NSS ze dne 31. října 2008, sp. zn. 5 Azs 50/2008-62
- 23) Rozsudek NSS ze dne 19. prosince 2008, sp. zn. 5 Azs 83/2008-65
- 24) Rozsudek NSS ze dne 4. února 2009, sp. zn. 3 Azs 75/2008-109
- 25) Rozsudek NSS ze dne 4. února 2009, sp. zn. 1 Azs 105/2008- 81
- 26) Rozsudek NSS ze dne 11. února 2009, sp. zn. 1 Azs 107/2008-78
- 27) Rozsudek NSS ze dne 13. března 2009, sp. zn. 5 Azs 28/2008-68
- 28) Rozsudek NSS ze dne 28. dubna 2009, sp. zn. 9 Azs 11/2009-99
- 29) Rozsudek NSS ze dne 19. května 2009, sp. zn. 1 Azs 20/2009-68
- 30) Rozsudek NSS ze dne 28. května 2009, sp. zn. 3 Azs 13/2009-47
- 31) Rozsudek NSS ze dne 28. května 2009, sp. zn. 6 Azs 26/2009-100
- 32) Rozsudek NSS ze dne 28. července 2009, sp. zn. 5 Azs 40/2009-74
- 33) Rozsudek NSS ze dne 9. října 2009, sp. zn. 6 Azs 34/2009-89

- 34) Rozsudek NSS ze dne 28. dubna 2010, sp. zn. 2 Azs 8/2010-75
- 35) Rozsudek NSS ze dne 8. září 2010, sp. zn. 6 Azs 15/2010-82
- 36) Rozsudek NSS ze dne 30. září 2010, sp. zn. 7 Azs 42/2010-146
- 37) Rozsudek NSS ze dne 25. ledna 2011, sp. zn. 6 Azs 36/2010-274
- 38) Rozsudek NSS ze dne 28. února 2011, sp. zn. 8 Azs 1/2011-82
- 39) Rozsudek NSS ze dne 1. března 2011, sp. zn. 2 As 6/2011-62
- 40) Rozsudek NSS ze dne 28. dubna 2011, sp. zn. 1 Azs 4/2011-170
- 41) Rozsudek NSS ze dne 31. srpna 2011, sp. zn. 7 Azs 23/2011-83
- 42) Rozsudek NSS ze dne 27. října 2011, sp. zn. 6 Azs 22/2011-108
- 43) Rozsudek NSS ze dne 30. srpna 2012, sp. zn. 3 Azs 37/2012-22
- 44) Rozsudek NSS ze dne 25. ledna 2013, sp. zn. 5 Azs 7/2012-28
- 45) Rozsudek NSS ze dne 4. února 2013, sp. zn. 8 Azs 27/2012-65
- 46) Rozsudek NSS ze dne 18. dubna 2013, sp. zn. 1 Azs 3/2013-27
- 47) Rozsudek NSS ze dne 15. května 2013, sp. zn. 3 Azs 56/2012-81
- 48) Rozsudek NSS ze dne 16. května 2013, sp. zn. 5 Azs 10/2012-68
- 49) Rozsudek NSS ze dne 4. července 2013, sp. zn. 7 Azs 9/2013-42
- 50) Rozsudek NSS ze dne 24. července 2013, sp. zn. 6 Azs 15/2013-35
- 51) Rozsudek NSS ze dne 26. července 2013, sp. zn. 6 As 48/2013-33
- 52) Rozsudek NSS ze dne 1. srpna 2013, sp. zn. 6 As 28/2013-38
- 53) Rozsudek NSS ze dne 29. dubna 2014, sp. zn. 5 Azs 18/2014-31
- 54) Rozsudek NSS ze dne 31. července 2014, sp. zn. 5 Azs 20/2014-44
- 55) Rozsudek NSS ze dne 12. listopadu 2014, sp. zn. 3 Azs 168/2014-26
- 56) Rozsudek NSS ze dne 18. prosince 2014, sp. zn. 2 Azs 139/2014-38
- 57) Rozsudek NSS ze dne 19. prosince 2014, sp. zn. 5 Azs 104/2014-39
- 58) Rozsudek NSS ze dne 28. ledna 2015, sp. zn. 1 Azs 200/2014-27
- 59) Rozsudek NSS ze dne 12. března 2015, sp. zn. 7 Azs 260/2014-44
- 60) Rozsudek NSS ze dne 15. dubna 2015, sp. zn. 1 Azs 21/2015-37
- 61) Rozsudek NSS ze dne 27. května 2015, sp. zn. 3 Azs 264/2014-25
- 62) Rozsudek NSS ze dne 8. července 2015, sp. zn. 6 Azs 290/2014-39
- 63) Rozsudek NSS ze dne 16. července 2015, sp. zn. 5 Azs 100/2014-63

Judikatura Ústavního soudu České republiky

- 1) Usnesení Ústavního soudu ze dne 1. března 2012, sp. zn. II. ÚS 2283/11
- 2) Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2012, sp. zn. Pl. ÚS 37/10
- 3) Usnesení Ústavního soudu ze dne 21. prosince 2004, sp. zn. II. ÚS 543/03
- 4) Usnesení Ústavního soudu ze dne 21. října 2013, sp. zn. IV. ÚS 1093/13
- 5) Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. ledna 2014, sp. zn. IV. ÚS 2746/13
- 6) Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. dubna 2015, sp. zn. IV. ÚS 3608/14
- 7) Nález Ústavního soudu ze dne 15. dubna 2003, sp. zn. I. ÚS 752/02
- 8) Nález Ústavního soudu ze dne 30. ledna 2007, sp. zn. IV. ÚS 553/06
- 9) Nález Ústavního soudu ze dne 10. listopadu 2010, sp. zn. I. ÚS 2462/10
- 10) Nález Ústavního soudu ze dne 5. září 2012, sp. zn. II. ÚS 670/12.
- 11) Nález Ústavního soudu ze dne 10. října 2012, sp. zn. IV. ÚS 353/12
- 12) Nález Ústavního soudu ze dne 8. ledna 2013, sp. zn. IV. ÚS 1755/12
- 13) Nález Ústavního soudu ze dne 10. září 2013 sp. zn. III. ÚS 665/11
- 14) Nález Ústavního soudu ze dne 29. ledna 2014, sp. zn. II. ÚS 1221/13
- 15) Nález Ústavního soudu ze dne 18. června 2014, sp. zn. I. ÚS 2211/13
- 16) Nález Ústavního soudu ze dne 18. září 2014, sp. zn. III. ÚS 3101/13
- 17) Nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2015, sp. zn. II. ÚS 1017/14
- 18) Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 13. srpna 2013, Pl. ÚS 37/13

Závěry Výkonného výboru v rámci Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky

- 1) Závěr EXCOMu, No. 6 (1977).
- 2) Závěr EXCOMu, No. 15 (1979).
- 3) Závěr EXCOMu, No. 17 (1980).
- 4) Závěr EXCOMu, No. 25 (1982).
- 5) Závěr EXCOMu, No. 30 (1983).
- 6) Závěr EXCOMu, No. 65 (1991).
- 7) Závěr EXCOMu, No. 71 (1993).
- 8) Závěr EXCOMu, No. 74 (1994).
- 9) Závěr EXCOMu, No. 85 (1998).
- 10) Závěr EXCOMu, No. 94 (2002).
- 11) Závěr EXCOMu, No. 99 (2004)
- 12) Závěr EXCOMu, No. 103 (2005).

13) Závěr EXCOMu, No. 108 (2008).

Mezinárodní smlouvy, komunitární právo

- 1) Amsterodamská smlouva, Úř. věst. C 340 z 10. listopadu 1997.
- 2) Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. listopadu 1950, vyhlášená pod č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.
- 3) Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství. Úř. věst. C 306/1 ze 17. prosince 2007.
- 4) Listina základních práv Evropské unie. Úř. věst. C 326/391 z 26. října 2012.
- 5) Organizace africké jednoty, Úmluva upravující specifické aspekty týkající se problémů uprchlíků v Africe přijatá dne 10. září 1969, v platnosti od 20. června 1974 [1001 U.N.T.S. 45].
- 6) Organizace amerických států, Americká úmluva o lidských právech přijatá dne 22. listopadu 1969, v platnosti od 18. července 1978.
- 7) Organizace amerických států, Meziamerická úmluva o vydávání přijatá dne 25. února 1981, v platnosti od 28. března 1992.
- 8) Rada Evropy, Evropská úmluva o vydávání přijatá dne 13. prosince 1957. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 549/1992 Sb.
- 9) Sdělení ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.
- 10) Smlouva o fungování Evropské unie. Úř. věst. C 326, 26. října 2012
- 11) Úmluva o mezinárodním postavení uprchlíků sjednána 28. října 1933, uvedená ve Sbírce zákonů a nařízení z roku 1935 pod č. 179.
- 12) Úmluva o právním postavení uprchlíků ze dne 28. 7. 1951 a Protokol týkající se právního postavení uprchlíků ze dne 31. 1. 1967, vyhlášené sdělením ministerstva zahraničních věcí č. 208/1993 Sb., o sjednání Úmluvy o právním postavení uprchlíků a Protokolu týkajícího se právního postavení uprchlíků
- 13) Vyhláška č. 143/1988 Sb., o Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.
- 14) Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb., o Vídeňské úmluvě o smluvním právu.
- 15) Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 604/2013 ze dne 26. června 2013, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování

- žádosti o mezinárodní ochranu podané státním příslušníkem třetí země nebo osobou bez státní příslušnosti v některém z členských států, Úř. věst. Evropské unie, L 180 z 29. června 2013.
- 16) Směrnice Rady 2004/83/ES z 29. dubna 2004 o minimálních normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli žádat o postavení uprchlíka nebo osoby, která z jiných důvodů potřebuje mezinárodní ochranu, a o obsahu poskytované ochrany, Úř. věst. L 304 z 30. září 2004.
 - 17) Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/95/EU ze dne 13. prosince 2011 o normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli požívat mezinárodní ochrany, o jednotném statusu pro uprchlíky nebo osoby, které mají nárok na doplňkovou ochranu, a o obsahu poskytnuté ochrany. Úř. věst. EU, L 337, 20. prosinec 2011, („kvalifikační směrnice recast“).
 - 18) Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/32/EU ze dne 26. června 2013 o společných řízeních pro přiznávání a odnímání statusu mezinárodní ochrany, Úř. věst. Evropské unie, L 180 z 29. června 2013.
 - 19) Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/33/EU ze dne 26. června 2013, kterou se stanoví normy pro přijímání žadatelů o mezinárodní ochranu, Úř. věst. Evropské unie, L 180 z 29. června 2013.
 - 20) Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/115/ES ze dne 16. prosince 2008 o společných normách a postupech v členských státech při navracení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí, Úř. věst. L 348 z 24. prosince 2008.
 - 21) Směrnice Rady 2001/55/ES z 20. července 2001 o minimálních normách pro poskytování dočasné ochrany v případě hromadného přílivu vysídlených osob a o opatřeních k zajištění rovnováhy mezi členskými státy při vynakládání úsilí v souvislosti s přijetím těchto osob a s následky z toho plynoucími, Úř. věst. L 212, ze 7. srpna 2001.

Právní předpisy

- 1) usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- 2) ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

- 3) zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- 4) zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů
- 5) zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- 6) zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
- 7) zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
- 8) zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
- 9) zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Elektronické zdroje

- 1) Amnesty International. *The global refugee crisis: a conspiracy of neglect*. [online]. Londýn, 15. června 2015. Dostupné na <<https://www.amnesty.org/en/documents/pol40/1796/2015/en/>>.
- 2) HRC, Jednací řád Výboru pro lidská práva k 11. lednu 2012. [online]. Dostupný na <http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=8&DocTypeID=65>.
- 3) Jednací řád Výboru proti mučení k 1. září 2014, CAT/C/3/Rev. 6 [online]. Dostupný na <http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=1&DocTypeID=65>.
- 4) Přehled General Comments, Výbor proti mučení, 15. července 2015. [online] Dostupný <http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=1&DocTypeID=11>.
- 5) *Přehled Závěrů EXCOMu týkajících se ochrany uprchlíků No. 1- 109 přijatých v letech 1975-2009* [online]. Refworld.org, prosinec 2009. Dostupné na <<http://www.refworld.org/docid/4b28bf1f2.html>>.
- 6) UNHCR. *Advisory Opinion on the Extraterritorial Application of Non-Refoulement Obligations under the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol* [online]. 26. ledna 2007. Dostupné na <<http://www.refworld.org/docid/45f17a1a4.html>>.
- 7) UNHCR. *Note on Burden and Standard of Proof in Refugee Claims*. [online] 16. prosince 1998, dostupné na <<http://www.refworld.org/docid/3ae6b3338.html>>.
- 8) UNHCR. *Note on Diplomatic Assurances and International Refugee Protection*. [online] Srpen 2006. Dostupné na <<http://www.refworld.org/docid/44dc81164.html>>.

- 9) UNHCR, *Statistical Yearbook 2013*, Asylum and Refugee Status Determination. [online]
Dostupné na <<http://www.unhcr.org/54cf9a629.html>>.

Ostatní

- 1) Metodický pokyn k extradici a mezinárodní ochraně uprchlíků Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR), Sekce politiky ochrany a právního poradenství, Divize služeb mezinárodní ochrany, Ženeva, duben 2008.
- 2) Příručka k postupům pro určování právního postavení uprchlíků a vybraná doporučení UNHCR z oblasti mezinárodní ochrany. Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, Praha, srpen 2006.
- 3) Rozsudek Soudního dvora Evropských společenství ve věci Meki Elgafaji a Noor Elgafaji proti Staatssecretaris van Justitie ze dne 17. února 2009. C-465/07.
- 4) U. S. Supreme Court, *Immigration and Naturalization Service v. Cardoza- Fonseca*, 480 U. S. 421, 429 (9. března 1987).
- 5) U. S. Supreme Court, *Sale, Acting Commissioner, Immigration and Naturalisation Service, et al. v. Haitian Centers Council, Inc., et al.* 509 U. S. 155 (21. června 1993)
- 6) Valné shromáždění OSN, Deklarace o územním azylu, přijatá rezolucí ze dne 14. prosince 1967 [A/RES/2312(XXII)].
- 7) Valné shromáždění OSN, Deklarace na ochranu všech osob před nuceným zmizením, přijatá rezolucí ze dne 18. prosince 1992 [A/RES/47/133].
- 8) Výbor pro lidská práva, General Comment, No. 15 (1986)
- 9) Výbor pro lidská práva, General Comment, No. 20 (1992)
- 10) Výbor pro lidská práva, General Comment, No. 24 (1994)
- 11) Výbor pro lidská práva, General Comment, No. 31 (2004)
- 12) Výbor proti mučení, General Comment, No. 1 (21. listopadu 1997).

Shrnutí

Diplomová práce se zabývá principem *non-refoulement*. Obecně se jedná o zákaz státu vydat, přímo nebo nepřímo, osobu do země, ve které jsou dány současně podstatné důvody (skutečné nebezpečí) domnívat se, že taková osoba bude po svém návratu vystavena mučení, krutému, nelidskému zacházení nebo trestu či jinému porušení svých základních práv. Cílem této práce je zaměřit se na všechny relevantní oblasti týkající se *non-refoulement* na mezinárodní úrovni. Snahou je tak vytvořit relevantní mezinárodně právní rámec, do kterého by měla být zasazena vnitrostátní právní úprava *non-refoulement*.

Už v úvodu je alespoň obecným způsobem *non-refoulement* vymezeno. V první kapitole se zabývám *non-refoulement* tak, jak je zakotveno v rámci čl. 33 Úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951. Princip *non-refoulement* představuje základní stavební kámen mezinárodní ochrany uprchlíků. Následující dvě kapitoly se věnují principu *non-refoulement* ve světle mezinárodního práva lidských práv, kde *non-refoulement* vyvěrá ze zákazu mučení, krutého, nelidského a ponižujícího zacházení nebo trestu. V rámci mezinárodního práva lidských práv poskytuje *non-refoulement* absolutní ochranu.

Kapitola čtvrtá představuje komparaci jednotlivých základních mezinárodních instrumentů obsahujících *non-refoulement* s ohledem na jejich společné znaky a rozdíly (komparace Úmluvy o právním postavení uprchlíků, Úmluvy proti mučení, MPOPP a Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod). V rámci kapitoly páté se zabývám doplňujícími aspekty aplikace *non-refoulement* na mezinárodní úrovni, aby mezinárodně právní pohled na *non-refoulement* mohl být ucelený. Skrze unijní úpravu *non-refoulement*, kde stěžejní místo zaujímá kvalifikační směrnice, přecházím k vnitrostátní právní úpravě, kde je *non-refoulement* v poslední kapitole obsaženo z hlediska řízení a rozhodovací činnosti Nejvyššího správního soudu a Ústavního soudu.

Summary

This thesis deals with the principle of *non-refoulement*. In general this principle prohibits the forced direct or indirect removal or return of an individual to a country where there are substantial grounds to believe (it means that there is a real risk) that the individual, after the return, will be subjected to torture, cruel, inhuman, degrading treatment or punishment or to any other form of human rights violation. The aim of this thesis is to cover all the possible areas in which the *non-refoulement* is enshrined and plays important role in order to establish the relevant international legal framework within which the national law concerning the *non-refoulement*, protection of refugees and other persons in fear of being returned to countries where their lives are at risk, should be included.

The thesis at the beginning describes generally the principle of *non-refoulement*. The first chapter deals with the principle of *non-refoulement* as it is enshrined in Article 33 of the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol. The principle of *non-refoulement* constitutes the cornerstone of international refugee protection.

The following two chapters deal with the principle of *non-refoulement* in the field of international human rights law, where it represents an international obligation arising from the prohibition of torture, cruel, inhuman or degrading treatment and punishment. The *non-refoulement* as human rights obligation provides an absolute protection from forced removal if there is a real risk.

The chapter four includes comparison of the international treaties (Refugee Convention, 1984 Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 1966 International Covenant on Civil and Political Rights and 1950 Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms) involving *non-refoulement* and shows the common features as well as the differences in the scope of protection they provide. The chapter five is called the other aspects of *non-refoulement* in international law and covers the remaining areas of *non-refoulement* to make the international legal framework more complex.

The chapter six moves slowly from international law through the regulation at European Union to the national legislation. This chapter covers the relevant sources of EU law, especially the Qualification Directive, which is the first supranational binding agreement covering the subsidiary form of international protection.

The last chapter is dealing with the national legal framework of *non-refoulement*. It focuses on the proceeding of granting international protection, extradition, expulsion and the sentence of banishment, all in the light of the jurisprudence of Supreme Administrative Court of Czech Republic and Constitutional Court of Czech Republic.

Klíčová slova/ Key words

Klíčová slova: non-refoulement (zákaz navrácení), uprchlík, žadatel o azyl, zákaz mučení a krutého, nelidského, ponižujícího zacházení a trestání, skutečné nebezpečí zakázaného zacházení, podstatné důvody domnívat se, extradice, vyhoštění

Key words: non-refoulement, refugee, asylum seeker, the prohibition of torture, cruel, inhuman, degrading treatment or punishment, real risk of ill- treatment, substantial grounds to believe, extradition, expulsion